

Crna Gora
Regulatorna agencija za energetiku

IZVJEŠTAJ
O STANJU ENERGETSKOG SEKTORA CRNE GORE
U 2014. GODINI

Podgorica, jun 2015. godine

SADRŽAJ

UVOD	7
1. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI	8
1.1. ELEKTROENERGETSKI RESURSI	9
1.1.1. Hidropotencijal	9
1.1.2. Ugalj	10
1.1.3.1. Hidroenergija	12
1.1.3.2. Energija vjetra	18
1.1.3.3. Solarna energija	19
1.1.3.4. Biomasa	19
1.2. KAPACITETI	21
1.2.1. Proizvodni kapaciteti	21
1.2.2. Prenosni kapaciteti	23
1.2.3. Distributivni kapaciteti	26
1.3. SEKTOR NAFTE I GASA	27
1.3.1. Skladišni kapaciteti	28
1.3.2. Transportni kapaciteti	28
1.3.3. Prodajni kapaciteti	29
1.3.4. Formiranje strateških rezervi nafte i/ili naftnih derivata	29
2. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA	30
2.1. PRAVNO RAZDVAJANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE AD NIKŠIĆ	31
2.2. NADZOR NAD RADOM ENERGETSKIH SUBJEKATA	32
2.2.1. Elektroenergetske djelatnosti	33
2.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije	37
2.2.3. Rješavanje žalbi kupaca	39
2.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa	40
3. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU	41
3.1. ELEKTROPRIVREDA CRNE GORE AD NIKŠIĆ	41
3.1.1. FC Proizvodnja	42
3.1.2. FC Distribucija	42
3.1.3. FC Snabdijevanje	45
3.2. CRNOGORSKI ELEKTROPRENOSNI SISTEM AD PODGORICA	46
4. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2014. GODINI	49
4.1. ODOBRENI TROŠKOVI I REGULATORNI PRIHOD U 2014. GODINI	49
4.2. ODOBRENE CIJENE PO KATEGORIJAMA KUPACA	50
4.3. POSLOVANJE ELEKTROPRIVREDE CRNE GORE AD NIKŠIĆ	50
4.4. POSLOVANJE CRNOGORSKOG ELEKTROPRENOSNOG SISTEMA AD PODGORICA	60
4.5. KOMENTAR REZULTATA ANALIZE TROŠKOVA EPCG I CGES	63

4.6. POSLOVANJE CRNOGORSKOG OPERATORA TRŽIŠTA ELEKTRIČNE ENERGIJE DOO PODGORICA.....	64
4.7. POSLOVANJE RUDNIKA UGLJA AD PLJEVLJA	65
4.8. FINANSIJSKO POSLOVANJE SUBJEKATA IZ OBLASTI NAFTE I GASA	65
5. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE	67
6. KLJUČNE NORMATIVNE AKTIVNOSTI REGULATORA	70
6.1. PODZAKONSKA AKTA AGENCIJE	71
6.2. AKTA NA KOJA JE AGENCIJA DALA SAGLASNOST	72
6.3. AKTA KOJA SE ODOSE NA UTVRĐIVANJE REGULATORNO DOZVOLJENOG PRIHODA, CIJENA I TARIFA ZA TROGODIŠNJI REGULATORNI PERIOD	72
7. MEDJUNARODNE AKTIVNOSTI U OBLASTI ENERGETIKE	76
7.1. ENERGETSKA ZAJEDNICA I OSTALE ASOCIJACIJE	76
7.2. EVROPSKA KOMISIJA	77
7.3. EVROPSKE INTEGRACIJE.....	78
8. REFORME CIJENA ELEKTRIČNE ENERGIJE ZA DISTRIBUTIVNE POTROŠAČE U PERIODU 2008 - 2014. GODINE.....	78
8.1. EFEKTI SEDMOGODIŠNJE EKONOMSKE REGULACIJE CIJENA ELEKTRIČNE ENERGIJE U ELEKTROENERGETSKOM SEKTORU.....	78
8.2. OBIM PRODAJE ELEKTRIČNE ENERGIJE ELEKTRODISTRIBUTIVNIM KUPCIMA.....	82
8.2.1. <i>Fakturisana realizacija za prodatu električnu energiju elektrodistributivnim kupcima</i>	85
8.2.2. <i>Ostvarene prodajne cijene električne enrgije kod krajnjih potrošača</i>	85
8.3. UČEŠĆE I PROMJENA ELEMENATA CIJENE ELEKTRIČNE ENERGIJE ZA DOMAĆINSTVA I INDUSTRIJU U PERIOD 2008-2014. GODINA	88
8.3.1. <i>Analiza cijena električne enrgije za kupce kategorije domaćinstva</i>	88
8.3.2. <i>Analiza cijena električne energije za industrijske kupce</i>	89
8.4. UPOREĐENJE CIJENA ELEKTRIČNE ENERGIJE U CRNOJ GORI SA CIJENAMA EVROPSKIH ZEMALJA U 2014. GODINI ..	91
REZIME	92

Crna Gora
Regulatorna agencija za energetiku

UVOD

Postupajući u skladu sa članom 47, stav 1, Zakona o energetici ("Službeni list CG", broj 28/10, 40/11, 42/11, 6/13 i 10/15), (u daljem tekstu: Zakon), Regulatorna agencija za energetiku (u daljem tekstu: Agencija), je sačinila Izveštaj o stanju energetskog sektora Crne Gore u 2014. godini, koji podnosi Skupštini Crne Gore na usvajanje.

Sadržaj Izveštaja je usklađen sa stavom 2 istog člana kojim su propisane obavezne cjeline a koje su detaljno razrađene kroz posebna poglavlja.

Poglavlje 1. se odnosi na energetske resurse i kapacitete, u kojem su opisane glavne karakteristike svih energetskih resursa Crne Gore, prikazom primarnih resursa (vodni resursi, ugalj) i resursa iz obnovljivih izvora (male hidroelektrane, energetski potencijal vjetra, solarna energija, energetski potencijal biomase u sektoru šumarstva, poljoprivrede i čvrstog komunalnog otpada). Prikazani su raspoloživi proizvodni, prenosni i distributivni elektroenergetski kapaciteti i stanje raspoloživih kapaciteta u sektoru nafte i gasa (skladišni, transportni i prodajni).

Poglavlje 2. sadrži izvještaje o rezultatima analiza i kontrola nad radom energetskih subjekata, prikazane s aspekta Zakonom datog ovlašćenja Agenciji da prati i analizira rad i poslovanje energetskih subjekata. Agencija je u elektroenergetskom sektoru vršila nadzor kod svih licenciranih subjekata u odnosu na sledeća pitanja: stvarne troškove i prihode subjekata koji obavljaju djelatnost za koju Agencija određuje ili odobrava cijene ili tarife; kvalitet snabdijevanja električnom energijom; primjenu Tržišnih pravila i djelovanje subjekata na tržištu; potrošnju energije; razdvajanje djelatnosti; ispunjavanje uslova utvrđenih licencom. U ovom poglavlju prikazano je stanje po pitanju rješavanja žalbi koje su u nadležnosti Agencije (član 49 Zakona), kao aspekt zaštite prava potrošača, odnosno korisnika prenosnog i distributivnog sistema električne energije. Posebno je dat akcenat na pitanja pravnog razdvajanja operatora distributivnog sistema i praćenja ostvarivanja gubitaka električne energije.

Pored elektroenergetskog sektora, zakonsku obavezu nadzora Agencija sprovodi i u sektoru nafte i gasa, u pogledu primjene propisa kojima su uređena pitanja kontrole kvaliteta naftnih proizvoda i gasa, održavanje mjernih uređaja i protivpožarne opreme, zaštita životne sredine, kvalifikacije lica koja rukuju opasnim materijama i finansijsko poslovanje subjekata u pogledu ispunjavanja uslova utvrđenih licencom.

Poglavlje 3. se odnosi na investicije u energetskom sektoru Crne Gore, gdje je prikazan nivo realizovanih investicija Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić i Crnogorskog elektrorenosnog sistema AD Podgorica, u odnosu na investicione planove koji je odobrila Agencija.

Poglavlje 4. "Finansijsko poslovanje energetskih subjekata u 2014. godini", obuhvata odobrene troškove i regulatorni prihod u 2014. godini, odobrene cijene po kategorijama kupaca, rezultate i komentare poslovanja svih energetskih subjekata.

U Poglavlju 5. "Stanje i aktivnosti na tržištu električne energije", dat je presjek stanja na tržištu električne energije u Crnoj Gori, ostvareni napredak kao i problemi u funkcionisanju tržišta.

Usaglašavanje nacionalnog zakonodavstva u sektoru energetike sa pravnom tekovinom Evropske unije je primarni cilj u oblasti regulacije zbog čega je 2014. godinu obilježilo aktivno učestvovanje Agencije na izradi novog zakona o energetici i drugih podzakonskih akata, što je opisano u Poglavlju 6. Izveštaja. Tokom 2014. godine protiv Agencije je pokrenut veliki broj sudskih postupaka što je detaljno opisano u sklopu Poglavlja 6.

U Poglavlju 7. dat je osvrt na međunarodne aktivnosti Agencije u 2014. godini, koje se odnose na realizaciju obaveza koje proističu iz Sporazuma o osnivanju Energetske zajednice jugoistočne Evrope, Izvještaje Evropske Komisije i Energetske zajednice, kao i na učešće Agencije u Evropskim integracijama.

Izveštaj sadrži i Poglavlje 8, u kojem je data analiza rezultata reformi potrošačkih cijena u periodu od 2008 – 2014. godine.

1. ENERGETSKI RESURSI I KAPACITETI

Obezbeđivanje dovoljnih količina energije po prihvatljivim cijenama je preduslov normalnog razvoja svake države. Kako se radi o strateškom pitanju, cilj svake državne politike je da svoje energetske potrebe, što je više moguće, zadovolji iz sopstvenih energetske izvora. Iako se u cijelom svijetu ulažu veliki naponi da se omogući

što lakša i efikasnija trgovina svim oblicima energije, snabdijevanje energentima je podložno političkim i ekonomskim krizama, što pokazuje da je razvoj sopstvenih energetskih potencijala najbolji garant stabilnog privrednog razvoja.

Prema projekcijama iz Strategije razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, ukupna potrošnja energije u Crnoj Gori tokom 2014. godine je procijenjena na oko 31,50 PJ, od čega na industriju i poljoprivredu otpada 8,62 PJ, saobraćaj 10,18 PJ, domaćinstva 8,84 PJ i na usluge 3,86 PJ. Te energetske potrebe su zadovoljavane prevashodno potrošnjom električne energije, naftnih derivata i ogrijevnog drveta, dok su ostali oblici energetske potrošnje (solarni paneli, pelet, briketi itd.) manje značajni.

Crna Gora raspolaže značajnim energetskim resursima, prije svega u elektroenergetici, dok će razvoj u oblasti nafte i gasa zavisiti prije svega od rezultata istraživanja rezervi ugljovodonika u crnogorskom dijelu Jadrana. Tender za ta istraživanja raspisan je u avgustu 2013. godine, a prijavilo se ukupno šest kompanija organizovanih u tri konzorcijuma.

1.1. Elektroenergetski resursi

Najznačajniji elektroenergetski resursi Crne Gore su hidropotencijal i ugalj. Pored hidroenergije Crna Gora posjeduje značajne potencijale i u drugim obnovljivim izvorima kao što su energija vjetra, solarna energija i biomasa.

Kako već duže vrijeme (od 1982. god) u Crnoj Gori nije izgrađen nijedan veći elektroenergetski proizvodni objekat, crnogorski elektroenergetski bilans karakteriše problem nedostatka električne energije koji se rješavao uvozom. Smanjenje potrošnje električne energije uslovljeno smanjenom proizvodnjom KAP-a i Toš čelika, kao i velika proizvodnja u hidroelektranama doveli su do suficita energije u elektroenergetskom bilansu 2013. godine. Međutim, taj odnos se već u 2014. godini poremetio, što je bilo uslovljeno prije svega pogoršanom hidrološkom situacijom u toj godini. Proizvodnja električne energije iz postojećih hidroelektrana varira zavisno od količine padavina.

Prethodno navedeno upućuje na zaključak da je potrebno uložiti značajne napore na optimizaciji korišćenja postojećih resursa i istraživanju i aktiviranju novih proizvodnih kapaciteta, kako iz uglja tako i iz hidroenergije, i vršiti značajna ulaganja u razvoj prenosne i distributivne infrastrukture u skladu sa Strategijom razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, kako bi se osigurao kontinuiran, stabilan i pouzdan rad elektroenergetskog sistema.

1.1.1. Hidropotencijal

Na osnovu dosadašnjih istraživanja površinskih vodotoka u Crnoj Gori, može se govoriti o vrlo izraženoj vodnosti u odnosu na relativno malu površinu teritorije Crne Gore, a time i o načelnoj raspoloživosti značajnog potencijala za energetske korišćenje.

Crna Gora raspolaže hidroenergetskim potencijalom rijeka Zete, Pive, Tare, Morače, Lima, Komarnice, Čehotine i Ibra u iznosu od oko 9,8 TWh/god, od čega je tehnički iskoristivo 3,7 – 4,6 TWh/god. Od toga je, u do sada izgrađenim elektranama (HE Perućica i HE Piva), korišćenjem hidropotencijala Zete i Pive, iskorišćeno oko 1,8 - 2,7 TWh/god, što je veoma malo u odnosu na potencijale.

Pored navedenog godišnjeg potencijala koji se može koristiti za izgradnju proizvodnih postrojenja većih kapaciteta, na teritoriji Crne Gore postoji hidropotencijal malih vodotoka od oko 1 TWh/god. od čega je tehnički iskoristivo oko 0,4 TWh/god. koji se u zadnje vrijeme koriste za izgradnju malih hidroelektrana.

Značajan dio hidroenergetskog potencijala formira se na slivnim područjima Crne Gore, dok se dio vodotoka i akumulacija formira na graničnim područjima sa susjednim zemljama. Za korišćenje ovih potencijala i izgradnju objekata na vodotocima, potrebno je postići dogovor o njihovom korišćenju na međudržavnom nivou.

Ograničavajući faktor korišćenja vodnih resursa je i obuhvaćenost dijela toka rijeke Tare nacionalnim parkom Durmitor, koji je uveden u spisak svjetske prirodne baštine UNESCO-a, a basen rijeke Tare uključen je u rezervate biosfera UNESCO programa.

(Izvor podataka: Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine).

1.1.2. Ugalj

Crna Gora raspolaže rezervama mrko-lignitnog uglja na širem području Pljevalja, gdje su najznačajniji baseni Pljevlja i Maoče, i mrkog uglja koji je lociran uglavnom na prostoru opštine Berane.

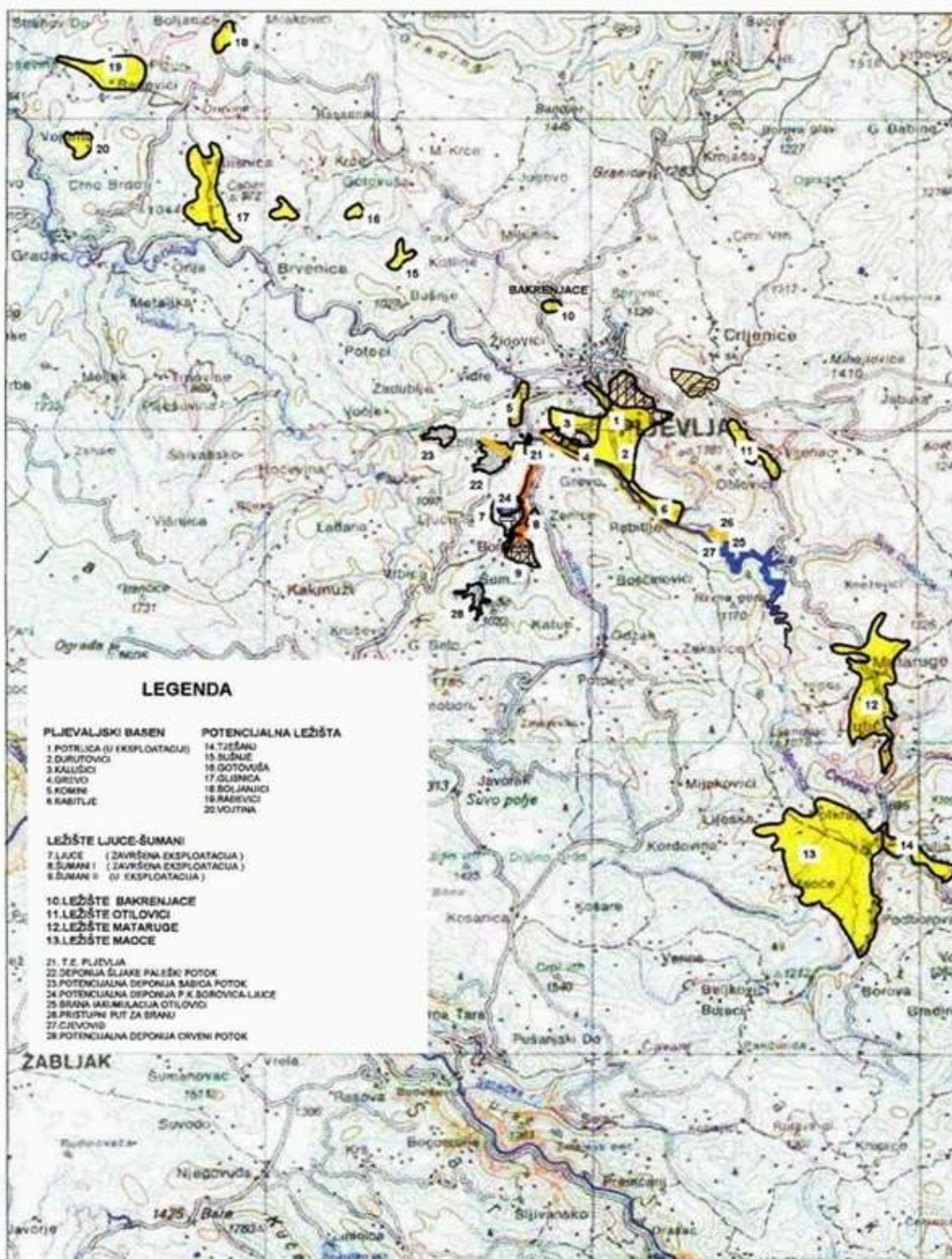
Ukupne rezerve uglja u svim revirima na području Pljevalja (stanje 31.12.2014. godine) iznose oko 189 miliona tona. Prosječna toplotna vrijednost uglja pljevaljskih basena kreće se od 5.572 kJ/kg (Ljuće II) do 13.663 kJ/kg (Rabitlje) dok u maočkom basenu iznosi 12.504 kJ/kg.

U narednoj tabeli dat je prikaz stanja rezervi i prosječne toplotne vrijednosti uglja u Pljevaljskom basenu na dan 31.12.2014. godine (Izvor podataka: Dopis Rudnika uglja, broj 15/1298-2 od 06.05.2015. godine):

r.b.	Basen/ ležište	Kategorija	Rezerve (t)	Učešće A+B (%)	Ovjera rezervi	Otkrivka (m ³)	DTE (kJ/kg)	Sred. koefic. otkr. (m ³ /t)
Pljevaljski basen								
1.	Potrlica (sa Cemetarom)	A+B+C1	38.110.170	49,96	bilansne	150.507.273	10.697	3,95
	Kalušići	A+B+C1	15.047.143	97,32	bilansne	46.627.374	7.957	3,10
	Grevo	C1	2.281.807	0	bilansne	11.722.118	12.442	5,14
	Komini	C1	3.016.566	0	bilansne	5.692.624	11.515	1,89
	Rabitlje	C1	5.358.361	0	bilansne	36.014.256	13.663	6,72
UKUPNO		-	63.814.047	-	-	250.563.645		3,93
Ljuće-Sumanski basen								
2.	Šumani I	A+B+C1	200.000	60,00	bilansne	230.000	7.684	1,15
	Ljuće II	B+C1	1.056.085	61,21	bilansne	500.000	5.572	0,47
	Ljuće I	B+C1	20.000	100,00		20.000	8.600	1,67
UKUPNO			1.276.085	-		750.000	-	0,59
3	Glisnica	B	1.701.343	100,00	bilansne	4.232.019	9.384	2,49
UKUPNO KONCESIJE RU			66.791.475	-		255.545.664	-	3,83
4.	Otilovići	B+C1	3.421.000	99,50	bilansne	11.887.300	10.510	3,47
5.	Bakrenjače	A+B+C1	1.332.313	73,64	bilansne	1.151.000	10.296	0,86
6.	Maoče	B+C1	109.900.000	82,98	bilansne	497.500.000	12.504	4,53
UKUPNO			114.653.313	-		510.538.300	-	4,45
UKUPNO BILANSNE			181.444.788	-		766.083.964	-	4,22
7.	Mataruge	C1	7.500.000	0	procijenjene	15.000.000	8.000	2,00
UKUPNO PROCIJENJENE			7.500.000	-		-	-	-
UKUPNO SVA LEŽIŠTA			188.944.788			781.083.964		4,13

Legenda: A - dokazane rezerve uglja,
B - istražene rezerve uglja,
C1 - nedovoljno istražene rezerve uglja

**PREGLEDNA KARTA LEŽIŠTA UGLJA PLJEVALJSKOG
PODRUCJA SA OBJEKTIMA RUDNIKA I T.E. PLJEVLJA
R=1:200000**

Geološke rezerve beranskog uglja su procijenjene na oko 158 miliona tona, dok se eksploatacione rezerve kreću oko 17,8 miliona tona (IMC studija, 2008), ali je radi preciznijeg utvrđivanja rezervi potrebno izvršiti dodatna istraživanja. Prosječna toplotna vrijednost uglja u beranskom basenu je 13.680 kJ/kg (Izvor podataka: Strategija razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine).

1.1.3. Obnovljivi izvori energije

Korišćenje obnovljivih izvora energije je utvrđeno Programom razvoja i korišćenja obnovljivih izvora energije, koji je donijela Vlada, a koji naročito sadrži nacionalni cilj korišćenja obnovljivih izvora energije i rokove, odnosno dinamiku njegovog ostvarivanja sa podsticajnim mjerama.

Shodno Zakonu i Strategiji razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, Vlada Crne Gore je 11. decembra 2014. godine, donijela Nacionalni akcioni plan korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine. Nacionalnim akcionim planom korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine je definisana dinamika iskorišćenja prirodnih potencijala, kao i planirano korišćenje tehnologija potrebnih za zadovoljenje nacionalnog cilja udjela energije proizvedene iz obnovljivih izvora u ukupnoj finalnoj potrošnji energije. Nacionalni cilj korišćenja energije iz obnovljivih izvora, koji predstavlja udio energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj bruto finalnoj potrošnji energije, određen je za Crnu Goru u skladu sa Odlukom (2012/04/MC-EnC od 18. oktobra 2012. godine) donesenom na 10. sastanku Ministarskog savjeta Energetске zajednice. Pomenuta Odluka obavezuje Crnu Goru da implementira Direktivu 2009/28/EC o promociji korišćenja energije iz obnovljivih izvora u svoj zakonodavni sistem, kao i obavezu da ostvari nacionalni cilj kojim je predviđeno da u Crnoj Gori učešće energije iz obnovljivih izvora u ukupnoj potrošnji dostigne nivo od 33%. Kao program podrške električnoj energiji proizvedenoj iz obnovljivih izvora energije, Crna Gora je izabrala sistem garantovanog otkupa električne energije po podsticajnoj cijeni od povlašćenih proizvođača, u skladu sa Zakonom i usvojenim podzakonskim aktima. Pored zagarantovanih cijena, povlašćeni proizvođači imaju prioritet u isporuci ukupne električne energije u prenosni ili distributivni sistem, a oslobođeni su i od plaćanja usluga balansiranja sistema, što je predviđeno Zakonom. Uslovi za korišćenje obnovljivih izvora energije će se kontinuirano pratiti, i prema potrebi, garantovane podsticajne cijene i drugi uslovi će biti usklađivani. Takođe će se periodično sprovoditi analiza tehničkih uslova za priključenje na mrežu i rada elektroenergetskog sistema, zajedno sa pregledom finansijskih posljedica za kupce električne energije. Strategija predviđa pružanje podrške investicijama koje se odnose na obnovljive izvore energije sa finansijski održivim kriterijumima, kao i promovisanje investicija u obnovljive izvore energije bez garantovanih podsticajnih cijena ukoliko za to postoji mogućnost u elektroenergetskom sistemu.

Ove mjere se sprovode s ciljem smanjenja emisije gasova s efektom staklene baste (CO₂ NO_x...) koja je direktno povezana sa globalnim zagrijavanjem i ugrožavanjem životne sredine, kao i ispunjenje održivog energetskog razvoja kao projektovanog cilja energetske politike Crne Gore.

1.1.3.1. Hidroenergija

U skladu sa zakonskom obavezom, Agencija je uradila Analizu udjela obnovljivih izvora energije i kogeneracije u ukupnoj proizvodnji i potrošnji električne energije za 2014. godinu.

Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora energije odvija se u:

1. Dvije velike hidroelektrane - HE "Piva" instalisane snage 342 MW i HE "Perućica" instalisane snage 307 MW, obje u vlasništvu Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić,
2. Osam malih hidroelektrana instalisane snage 8,96 MW (hidroelektrane: "Rijeka Mušovića", "Podgor", "Šavnik", "Lijeva Rijeka" i "Rijeka Crnojevića", u vlasništvu Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić – ukupne instalisane snage 2,1 MW; HE "Glava Zete" i HE "Slap Zete" u vlasništvu DOO "Zeta Energy" Danilovgrad – ukupne instalisane snage 6,56 MW, HE "Jezerštica" u vlasništvu DOO "Hidroenergija Montenegro" Berane – čija je snaga ograničena na 0,3 MW, dok se ne izvrši priključenje na novoizgrađeni 35kV priključak, koji je zajednički za sve planirane mHE u slivu Bistrice).

U Crnoj Gori u 2014. godini proizvedeno je 3.038.678 MWh električne energije, od čega je 1.716.616 MWh električna energija proizvedena iz obnovljivih izvora, tako da udio obnovljivih izvora u ukupnoj proizvodnji u Crnoj Gori čini 56,5%. Od toga je u velikim hidroelektranama proizvedeno 1.686.020 MWh, a u malim hidroelektranama 30.596 MWh. Od malih hidroelektrana samo je HE "Jezerštica", koja je u vlasništvu DOO "Hidroenergija Montenegro" Berane, imala status povlašćenog proizvođača.

Proizvodnja električne energije iz obnovljivih izvora energije u 2014. godini je za 32,5% manja od proizvodnje u 2013. godini, na šta su prvenstveno uticale hidrološke prilike.

Pravilnikom o visini naknade za podsticanje proizvodnje električne energije iz obnovljivih izvora energije i kogeneracije u 2014. godini, utvrđena je visina naknade u iznosu od 0,00652 c/kWh.

Agencija je od maja 2014. godine počela sa izdavanjem garancija porijekla. Za osam mjeseci izdato je ukupno 1.168 garancija porijekla.

U 2014. godini nije bilo zahtjeva za utvrđivanje statusa povlašćenog proizvođača.

Tokom 2014. godine DOO "Hydroenergija Montenegro" Berane, kao jedini povlašćeni proizvođač, u svom proizvodnom objektu mHE "Jezerštica" je proizvela 1.730.160 kWh električne energije, od čega je 1.171.455 kWh proizvedeno i prodato po podsticajnoj cijeni od 10,44 €/kWh što ukupno iznosi 122.300 €. Od toga je 78.956 € naplaćeno od krajnjih kupaca po osnovu naknade za obnovljive izvore.

U Crnoj Gori zaključeni su ugovori o koncesiji na 21 vodotoku, kojima je planirana izgradnja 41 mHE ukupne instalisane snage oko 73 MW sa planiranom godišnjom proizvodnjom oko 247 GWh.

U narednoj tabeli dat je prikaz podataka o pojedinačnim malim hidroelektranama po vodotocima, sa informacijama o odgovornim koncesionarima i tehničkim karakteristikama i stanje realizacije projekata.

I Tender (2008. godina)

I faza - Istražni radovi, idejno rješenje optimalnog korišćenja vodotoka i određivanje lokacija i parametara mHE i izrada prethodne studije opravdanosti mHE; **II faza** - Izrada projektne dokumentacije i pribavljanje građevinske dozvole; **III faza** - Izgradnja objekata i postrojenja mHE i pribavljanje vodne i upotrebne dozvole i licence za proizvodnju električne energije; **IV faza** - Eksploatacija objekata mHE i **V faza** - Prenos objekata.

r.b.	Vodotok	Koncensionar	Opština	Broj mHE	Inst. snaga (MW)	Planirana proizvodnja el. energ. (GWh)	Faza u kojoj se nalazi projekat	Vrijednost investicije (€)
1	Bistrica	Hydroenergija Montenegro d.o.o. Berane	Berane	8	8,200	30,650	III faza-dobijena 1 upotrebna dozvola i 2 građevinske dozvole. Zaključen Aneks br. 2 Ugovora od 01.08.2014. godine kojim se III faza produžava do 05.06.2016.	13.300.000
2	Šekularska	Hydroenergija Montenegro d.o.o. Berane	Berane	5	3,740	13,800	III faza-dobijene 3 građevinske dozvole. Zaključen Aneks br.2 Ugovora od 01.08.2014. godine kojim se definiše da III faza traje do 01.01.2016. godine	7.285.000
3	Crnja	Dekar d.o.o. Podgorica	Kolašin	3	5,380	15,110	III faza- dobijene 3 građevinske dozvole. Zaključen Aneks 1 Ugovora od 20.05.2014. godine kojim III faza traje do 20.11.2015.	6.800.000
4	Grlja	Energie Zotter Bau GmbH & Co. KG – Judenburg,	Plav	1	1,700	5,700	I faza	3.937.808
5	Babinopoljska	Kroling d.o.o. Danilovgrad	Plav	2	7,086	21,407	III faza- dobijene 2 građevinske dozvole. Vlada je prihvatila tekst Ugovora u vezi ugovora o koncesiji i Aneks br. 2 Ugovora kojim je faza izgradnje produžena do 31.12.2015. godine	8.000.000

II Tender (2010. godina)**I faza -Izrada tehničke dokumentacije - 12 mjeseci****II faza- Izgradnja objekata mHE****III faza-Tehno-ekonomsko korišćenje vodno-energetskog potencijala za proizvodnju električne energije u mHE**

<i>r.b.</i>	<i>Vodotok</i>	<i>Koncensionar</i>	<i>Opština</i>	<i>Broj mHE</i>	<i>Inst. snaga (MW)</i>	<i>Planirana proizvodnja el. energ. (GWh)</i>	<i>Faza u kojoj se nalazi projekat</i>	<i>Vrijednost investicije (€)</i>
6	Trepačka rijeka	Konzorcijum "Dekar – Hidro" -"Dekar" d.o.o. Podgorica i "Hydro Energy" d.o.o. Podgorica	Andrijevića	2	11,800	33,180	III faza - dobijene 2 građevinske dozvole. Zaključen Aneks 1 Ugovora 20.05.2013. godine kojim III faza traje do 03.12.2015. godine.	9.555.000
7	Murinska rijeka	Konzorcijum "Elektrotehna-Radius": "Elektrotehna" d.o.o. Berane i "Radius" d.o.o. Herceg Novi	Plav	2	2,070	8,300	I faza - dobijeni UTU 22.11.2013. godine. Prva faza traje do 19. maja 2015. godine nakon što je prethodni rok produžen za godinu dana od dana usvajanja Prostorno - urbanističkog plana Opštine Plav tj. 19. maja 2014. godine	3.495.748
8	Komarača	Kroling d.o.o. Danilovgrad	Plav	1	4,000	10,800	I faza - zbog nemogućnosti rješavanja imovinsko -pravnih odnosa u narednom periodu će biti potrebno sprovođenje postupka eksproprijacije	4.500.000

III Tender i Samoinicijativa (2013. godina)

I faza- Izrada tehničke dokumentacije, od momenta usvajanja planske dokumentacije sa rokom od 18 mjeseci

II faza - Izgradnja objekata mHE, sa rokom trajanja od 24 mjeseca

III faza - Tehno-ekonomsko korišćenje hidroenergetskog potencijala za proizvodnju električne energije

r.b.	Vodotok	Koncensionar	Opština	Broj mHE	Inst. snaga (MW)	Planirana proizvodnja el. energ. (GWh)	Faza u kojoj se nalazi projekat	Vrijednost investicije (€)
9	Bistrica-pritoka Ljubovide	„Hydro Bistrica“ d.o.o. Podgorica	Bijelo Polje	1	3,497	11,319	I faza-dobijeni UTU 26.09.2014. godine	5.925.900
10	Đurička rijeka sa pritokama	„Plava Hydro Power“ d.o.o. Ulcinj	Plav	2	4,879	15,526	I faza-pribavljanje dokumentacije za izdavanje UTU	12.017.000
11	Vrbnica	MHE Vrbnica d.o.o. Podgorica	Plužine	2	5,350	20,300	I faza-pribavljanje dokumentacije za izdavanje UTU	12.600.000
12	Kaludarska	Hydroenergija Montenegro d.o.o. Berane	Berane	1	1,052	5,500	I faza-pribavljanje dokumentacije za izdavanje UTU	2.410.000
13	Kutska rijeka	„Small hydro power plant Kutska“ d.o.o. Andrijevica	Andrijevica	1	2,492	11,600	I faza-pribavljanje dokumentacije za izdavanje UTU	4.405.276
14	Mojanska rijeka	„Small hydro power plant Mojanska“ d.o.o. Andrijevica	Andrijevica	3	6,096	22,700	I faza-pribavljanje dokumentacije za izdavanje UTU	9.274.796

Energetske dozvole

I faza – Izrada tehničke dokumentacije, sa rokom od 12 mjeseci od datuma izdavanja urbanističko-tehničkih uslova;

II faza – Izgradnja objekata mHE, sa rokom od 24 mjeseca do završetka;

III faza – Tehno-ekonomsko korišćenje hidroenergetskog potencijala za proizvodnju električne energije sa rokom od 27 godina.

r.b.	Vodotok	Koncensionar	Opština	Broj mHE	Inst. snaga (MW)	Planirana proizvodnja el. energ. (GWh)	Faza u kojoj se nalazi projekat	Vrijednost investicije (€)
15	Vrelo	“Synergy” d.o.o., Podgorica	Bijelo Polje	1	0,587	2,760	II faza-predat zahtjev za dobijanje upotrebne dozvole 26.09.2014. godine	1.150.000
16	Raštak	“Kol Energy” d.o.o.Kolašin	Kolašin	1	0,624	2,496	II faza-dobijena građevinska dozvola 08.08.2013. godine	1.161.986
17	Raštak 2	“Kol Energy” d.o.o. Kolašin	Kolašin	1	0,624	2,496	II faza-dobijena građevinska dozvola 08.08.2013. godine	1.161.987
18	Reževića rijeka	“MEII” d.o.o Budva	Budva	1	0,950	3,200	I faza -dobijeni UTU 10.04.2014.godine	1.025.000
19	Piševska rijeka	“Igma Grand” d.o.o. Andrijevića	Andrijevića	1	0,945	2,914	Prikljupljanje dokumentacije neophodne za dobijanje UTU kako bi započela I faza	1.348.942
20	Bradavec	“Igma Grand” d.o.o. Andrijevića	Andrijevića	1	0,970	3,823	II faza-dobijena građevinska dozvola 30.09.2014.godine	1.176.919
21	Ljeviška rijeka	Dekar d.o.o. Podgorica	Kolašin	1	0,980	3,321	II faza- dobijena građevinska dozvola 03.09.2014.godine	1. 780.000

Realizacija projekata dobijenih po osnovu I i II tendera teče sporije od planiranog uslijed nepostojanja prostorno planske dokumentacije, problema vezanih za priključenje proizvodnih objekata na distributivni sistem i otežanih postupaka dobijanja kredita od banaka.

Zbog nepoštovanja obaveza utvrđenih ugovorom o koncesiji u toku realizacije projekata, Vlada Crne Gore je raskinula pet ugovora o koncesiji, dva sa DOO "Haider Extrem Energy" Podgorica za vodotoke Bjelojevička i Bistica u Bijelom Polju, jedan sa konzorcijumom "HIDRO CG" - Crna Gora i Slovenija za vodotok Vrbnica i zaključila dva sporazuma o raskidu ugovora sa privrednim društvom DOO "Kroling" Danilovgrad za vodotok Tušina i sa DOO "Bast mHE", Nikšić za vodotok Zaslavnica.

1.1.3.2. Energija vjetra

Crna Gora raspolaže sa znatnim potencijalom energije vjetra koji još uvijek nije iskorišćen.

Studijom "Procjena potencijala obnovljivih izvora energije Republike Crne Gore", koja je 2007. godine urađena od strane konsultantske kuće CETMA, urađen je trodimenzionalni makroskopski numerički model vjetropotencijala. Studija je pokazala da su najinteresantnije zone sa tehnički iskoristivim vjetropotencijalom priobalna područja i sjeverni dio Opštine Nikšić. Uzimajući u obzir samo područja sa srednjom i visokom produktivnošću vjetropotencijala, Studijom je procijenjeno da je ukupan bruto kapacitet vjetroelektrana koji može biti instaliran približno 400 MW, od čega 100 MW u oblastima visoke produktivnosti (odnosno sa približnim 30% faktorom kapaciteta) i 300 MW u oblastima srednje produktivnosti (odnosno sa približnim 25% faktorom kapaciteta). Tehnički vjetropotencijal se procjenjuje na iznos od približno 900 GWh/god.

Pored ove studije, izrađena je "Mapa vjetrova Crne Gore" (Vestas, 2008). U ovom dokumentu su obrađene brzine vjetra na visinama od 80 metara iznad površine tla, na teritoriji Crne Gore. Mapa brzine vjetrova može se koristiti kao polazna osnova za analizu i istraživanje vjetropotencijala na mikro lokacijama. S tim u vezi, potrebno je uraditi istraživanje na topografskim kartama manjih razmjera kako bi se smanjile nepreciznosti, nejanosti i obezbijedila optimalna instalacija vjetroelektrana.

Konsultantska kuća "Sander i partneri", angažovana od strane KfW banke, je 17. jula 2014. godine prezentovala "Atlas vjetrova Balkana" sa ciljem identifikovanja područja sa iskoristivim vjetrovima i dobijanja podataka neophodnih radi procjene uslova priključenja vjetroelektrana i uticaja na životnu sredinu. Atlasom je predstavljeno 200 mapa, od kojih je 80 spremno za korišćenje za Geografski informacioni sistem (GIS) i obuhvata područje Crne Gore, Albanije, Kosova, Makedonije i Srbije. Pored mapa, u sklopu Atlasa, predstavljen je i vremenski kompjuterski model koji statističkim metodama, koristeći istorijske podatke iz perioda od 1951. do 2013. godine, može predstavljati pomoć pri biranju adekvatne lokacije za izgradnju vjetroelektrana, kao i pri izboru karakteristika postrojenja.

Iskorišćenje energetskog potencijala vjetra će se realizovati izgradnjom vjetroelektrana na Krnovu i Možuri. Na Krnovu je planirana izgradnja parka od 30 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 72 MW. Projektom izgradnje vjetroparka na Možuri planira se izgradnja 23 vjetrogeneratora ukupne instalisane snage od 46 MW.

U narednoj tabeli dat je prikaz podataka za vjetroelektrane Krnovo i Možura.

Investitor	Namjena	Insta-	Broj i datum	Datum pot-	Trajanje	Faza realizacije
------------	---------	--------	--------------	------------	----------	------------------

	objekata	lisana snaga (MW)	U.T.U	pisivanja ugovora	zakupa	
AKUOIVICOM Krnovo Green Energy d.o.o	Izgradnja vjetro-elektrane lokalitet Krnovo	72 MW	Urbanističko - tehnički uslovi UTU Br.01-5027/6-2010 od 10.05.2013.godine	Ugovor br. 01-1941/4 od 05.08.2010.	20.godina (počinje da teče od dobijanja inoviranih UTU)	Postupak eksproprijacije je sproveden pred Upravom za nekretnine nakon čega je potpisan Aneks o eksproprijaciji od 23.04.2014. godine. Dobijena građevinska dozvola 07.05.2014, dok je 17. novembra 2014. godine potpisan Aneks broj 2 ugovora sa Investitorom i Projektnom kompanijom. Istog dana je zaključen i Ugovor o definisanju uslova za zaključenje ugovora o otkupu električne energije sa COTEE
Fersa & Čelebić - Možura wind park d.o.o.	Izgradnja vjetro-elektrane lokalitet Možura - Ulcinj	46 MW	Izvršena je izmjena UTU Br.04-3695/1-10 od 05.11.2010. godine. Dobijen inovirani UTU br.04-3695/9-2010 od 07.06.2013.	Ugovor br. 01-1567/12 od 05.07.2010.	20.godina (počinje da teče od dobijanja inoviranih UTU)	Dobijena građevinska dozvola 15. decembra 2014. godine.

1.1.3.3. Solarna energija

Crna Gora, pored potencijala vjetra, posjeduje veliki potencijal za korišćenje solarne energije za proizvodnju električne energije i toplote. Količina sunčevog zračenja u Crnoj Gori, posebno u priobalnom i centralnom području, može se uporediti sa količinom sunčevog zračenja u zemljama Južne Evrope (Grčka, Italija, Španija...).

Broj časova sunčeve radijacije (insolacija) iznosi preko 2.000 godišnje za veći dio teritorije Crne Gore, pa čak i više od 2.500 časova godišnje duž morske obale. Godišnja raspoloživa količina sunčevog zračenja kao primarnog izvora energije po kvadratnom metru (horizontalna insolacija) u Podgorici iznosi oko 1.600 kWh/m² godišnje, što je više nego u Rimu ili Atinu. Uz realnu pretpostavku da je u Crnoj Gori prosječna sunčeva insolacija 1.450 kWh/m² godišnje, teoretski potencijal sunčevog zračenja se može procijeniti na oko 20 PWh godišnje.

Digitalne mape globalnog sunčevog zračenja, koje pokazuju teoretski potencijal sunčevog zračenja, odnosno raspoloživo globalno sunčevo zračenje na lokaciji u određenom vremenskom periodu, na teritoriji Crne Gore su već dobro predstavljene. Takođe, urađena je Studija valorizacije prostora u cilju proizvodnje energije iz solarnih izvora.

Vlada Crne Gore je donijela set podzakonskih akata koji definišu vrste i klasifikaciju postrojenja koja proizvode električnu energiju dobijenu iz sunčeve energije, kao i podsticajne mjere i visine naknada za podsticaj.

1.1.3.4. Biomasa

U odnosu na veličinu, Crna Gora raspolaže sa značajnim bioenergetskim resursima. Značajan potencijal biomase prvenstveno se odnosi na drvenu biomasu i biomasu iz sektora poljoprivrede.

Prema Studiji o energetskom potencijalu biomase (Studija regionalne biomase u zemljama Energetske zajednice, 2010. godina), biomasu u Crnoj Gori bi najracionalnije bilo upotrijebiti za proizvodnju energije. Najveći potencijal energetske biomase je u sektoru šumarstva, čija je sadašnja proizvodnja upola manja od prirodnog potencijala, pa u toj sferi postoje značajne proizvodne rezerve.

Drvena biomasa

Šume i šumska zemljišta prostiru se na površini od 721.298 ha, zauzimaju 52,2% površine i najznačajniji su bio-energetski potencijal Crne Gore.

Prema MONSTAT-u u 2008. godini, sječa ogrijevnog drveta je iznosila 156.181 m³ što je jednako 411 GWh. S druge strane, prema Studiji koja je urađena u okviru FODEMO projekta 2010. godine, potrošnja ogrijevnog drveta u toj godini je iznosila 260.474 m³. Prema publikaciji MONSTAT-a (Potrošnja drvnih goriva u 2011. godini u Crnoj Gori, Podgorica, februar 2013, u saradnji sa FODEMO projektom) potrošnja ogrijevnog drveta u Crnoj Gori u 2011. godini je bila 732.911 m³ ili 1868 GWh. U Strategiji se procjenjuje da će taj nivo biti zadržan do 2020. godine, a da će se nešto smanjiti do 2030. godine.

Potrošnja ostalih oblika drvene biomase u 2011. godini je procijenjena na 204 GWh, dok se u Strategiji predviđa da će to do 2030. godine porasti na 330 GWh/god.

Biomasa iz poljoprivrede

Crna Gora nema proizvodnju poljoprivrednih usjeva u cilju dobijanja energije u ovom trenutku. Ukoliko se uzmu parametri iz susjednih zemalja i primijene na primjeru Crne Gore, može se grubo procijeniti da tehnički potencijal biomase koja bi se mogla dobiti iz poljoprivrede iznosi 492 GWh godišnje.

S druge strane, u Studiji o bioenergiji u Evropi navodi se da 3-10% obradivih površina može da se tehnički koristi za gajenje energetskih usjeva. Imajući u vidu infrastrukturu i specifičnu geografiju Crne Gore, smatra se da maksimalan iznos obradive površine koja bi se mogla koristiti u energetske svrhe iznosi do 3%. Prema tome, od ukupno 516.070 ha obradivog zemljišta za energetske usjeve može da se upotrijebi do 15.482 ha. Uzimajući srednju specifičnu vrijednost konverzije, odnosno 155 GJ/ha, iz usjeva koji se mogu koristiti u energetske svrhe može da se obezbijedi oko 667 GWh godišnje.

Kako u Crnoj Gori ne postoji detaljno istraživanje i analiza potencijala biomase iz poljoprivrede, može se uzeti srednja od vrijednosti izračunatih na osnovu dva različita načina, što približno iznosi oko 580 GWh godišnje.

Prema CRES studiji (Center for Renewable Energy Sources, Atina, Grčka, 2010. godina) procijenjena je raspoloživost ratarskih usjeva oko 30%, odnosno potencijal ratarskih usjeva iznosi 20 GWh. Potencijal ostatka iz voćarstva i vinogradarstva se procjenjuje na iznos 20 GWh godišnje.

Procjena tehničkog potencijala biljnog ostatka iznosi oko 40 GWh, a životinjskog (raspoloživost od 10%) 17 GWh godišnje.

Biomasa iz otpada

Prema Izveštaju CRES-a procjena teoretskog potencijala čvrstog komunalnog otpada u Crnoj Gori iznosi 197 GWh. U Strategiji se procjenjuje da će se taj nivo povećati na 280 GWh godišnje do 2030. godine.

Zbog značaja rješavanja ekoloških problema u oblasti otpada potrebno je podstaći i podržati korišćenje otpada u energetske svrhe.

Što se tiče Strategije za otpad, sve opštine bi trebalo da izgrade sanitarne deponije. Danas su aktivne samo deponija u Podgorici i regionalna deponija "Možura" koju koriste opštine Ulcinj i Bar. Sakupljanje gasa na deponiji u Podgorici je u toku, dok je kogenerativno postrojenje za korišćenje gasa iz sanitarne deponije u pripremi. Očekuje se da će i druge deponije u Crnoj Gori ići u istom pravcu. Međutim, zbog diversifikacije mjesta u Crnoj Gori tehnički potencijal biološkog otpada, koji iznosi oko 60 GWh godišnje, je znatno niži od teoretskog potencijala. U Strategiji se procjenjuje da će se taj nivo povećati na 105 GWh godišnje do 2030. godine.

Korišćenje otpada iz postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u energetske svrhe takođe treba uzeti u razmatranje, bar kad su u pitanju veći gradovi, gdje se otpadne vode tretiraju u posebnim postrojenjima za tretman otpadnih voda. Teoretski potencijal je procenjen na oko 24 GWh godišnje.

1.2. Kapaciteti

1.2.1. Proizvodni kapaciteti

Crna Gora raspolaže sa dvije hidroelektrane: HE „Perućica“ i HE „Piva“, jednom termoelektranom - TE „Pljevlja“, malim hidroelektranama u sastavu EPCG: „Podgor“, „Rijeka Crnojevića“, „Rijeka Mušovića“, „Šavnik“ i „Lijeva Rijeka“, malim hidroelektranama u sastavu DOO „Zeta Energy“: „Glava Zete“ i „Slap Zete“, kao i malom hidroelektranom „Jezerštica“, u vlasništvu Hidroenergija Montenegro DOO Berane.

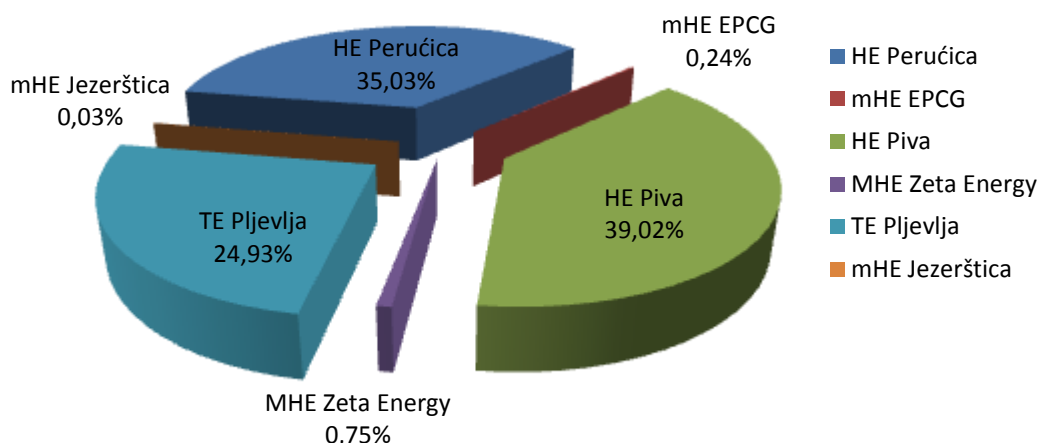
Ukupna nominalna snaga svih elektrana u elektroenergetskom sistemu Crne Gore je 876,46 MW. Nominalna snaga hidroelektrana iznosi 657,96 MW (75%), dok je snaga TE Pljevlja 218,5 MW (25%).

Osnovne energetske - tehničke karakteristike elektrana date su u sljedećoj tabeli:

R. b.	Elektrana	Nominalna snaga	Broj agregata	Godina ulaska u pogon	Akumulacije	Ostvarena proizvodnja za posljednje tri godine - MWh		
		MW				2012	2013	2014.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	HE "Perućica"	307	7	1960-76	190.000	808.548	1.333.964	1.006.682
2.	HE "Piva"	342	3	1976	303.000	639.643	1.134.071	679.338
3.	Male HE EPCG	2,1	7	1937-88	-	4.545	6.119	6.630
4.	MHE Zeta Energy	6,56	4	1952-54	-	17.312	23.648	22.236
5.	mHE Jezerštica	0,3	1	2013	-		867	1.730
6.	Ukupno HE	657,96	22	1937-88	493.000	1.470.048	2.497.645	1.716.616
7.	TE "Pljevlja"	218,5	1	1982	-	1.245.066	1.311.420	1.322.062
UKUPNO (6+7)		876,46	23	23	-	2.715.114	3.810.089	3.038.678

Na sljedećem dijagramu prikazan je udio instalisanih snaga u elektranama u Crnoj Gori:

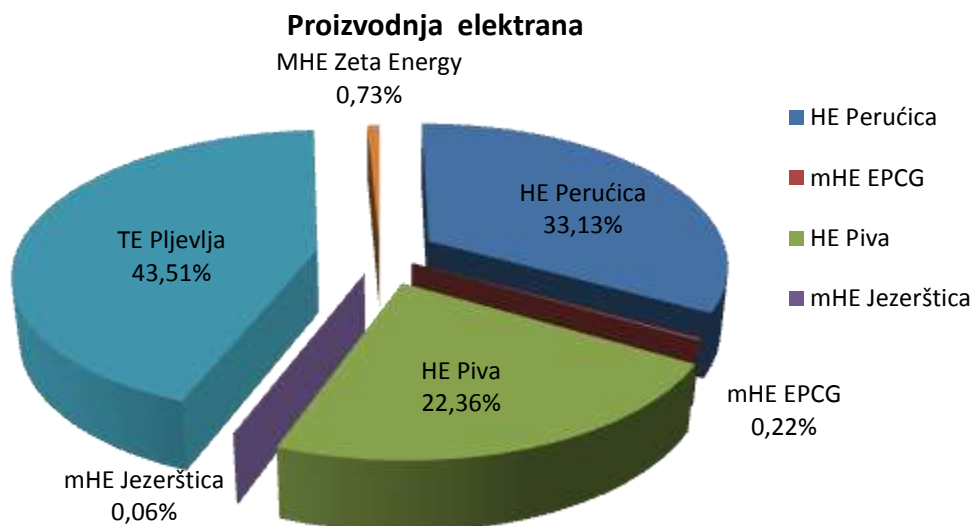
Udio instalisane snage elektrana

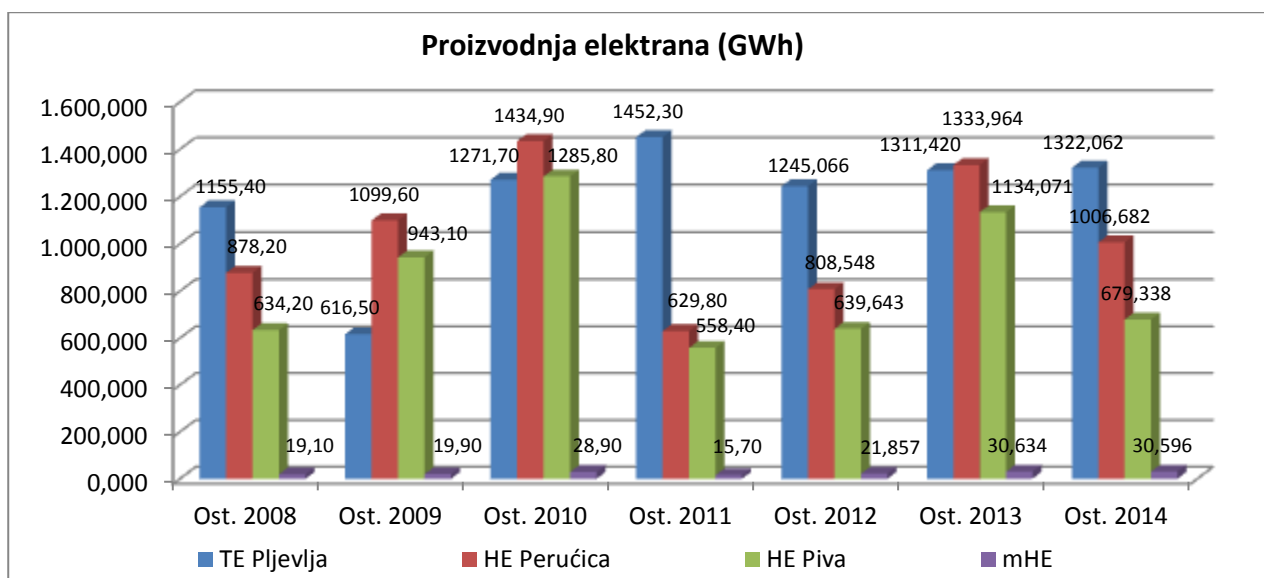

Prosječna godišnja proizvodnja kreće se oko 3.100.000 MWh na pragu elektrana, ali su uočljive velike oscilacije, što je posljedica hidroloških prilika, koje direktno utiču na proizvodnju hidroelektrana, a samim tim i na ukupnu proizvodnju električne energije. Podaci o ostvarenoj godišnjoj proizvodnji u periodu 2008 – 2014. godine prikazani su u sljedećoj tabeli:

	Ostvarena proizvodnja elektrana (MWh)						
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
TE Pljevlja	1.155.400	616.500	1.271.700	1.452.300	1.245.066	1.311.420	1.322.062
HE Perućica	878.200	1.099.600	1.434.900	629.800	808.547	1.333.964	1.006.682
HE Piva	634.200	943.100	1.285.800	558.400	639.643	1.134.071	679.338
mHE	19.100	19.900	28.900	15.700	21.857	30.634	30.596
Ukupno	2.686.900	2.679.100	4.021.300	2.656.200	2.715.114	3.810.089	3.038.678

Na sljedećim dijagramima je prikazan procentualni udio elektrana u proizvodnji za 2014. godinu, kao i grafik ostvarene proizvodnje po proizvodnim objektima za period 2008 – 2014. godine:

1.2.2. Prenosni kapaciteti

Prenosni sistem, kao dio elektroenergetskog sistema Crne Gore (ne računajući dalekovode koji su u vlasništvu Elektroprivrede Srbije) čine:

- pet dalekovoda 400 kV, ukupne dužine 283,3 km;
- osam dalekovoda 220 kV, ukupne dužine 337,4 km;
- trideset dalekovoda 110 kV, ukupne dužine 554,9 km;
- jedan podzemni kablovski vod 110 kV, dužine 3,6 km, i
- pet dalekovoda 110 kV, koji rade pod naponom 35 kV, ukupne dužine 121,2 km.

U narednim tabelama dat je pregled dalekovoda po naponskim nivoima, sa podacima o dužini, sa stanjem na dan 31.12.2014. godine:

DALEKOVODI			
R.br.	Vrsta	Dužina do granice CG	Ukupna dužina
DALEKOVODI 400kV		km	km
1	Podgorica2 – Trebinje	61,4	89,4
2	Podgorica2-Ribarevine	84,7	84,7
3	Ribarevine-Kosovo B	53,1	128,1
4	Ribarevine - Pljevlja 2	54,8	54,8
5	Podgorica - Albanija	29,3	156
U K U P N O		283,3	513
DALEKOVODI 220kV		km	km
1	Perućica-Trebinje	42,5	63,2
2	Podgorica 1-Perućica	34,1	34,1
3	Podgorica 1-Albanija	21	65,6
4	Podgorica 1 - Mojkovac	72,1	72,1
4	Mojkovac - Pljevlja 2	44,9	81,6
6	Piva-Pljevlja (264)	49,8	49,8
7	Piva-Pljevlja (265)	49,6	49,6
8	Piva-Lukavica(Buk Bijela)	23,4	25
U K U P N O		337,4	441
DALEKOVODI 110kV		km	km

1	Podgorica 2-Virpazar	30	30
2	Virpazar - Bar	16,4	16,4
3	Podgorica 2-Budva	36	36
4	Podgorica 1-Podgorica 3	3,9	3,9
5	Podgorica 2- Podgorica 4	3,5	3,5
6	Podgorica 1-Podgorica 2,I	5,8	5,8
7	Podgorica 1-Podgorica 2,II	5,9	5,9
8	Podgorica 2 - Podgorica 5	11,7	11,7
9	Podgorica 2 – Kap, II	8	8
10	Podgorica 2-KAP, III	8,1	8,1
11	Bar - Budva	33,4	33,4
12	Bar - Ulcinj	23,7	23,7
13	Budva - Cetinje	11,5	11,5
14	Budva-Tivat	17,4	17,4
15	Podgorica 2 - Cetinje	31,7	31,7
16	Tivat-Herceg Novi	20,7	20,7
17	Herceg Novi - Trebinje	15,6	30,8
18	Perućica - Danilovgrad	17,1	17,1
19	Perućica - Nikšić 3	13,5	13,5
20	Podgorica - Danilovgrad	17,6	17,6
21	Podgorica – EVP Trebešica	36,1	36,1
22	EVP Trebešica - Andrijevića	30,8	30,8
23	Andrijevića- Berane	17,1	17,1
24	Berane - Ribarevine	21,1	21,1
25	Ribarevine - Mojkovac	14	14
26	Nikšić - Bileća	55,6	59,5
27	Pljevlja 1 – Pljevlja 2	2,8	2,8
28	Totečep - Vilusi	0,5	0,5
UKUPNO		509,5	528,6
KABLOVI 110kV		km	km
1	Podgorica 3 - Podgorica 5 (kabal 110kV)	3,6	3,6
UKUPNO		3,6	3,6
DVOSTRUKI 110 kV DALEKOVODI			
1	Perućica – Podgorica vod II i III	32,6	32,6
2	Perućica-Nikšić 1	12,8	12,8
UKUPNO		45,4	45,4
DALEKOVODI 110(35)kV		km	km
1	Pljevlja 1 - Čajniče	20,8	25,8
2	Nikšić - Brezna	29,2	29,2
3	Pljevlja 1 - Žabljak	38,5	38,5
4	Berane - Rožaje	24,1	24,1
5	Ribarevine - Nedakusi	8,6	8,6
UKUPNO		121,2	126,2
UKUPNO NA SVIM NAPONSKIM NIVOIMA		1.300,4	1.657,8

Operator prenosnog sistema posjeduje 21 trafostanicu, za koje su podaci o broju transformatora i snagama prikazani u sljedećoj tabeli:

R.b.	TRAFOSTANICA	Broj	Snaga (MVA)	Σ
------	--------------	------	-------------	---

		transformatora		MVA
1	TS 400/220/110kV Pljevlja 2	3	925(2x400+125)	925
2	TS 400/110kV Podgorica2	2	600 (300+300)	600
3	TS 220/110/35kV Podgorica 1	4	403 (2x150+40+63)	403
4	TS 220/110/35kV Mojkovac	2	170 (150+20)	170
5	TS 110/35kV Niksić	4	219 (30+63+2x63)	219
6	TS 110/35kV Herceg Novi	2	80 (2x40)	80
7	TS 110/35KV Tivat	2	83 (20+63)	83
8	TS 110/35kV Budva	2	103 (40+63)	103
9	TS 110/35kV Bar	2	80 (40+40)	80
10	TS 110/35kV Ulcinj	2	40 (20+20)	40
11	TS 110/35kV Cetinje	2	51.5 (20+31.5)	51,5
12	TS 110/35kV Danilovgrad	1	20	20
13	TS 110/10kV Podgorica3	2	71,5 (40+31,5)	71,5
14	TS 110/10kV Podgorica4	2	80 (2x40)	80
15	TS 400/110/35kV Bijelo Polje	3	150+40 (2x20)	190
16	TS 110/35KV Berane	2	40 (2x20)	40
17	TS 110/35kV Pljevlja1	2	60 (20+40)	60
18	TS 110/35kV Vilusi	1	10	10
19	TS 110/35kV Andrijevisa	2	10+20	30
20	TS 110/35kV Virpazar	2	40 (20+20)	40
21	TS 110/10kV Podgorica V	2	63 (31.5+31.5)	63
U K U P N O:		46		3359

Prenosna mreža je radijalnog tipa na sva tri naponska nivoa, i dobro je povezana sa susjednim elektroenergetskim sistemima, što poboljšava stabilnost i sigurnost funkcionisanja i ujedno omogućava razmjenu sa sistemima u okruženju.

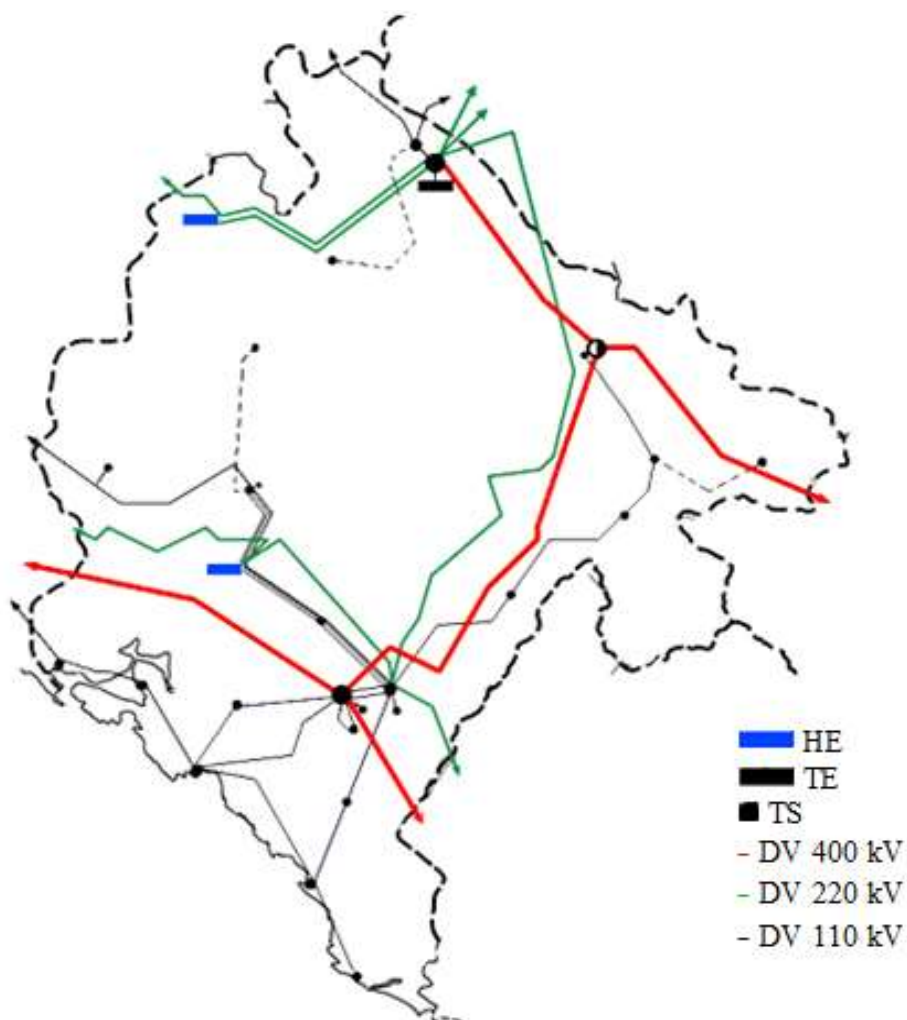
Nepovoljna karakteristika prenosne mreže Crne Gore su paralelne 400 kV i 220 kV veze (DV 400 kV na pravcu Pljevlja 2 - Ribarevine - Podgorica 2 - Trebinje i DV 220 kV na pravcu HE "Piva" - Pljevlja 2 - Podgorica 1 -HE "Perućica" - Trebinje), koje su nejednakih prenosnih moći (1.330 MVA po vodu 400 kV nasuprot 280-310 MVA po vodu u 220 kV mreži), što, pri određenim pogonskim stanjima i ispadu pojedinih dionica 400 kV mreže, može dovesti do ozbiljnih poremećaja i eventualnog raspada elektroenergetskog sistema.

Operativno upravljanje i vođenje elektroenergetskog sistema Crne Gore obavlja se u okviru Nacionalnog dispečerskog centra (NDC) koji raspolaže sa savremenom opremom za praćenje rada i vođenje sistema u realnom vremenu (SCADA - sistem sa svim potrebnim mjerenjima i sistem telekomunikacionih veza sa svim objektima elektroenergetskog sistema, kao i sa operatorima susjednih sistema). NDC raspolaže bazom podataka koja sadrži satne podatke o proizvodnji i potrošnji direktnih potrošača i o predatim količinama električne energije distributivnom sistemu, kao i o razmjeni i tranzitu energije sa susjednim sistemima. Sva mjerna mjesta na međusistemskim vodovima, elektranama, na mjestima isporuke distribuciji i direktnim potrošačima opremljena su uređajima za daljinski prenos podataka, koji se automatski prosljeđuju u Nacionalni dispečerski centar.

Dominantni tok snaga u regionu jugoistočne Evrope je u pravcima sjever - jug i istok - zapad. Izgradnja podmorskog DC kabla prema Italiji i njegovo potpuno iskorištenje, koje će uslijediti nakon izgradnje novih i jačanja postojećih unutrašnjih i interkonektivnih veza, dovešće do promjene smjera tranzita preko teritorije Crne Gore.

Novi izvori električne energije, posmatrani kroz dugoročni plan, u Srbiji, BiH, Rumuniji, Kosovu i Albaniji dovešće do značajnog povećanja tranzita na jugu ka Italiji. Za realizaciju navedenog tranzita neophodna su pojačanja kako u unutrašnjim mrežama zemalja tako i interkonektivnih dalekovoda. Ovo će omogućiti da dođe do značajnog korišćenja obnovljivih izvora, prije svega vjetroelektrana u regionu.

Na narednoj slici je dat prostorni raspored trafostanica i dalekovoda u vlasništvu operatora prenosnog sistema, kao i lokacije proizvodnih objekata:

1.2.3. Distributivni kapaciteti

Distributivni sistem predstavlja dio elektroenergetskog sistema kojeg čine vodovi i postrojenja na naponskim nivoima 35 kV, 10 kV i 0,4 kV. Osnovna svrha ovog dijela elektroenergetskog sistema je da do krajnjih kupaca dopremi električnu energiju koja u distributivni sistem dolazi iz prenosnog sistema ili iz elektrana priključenih na distributivnu mrežu.

Struktura i osnovne karakteristike distributivnog sistema Crne Gore date su u narednim tabelama:

Vodovi	Dužina (km)
Nadzemni vodovi 35 kV	902,76

Vrsta trafostanice	broj	Instalisana snaga (MVA)
Trafostanice 110/10 kV	3	214,50

Podzemni vodovi 35 kV	78,97
Nadzemni vodovi 10 kV	3.568,30
Kablovski vodovi 10 kV	1.343,64
Nadzemni vodovi 0,4 kV	11.530,08
Kablovski vodovi 0,4 kV	1.686,42
Ukupno	19.110,17

Trafostanice 35/10 kV	95	857,90
Trafostanice 35/0,4 i 35/6 kV	37	101,41
Trafostanice 10/0,4 kV	2461	1.667,03
Stubne trafostanice 10/0,4 kV	2291	226,22
Ukupno	4887	3.067,06

Zbog jednostavnosti i funkcionalnog razdvajanja elemenata distributivne mreže, definisane su primarna i sekundarna srednjenaponska (SN) distributivna mreža.

Distributivna mreža je dugi niz godina bila koncipirana na dva stepena transformacije 35/10 kV i 10/0,4 kV, dok su se u određenim djelovima mogle naći i transformacije 35/0,4 kV (ruralna, rijetko naseljena područja) i 35/6 kV (industrijska postrojenja priključena na distributivni sistem: vodovodi, rudnici,...). Razvoj gradskih područja i koncentracija potrošnje doveli su do toga da ovakva koncepcija distributivnog sistema sve teže može da isprati potrebe potrošača. Zbog toga se, u skladu sa sprovedenim analizama i međunarodnim iskustvom, pristupilo izgradnji trafostanica 110/10 kV, koje svojom strukturom i karakteristikama mogu da odgovore potrebama savremenih potrošača.

Treba istaći da razvoj distributivne mreže posljednjih godina nije u dovoljnoj mjeri usaglašen sa prostorno planskim dokumentima, usljed čega elektrodistributivni sistem nije u stanju da adekvatno odgovori sve većim zahtjevima potrošnje, odnosno veoma intenzivnoj gradnji, posebno u Podgorici i primorskom dijelu Crne Gore.

1.3. Sektor nafte i gasa

Predmet regulisanja u sektoru nafte i gasa u skladu sa Zakonom su djelatnosti transporta nafte naftovodima, transport naftnih derivata produktovodima i drugi oblici transporta naftnih derivata koji nijesu uređeni posebnim propisom, trgovina na veliko naftnim derivatima, trgovina na malo naftnim derivatima i skladištenje nafte i naftnih derivata. Zbog nepostojanja infrastrukturnih pretpostavki u Crnoj Gori se ne obavlja djelatnost nabavke, skladištenja, prenosa, distribucije i snabdijevanja prirodnim gasom, transporta nafte naftovodima i transporta naftnih derivata produktovodima, pa samim tim nema regulacije tih djelatnosti. I pored toga, u skladu sa obavezama koje proizilaze iz Direktiva EU, ove djelatnosti su predviđene i na odgovarajući način uređene u Zakonu.

Na tržištu naftnih derivata u 2014. godini, u Crnoj Gori u skladu sa licencama izdatim od strane Agencije, posluje ukupno 63 subjekta. Kako se licenca uzdaže za svaku energetskeg djelatnost posebno, u zavisnosti od toga kojim djelatnostima se bave, subjekti posjeduju jednu ili više licenci. Takođe, postoji određen broj subjekata kojima su licence izdate po ranije važećem Zakonu o energetici koje važe do isteka roka na koji su izdate. U skladu sa navedenim, sa licencama izdatim po ranije važećem zakonu, u 2014. godini 11 subjekata je obavljalo djelatnost prodaje i snabdijevanja naftnim proizvodima i/ili gasom, 23 subjekta je obavljalo djelatnost skladištenja i distribucije naftnih proizvoda i/ili gasa i 17 subjekata je obavljalo djelatnost komercijalnog transporta naftnih proizvoda i/ili gasa. U skladu sa licencama izdatim po važećem Zakonu o energetici, u 2014. godini 22 subjekta je obavljalo djelatnost trgovine na veliko naftnim derivatima, 24 subjekta je obavljalo djelatnost trgovine na malo naftnim derivatima, 11 subjekata je obavljalo djelatnost skladištenja naftnih derivata, 12 subjekata je obavljalo djelatnost transporta naftnih derivata drumskim transportnim sredstvima, 13 subjekata je obavljalo djelatnost trgovine na veliko TNG, 10 subjekata je obavljalo djelatnost skladištenja TNG, 19 subjekata je obavljalo djelatnost snabdijevanja krajnjih kupaca TNG i jedan subjekat je obavljao djelatnost trgovine na veliko i snabdijevanja krajnjih kupaca TNG.

Najveća kompanija u sektoru nafe i gasa u Crnoj Gori je Jugopetrol AD Podgorica, čiji je većinski vlasnik grčka naftna kompanija Hellenic Petroleum. Zbog vlasništva nad ključnim skladišnim kapacitetima, uloga Jugopetrola je dominantna. Konkurencija na tržištu ovog sektora je prisutna, s obzirom da je ovaj sektor uglavnom privatizovan, osim Montenegro Bonus DOO Cetinje, koji je u državnom vlasništvu a koji zauzima značajno mjesto u ovom sektoru.

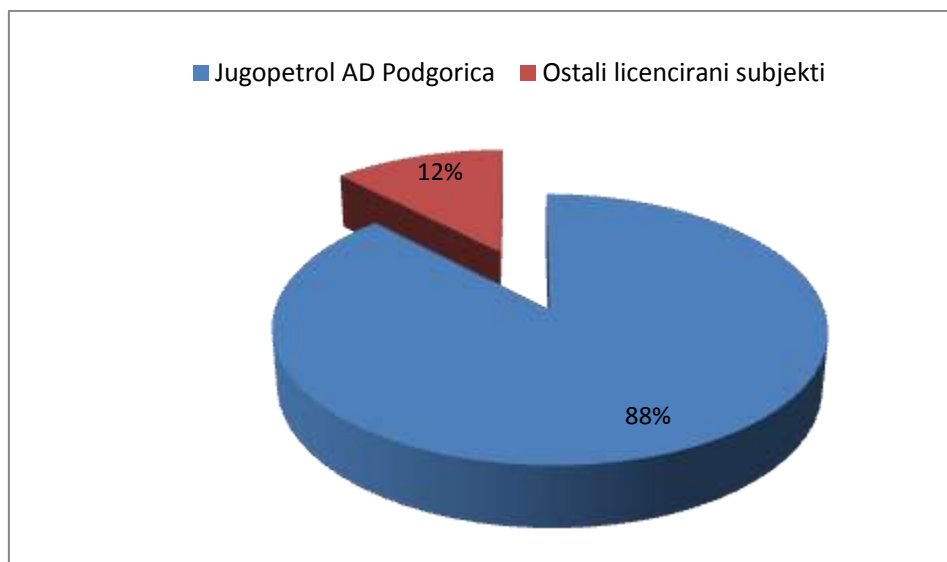
Pored navedenih, na tržištu naftnih derivata prisutne su i druge kompanije kao INA DD Hrvatska, PETROL DD Slovenija i LUKOIL Rusija, koje preko svojih firmi registrovanih u Crnoj Gori doprinose jačanju konkurencije na ovom tržištu.

Izrada propisa koji regulišu ovu oblast, kao i aktivnosti koje se vode na stvaranju pretpostavki za organizovanijom kontrolom kvaliteta naftnih proizvoda, ima za cilj da se u ovom sektoru usluga podigne na što viši nivo. To je, takođe, od vitalnog značaja ne samo za adekvatnu regulaciju tržišta naftnih derivata u Crnoj Gori, već i za poboljšanje parametara u pogledu zaštite životne sredine.

1.3.1. Skladišni kapaciteti

Ukupni licencirani skladišni kapaciteti na kojima se obavlja djelatnost skladištenja naftnih derivata i TNG-a, na kraju 2014. godine, iznosili su 143.210 m³, što je za 770 m³ više u odnosu na stanje korišćenja kapaciteta u 2013. godini. Skladišni kapaciteti u 2014. godini su uvećani za tri novoizgrađena maloprodajna objekta.

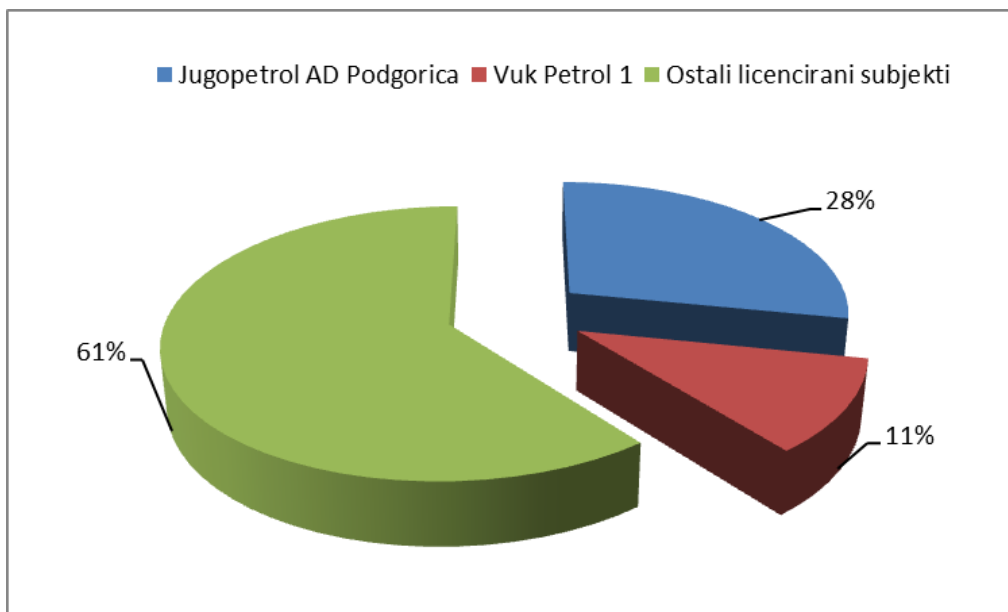
Od ukupnog skladišnog kapaciteta, AD Jugopetrol pripada 125.492 m³, dok se preostali dio skladišnog kapaciteta od 17.718 m³ nalazi na maloprodajnim objektima - benzinskim stanicama i jahting servisima ostalih imalaca licenci, što grafičkim prikazom izgleda kao na slici koja slijedi:

1.3.2. Transportni kapaciteti

U 2014. godini nije bilo zahtjeva za izdavanje licenci za transport naftnih derivata i tečnog naftnog gasa (TNG). Agencija je izvršila izmjene licenci kod četiri subjekta, i izvršila oduzimanje licence od jednog subjekta. Na kraju 2014. godine, djelatnost transporta naftnih derivata i TNG je obavljalo 24 licenciranih subjekata koji su raspolagali sa ukupno 135 transportnih sredstva. Od navedenog broja transportnih sredstava, u vlasništvu AD Jugopetrol Podgorica je 38 vozila, u vlasništvu DOO "VUK PETROL 1" Kotor 15, dok su preostalih 82 vozila u vlasništvu ostalih licenciranih subjekata.

Grafički prikaz transportnih kapaciteta u naftnom sektoru:

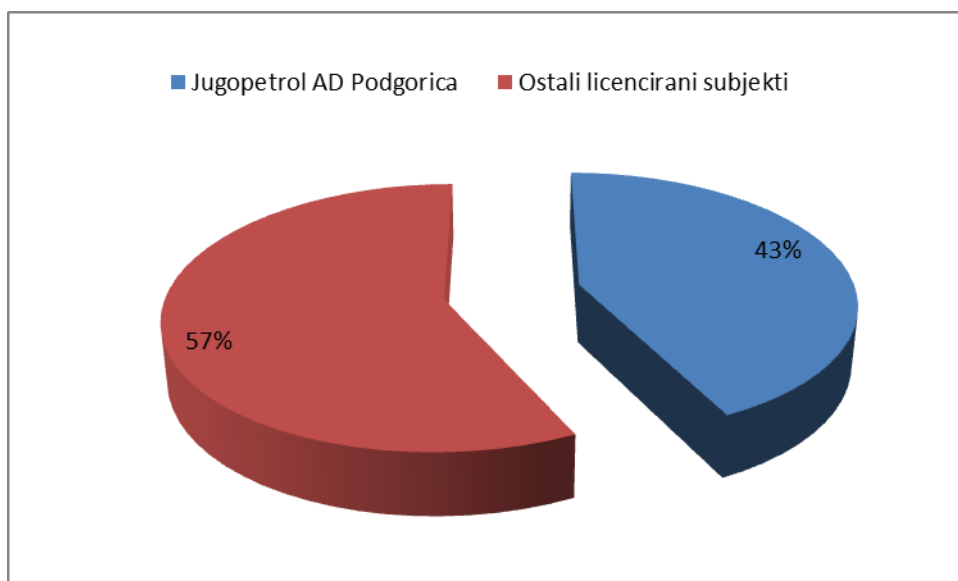

1.3.3. Prodajni kapaciteti

Na kraju 2014. godine, u Crnoj Gori je obavljena djelatnost prodaje naftnih derivata na 95 benzinskih stanica, 5 jahting servisa, 2 avio servisa i jednoj instalaciji. U vlasništvu Jugopetrola su 44 objekta, od čega 38 benzinskih stanica, tri jahting servisa (Budva, Kotor i Herceg Novi), dva avio servisa (Podgorica i Tivat) i jedna instalacija u Baru, dok su preostalih 59 objekata u vlasništvu drugih licenciranih subjekata.

U toku 2014. godine, puštene su u rad tri novoizgrađene benzinske stanice za prodaju naftnih derivata i TNG-a, jedna u vlasništvu AD CMC Podgorica, u Pljevljima, i dvije u vlasništvu DOO Petrol Crna Gora MNE Podgorica, u Kotoru i Nikšiću.

Na sledećoj slici dat je grafički prikaz prodajnih kapaciteta u naftnom sektoru:

1.3.4. Formiranje strateških rezervi nafte i/ili naftnih derivata

Direktiva Evropskog savjeta broj 2009/119/EZ od 14. septembra 2009. godine, je nametnula obavezu državama članicama da održavaju minimalne rezerve sirove nafte i/ili naftnih derivatana nivou koji odgovara količini od 90 dana prosječnog dnevnog neto uvoza ili od 61 dan prosječne dnevne domaće potrošnje, zavisno od toga koja je količina veća.

Budući da je Crna Gora u predpristupnoj fazi EU i da je potpisnik Sporazuma o formiranju Energetske zajednice neophodno je da implementira ovu Direktivu. Kao jedino mjerilo za otpočinjanje pregovora u Poglavlju energetike od strane Evropske komisije dato je mišljenje za donošenje Akcionog plana od strane Vlade Crne Gore.

Akcioni plan treba da da jasan pravac za implementaciju Direktive do 2023. godine kao jednu od obaveza na putu evropskih integracija. Ovaj dokument ima za cilj da bude osnov za dalju razradu oblasti obaveznih rezervi naftnih derivata u Crnoj Gori i da obezbijedi osnovna uputstva koja je potrebno pratiti prilikom izrade budućih zakonskih i institucionalnih rješenja kako bi došlo do realizacije strateških rezervi nafte. Konačan cilj je energetska sigurnost i obezbjeđenje snabdijevanja naftnim derivatima u slučaju vanrednih situacija i poremećaja na tržištu, čime se obezbjeđuje visok stepen sigurnosti snabdijevanja energijom jedne države.

Kako bi Crna Gora ostvarila rok koji je definisan Odlukom Energetske Zajednice da do 2023. sprovede Direktive o obaveznim rezervama nafte, potrebno je da 2015. godine formira Centralno tijelo za strateške rezerve.

Crna Gora će 2016. godine obezbijediti strateške rezerve u iznosu koji odgovara količini za 9 dana neto uvoza (10% od ukupne količine), da bi se od 2017-2022. godine ta vrijednost svake godine povećavala za po 15% (13.5 dana neto uvoza). Ovom dinamikom bi se do 2023. godine ispunila obaveza od 90 dana.

2. NALAZI IZ NADZORA ENERGETSKIH SUBJEKATA

U skladu sa zakonskim ovlaštenjima, kontrola rada i poslovanja, kao i sprovođenje obaveza propisanih izdatim licencama za obavljanje energetskih djelatnosti, vršena je kod energetskih subjekata: Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica, Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica, DOO Montenegro Bonus-a Cetinje, kao i kod subjekata iz sektora nafte i gasa. Kontrola je vršena u skladu sa obavezama propisanim Zakonom i licencama, analizom mjesečnih, kvartalnih i godišnjih izvještaja subjekata, i drugih dokumenata i podataka koje su subjekti dostavljali samoinicijativno ili na zahtjev Agencije, kao i neposrednim kontrolama i uvidom u dokumentaciju u sjedištima društava i objektima u kojima se obavljaju licencirane djelatnosti.

2.1. Pravno razdvajanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić

Crna Gora ima obavezu da energetsko zakonodavstvo u potpunosti uskladi sa energetskim propisima EU, kao i da pravno i organizacijski uskladi energetski sektor sa Zakonom i međunarodno preuzetim obavezama. Razdvajanje operatora distributivnog sistema (ODS) od vertikalno integrisane kompanije Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić (EPCG) je jedan od neophodnih uslova za eliminisanje monopola jednog snabdjevača i razvoj maloprodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori.

U skladu sa članom 42 stav 1 tačka 9 Zakona, Agencija prati i analizira rad i poslovanje EPCG u odnosu na pravno razdvajanje ODS. Zakonom je utvrđena obaveza EPCG da sprovede pravno razdvajanje u roku od godinu dana od stupanja na snagu tog zakona, što znači do kraja maja 2011. godine, što EPCG nije izvršila ni u zakonskom roku, a ni u narednom periodu, zbog čega je Agencija s aspekta nadzora nad radom EPCG, preduzimala i aktivnosti sa ciljem da ubrza i podstakne proces razdvajanja.

Agencija je krajem 2013. godine nakon dostavljanja modela razdvajanja i pratećih akata od strane EPCG, dala mišljenje da izabrani model razdvajanja ODS ne obezbjeđuje dovoljan nivo nezavisnosti ODS od EPCG kao vertikalno integrisanog elektroenergetskog subjekta.

Aktivnosti na pravnom razdvajanju su se nastavile i u toku 2014. godine. EPCG je u maju Agenciji dostavila Program razdvajanja Operatora distributivnog sistema, sa Odlukom o formiranju Upravljačkog komiteta, koji je nadležan za realizaciju predmetnog postupka. Program je koncipiran u dvije faze. Prva faza predviđa verifikovanje preciznog popisa imovine i obaveza koje su u funkciji obavljanja distributivne djelatnosti, otvaranje računa ovog organizacionog dijela i obezbijedenje uslova za planiranje i računovodstveno – finansijsko praćenje rada i poslovanja, čime bi se obezbijedilo funkcionalno razdvajanje. Završetak ove faze je planiran do kraja 2014. godine. Druga faza predviđa pravno razdvajanje na način što bi EPCG kao matična kompanija osnovala društvo sa ograničenom odgovornošću u koje bi kao osnivački ulog prenijela svu imovinu koja služi obavljanju distributivne djelatnosti sa pratećim obavezama, radnom snagom i licencom, odnosno eventualnim odobrenjem za obavljanje neenergetskih djelatnosti. Prenijeta imovina, obaveze i revalorizacione rezerve brisale bi se iz bilansa stanja EPCG. Matična kompanija bi obavljala osnivačka prava u ovom društvu, odobravalala godišnji finansijski plan i postavljala granice zaduženosti, bez uticaja na tekući rad i poslovanje, uz mogućnost pružanja zajedničkih usluga koje dozvoljava regulativa i koje odobri regulator, pod tržišnim uslovima i uz elaboraciju ekonomske opravdanosti. Programom je završetak cjelokupnog postupka, odnosno izdvajanje Operatora distributivnog sistema iz Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić predviđeno za 01.04.2015. godine.

Agencija je od EPCG zatražila da dostavi detaljnu informaciju o dinamici sprovođenja i dostignutom stepenu realizacije utvrđenog Programa razdvajanja Operatora distributivnog sistema.

EPCG je obavijestila Agenciju da je u postupku realizacije programa razdvajanja formirano 5 radnih grupa zaduženih za realizaciju istog: pravno-normativna, ekonomsko-finansijska, tehničko-operativna, grupa za organizaciju ljudskih resursa i kadrovska pitanja i informaciono-tehnološka grupa. Primjedbe date od strane Agencije biće uvažene prilikom izrade akata i procedura kojima se definiše pružanje usluga ODS-u od strane matične kompanije, kao i poslovnih procesa unutar novog društva. Završene su aktivnosti na izradi ključnih akata potrebnih za sprovođenje programa, identifikovana je imovina koja će biti prenešena u vlasništvo ODS i zaposleni koji će preći u društvo. U toku su aktivnosti na izradi Nacrta pravilnika o sistematizaciji ODS-a, kao i definisanju odnosa između matične kompanije i novog društva. Funkcionalna razdvojenost je trebalo da se realizuje do kraja 2014. godine.

Nakon ovog obavještenja Agencija se obratila EPCG da dostavi nacрте pripremljenih akata, kao i podatke o identifikaciji imovine koja će biti prenešena u vlasništvo ODS i identifikaciju zaposlenih koji će preći u novoformirano društvo.

EPCG je krajem oktobra 2014. godine Agenciji dostavila: nacrt odluke o osnivanju društva, nacrt statuta ODS, nacrt ugovora o korišćenju distributivne mreže, nacrt ugovora o isporuci električne energije za pokrivanje gubitaka u sistemu, izvod iz nacрта pravilnika o organizaciji EPCG u kojem je prikazana organizacija funkcionalno razdvojenog ODS, pregled planiranog broja zaposlenih u FC Distribucija i radni materijal pregleda imovine EPCG koja će biti prenesena u vlasništvo ODS-a. Navedeno je da su svi dostavljeni akti radni materijali i nijesu prošli proceduru usvajanja od nadležnih organa EPCG, tako da isti mogu pretrpjeti promjene u obliku ili sadržaju. Nakon dostavljanja navedenih dokumenata u 2014. godini nije bilo obraćanja prema Agenciji od strane subjekta. Kontrolom koju je izvršila Agencija, konstatovano je da ni rok predviđen Programom za završetak postupka razdvajanja ODS-a nije ispoštovan.

Od 2011. godine, kada je EPCG započela postupak pravnog razdvajanja, Agencija je vršila nadzor nad sprovođenjem ovog postupka i u više navrata upozoravala EPCG na obaveznost okončanja ovog postupka, o čemu je informisano i Ministarstvo ekonomije. Ovo i tim prije što je izdvajanje razdvajanje Operatora distributivnog sistema od vertikalno integrisane Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić osnovna pretpostavka za razvijanje maloprodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori. Međutim, uslijed nedostatka mehanizma za sankcionisanje energetskog subjekta koji ne poštuje odluke i naloge regulatora, Agencija nije bila u mogućnosti da preduzme bilo kakve mjere prema energetskom subjektu.

2.2. Nadzor nad radom energetskih subjekata

U okviru svojih nadležnosti Agencija vrši nadzor energetskih subjekata u odnosu na pravilnost rada i poslovanja, sigurnost snabdijevanja energijom, ispravnost i tačnost u finansijskom poslovanju u odnosu na iskazivanje troškova poslovanja koji mogu da utiču na formiranje cijena korišćenja prenosnih i distributivnih sistema, kao i izvršavanje obaveza utvrđenih Zakonom i podzakonskim aktima. Agencija je saglasno ovlaštenjima datim Zakonom i Pravilima o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetskih djelatnosti na osnovu Plana rada za 2014. godinu i Programa vršenja nadzora nad radom energetskih subjekata u 2014. godini, u kontinuitetu vršila nadzor nad radom energetskih subjekata.

Kontrola je vršena kod svih licenciranih subjekata neposredno na licu mjesta u sjedištima subjekata i kroz analizu podataka i dokumentacije koju su subjekti dužni da dostavljaju Agenciji, i to kod: Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić (5 neposrednih kontrola), Crnogorskog elektrorenosnog sistema AD Podgorica (4 neposredne kontrole), Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica i DOO Montenegro Bonus-a Cetinje. Kontrole su se odnosile na:

- zaključivanje ugovora sa kupcima ili drugim energetskim subjektima, u skladu sa Zakonom, Tržišnim pravilima i licencom;
- dostignuti stepen pravnog razdvajanja operatora distributivnog sistema;
- razgraničenje imovine između CGES i EPCG;
- realizaciju investicionih planova i planova tekućeg održavanja;
- programe efikasnosti poslovanja;
- realizaciju projekta zamjene brojila;
- izradu studije smanjenja gubitaka;
- potrošnju energije, uvoz i izvoz električne energije;
- funkcionisanje voznih redova i odstupanja od voznih redova;
- primjenu propisa o prekograničnoj razmjeni energije, kao i rad i poslovanje subjekata koji vrše aukcijsku dodjelu prekograničnih kapaciteta;
- funkcionisanje sistema za pružanje usluga korisnicima (uključujući registar žalbi i prigovora kupaca, izvještaje o postupanju po žalbama);
- osposobljenost subjekata za praćenje kvaliteta snabdijevanja električnom energijom;
- pripremljenost pojedinih proizvodnih objekata za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga;
- evidenciju indirektnih potrošača;
- kompenzacione programe i planove;
- izvršavanje podsticajnih mjera u oblasti obnovljivih izvora energije, uključujući uslove i cijene za priključenje novih proizvođača na prenosne i distributivne sisteme;

- programe mjera za poboljšanje energetske efikasnosti.

Nakon svake izvršene kontrole sačinjen je izvještaj koji sadrži ocjenu rada energetske subjekta i predlog aktivnosti koje subjekat treba da preduzme da bi otklonio eventualno uočene nedostatke.

2.2.1. Elektroenergetske djelatnosti

U sprovođenju nadzora nad radom energetske subjekata pojedinačno u 2014. godini konstatovano je sljedeće stanje:

Funkcionisanje elektroenergetskog sistema u 2014. godini

Nalazi iz nadzora koji se odnose na elektroenergetski sistem kao cjelinu

1. Prekidi u napajanju potrošača električnom energijom

a) Prenosni sistem

Tokom eksploatacije svakog prenosnog sistema električne energije tokom godine neizostavno dolazi do prekida u funkcionisanju sistema, planiranih ili neplaniranih, usljed potrebe radova na održavanju objekata i postrojenja, ali i usljed otkazivanja rada elemenata sistema. Pravilnom politikom planiranja i održavanja težnja je spriječiti i koliko god je moguće smanjiti broj prekida, naročito kod dijelova sistema i objekata kod kojih postoji samo jedan pravac napajanja, tj. nije zadovoljen „(n-1) kriterijum” napajanja, usljed čega dolazi do prekida snabdijevanja konzuma.

Na osnovu izvoda iz mjesečnog Pregleda pogonske spremnosti trafostanica i dalekovoda, koje je CGES tokom 2014. godine redovno dostavljao Agenciji, utvrđeno je da su se u 2014. godini u prenosnom sistemu desila 174 prekida napajanja konzuma, od čega se 15 desilo usljed planiranih isključenja, 8 zbog neophodnosti izvođenja hitnih radova usljed intervencija na sistemu i 151 prekid zbog vremenskih nepogoda.

Usljed navedenih prekida nije isporučeno 3.709 MWh što čini 0,14% od ukupno isporučene energije krajnjim kupcima u Crnoj Gori, dok je prosječno vrijeme prekida u prenosnom sistemu iznosilo 7,9 minuta.

b) Distributivni sistem

Operator distributivnog sistema je tokom 2014. godine dostavljao mjesečne izvještaje o broju i trajanju planiranih i neplaniranih prekida na 35, 10 i 0,4 kV naponskom nivou. Na 35 kV naponskom nivou je došlo do 467 planiranih ispada sa ukupnim trajanjem od 1461 sat, dok su se neplanirani prekidi desili 1094 puta sa ukupnim trajanjem od 2.582 časa. Na 10 kV naponskom nivou je došlo do 1.505 planiranih ispada sa ukupnim trajanjem od 2.628 časova, dok su se neplanirani prekidi desili 6.768 puta sa ukupnim trajanjem od 10.863 časa. Na 0,4 kV naponskom nivou je došlo do 2.717 planiranih ispada sa ukupnim trajanjem od 6.832 časa, dok su se neplanirani prekidi desili 14.738 puta sa ukupnim trajanjem od 37.505 časova.

2. Ugovorni odnosi između energetske subjekata

U skladu sa Zakonom, energetske subjekti su dužni da svoje poslovanje sa drugim energetske subjektima regulišu ugovorima.

U 2014. godini energetske subjekti su međusobno zaključili sve ugovore u cilju zakonitog funkcionisanja elektroenergetskog sistema, osim Ugovor o korišćenju prenosne mreže za potrebe proizvođača električne energije koji se zaključuje između CGES i EPCG.

Agencija je u više navrata ukazivala subjektima na obavezu koja proističe iz člana 30 Licence za obavljanje djelatnosti proizvodnje električne energije.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić je na kraju 2014. godine imala ukupno 384.736 kupaca električne energije. FC Snabdijevanje je u skladu sa svojom nadležnošću zaključila ugovore o snabdijevanju električne energije sa sljedećim kupcima:

1. Dva direktna kupca, i to: Željeznička infrastruktura Crne Gore AD Podgorica i Toš čelik Nikšić, (sa četiri direktna kupca nije zaključen ugovor)
2. Od ukupno 350.302 kupaca električne energije iz kategorije domaćinstva zaključeno je 37.962 ugovora,
3. Od ukupno 34.428 kupaca električne energije iz kategorije ostala potrošnja zaključeno je 8.995 ugovora.

Broj zaključenih ugovora o snabdijevanju električnom energijom iz kategorije domaćinstva po godinama: 2010 – 2.605; 2011- 5.266; 2012-5.210; 2013-9.672 i 2014- 15209. Od ukupnog broj kupaca iz navedene kategorije sa 10,84% kupaca je zaključen ugovor.

Broj zaključenih ugovora o snabdijevanju električnom energijom iz kategorije ostala potrošnja po godinama: 2010 – 539; 2011- 2.049; 2012-1.590; 2013-2.462 i 2014- 2355. Od ukupnog broj kupaca iz navedene kategorije sa 26,12 % kupaca je zaključen ugovor.

U odnosu na prethodne godine EPCG je takođe povećala broj zaključenih ugovora o snabdijevanju električnom energijom iz kategorije ostala potrošnja, i to: 2010 – 539; 2011- 2.049; 2012-1.590; 2013-2.462. Od ukupnog broj kupaca iz navedene kategorije sa 28,01% kupaca je zaključen ugovor.

3. Razgraničenje imovne između EPCG i CGES

Članom 83 stav 2 Zakona propisano je da prenosni sistem električne energije čine postrojenja 110 kV, transformatori 110/x kV/kV i vodovi 110 kV, kao i postrojenja, transformatori i vodovi višeg naponskog nivoa, do mjesta priključka korisnika sistema i objekti, telekomunikaciona i informaciona oprema i druga infrastruktura neophodna za njegovo funkcionisanje.

Članom 87 stav 2 Zakona propisano je da distributivni sistem električne energije čine postrojenja 35 kV, transformatori 35/x kV/kV i vodovi 35 kV, kao i postrojenja, transformatori i vodovi nižeg naponskog nivoa, do mjesta priključka korisnika sistema, kao i objekti, telekomunikaciona i informaciona oprema i druga infrastruktura neophodna za njegovo funkcionisanje.

Članom 191 stav 1 Zakona, propisano je da su energetske subjekte koji na dan stupanja na snagu Zakona obavljaju energetske djelatnosti, dužni da usklade svoje poslovanje sa ovim zakonom u roku od godinu dana od dana njegovog stupanja na snagu, dok je članom 205 stav 3 Zakona propisano da su operatori prenosnog sistema i korisnici prenosnog sistema dužni da zaključe ugovor o priključenju u skladu sa ovim zakonom u roku od šest mjeseci od dana njegovog stupanja na snagu.

Crnogorski elektroprenosni sistem i Elektroprivreda Crne Gore nijesu postupili u skladu sa navedenim odredbama zakona u dijelu razgraničenja dva sistema u objektima, odnosno nijesu zaključili ugovor o priključenju na prenosni sistem.

Agencija je i ranije, u više navrata, u okviru kontrole rada i poslovanja EPCG i CGES, sa aspekta ispunjavanja zakonskih obaveza, kao i kvalitetnijeg razvoja i održavanja sistema, upozoravala energetske subjekte da okončaju postupak razgraničenja, i pristupe zaključivanju ugovora o priključenju.

U 2014. godini CGES i EPCG su zaključili ugovor o priključenju distributivnih objekata na prenosni sistem, sa rokom važenja do 01.03.2015. godine i na taj način regulisali svoje međusobne odnose do pripreme potrebne dokumentacije, nakon čega bi uslijedilo potpuno funkcionalano i vlasničko razdvajanje dva sistema.

4. Kvalitet snabdijevanja električnom energijom

Zakonom je propisano da je obezbjeđivanje dovoljnih količina energije, koje su neophodne za život i rad građana i poslovanje i razvoj privrednih subjekata i njihovo snabdjevanje na siguran, bezbjedan, pouzdan i kvalitetan način po realnim cijenama, kao i energetske razvoj, od opšteg ekonomskog interesa za Crnu Goru. Jedan od osnovnih ciljeva energetskeg razvoja je obezbjeđenje stalnog, sigurnog i kvalitetnog snabdjevanja energijom.

Zakonom je predviđena i obaveza Agencije da utvrdi minimum kvaliteta snabdjevanja, koji obuhvata naročito kvalitet usluga, neprekidnost napajanja i kvalitet napona. Shodno zakonskoj obavezi, Agencija je pripremila Nacrt pravila o standardima minimuma kvaliteta snabdjevanja sa pratećim obrascima. Međutim, kako Zakonom nijesu predviđene odredbe koje se odnose na obavezu plaćanja od strane energetskeg subjekata u slučaju neispunjavanja propisanih standarda kvaliteta, ova pravila još uvijek nisu donesena. Takve odredbe sadržane su u predlogu novog zakona, koji je u završnoj fazi izrade, i nakon njegovog usvajanja na Skupštini Crne Gore, Agencija će ovakav akt donijeti u Zakonom propisanom roku.

U cilju stvaranja uslova za postupanje u skladu sa budućim zakonskim odredbama, Agencija je dostavila energetskeg subjektima nacrt pravila sa obrascima za prikupljanje podataka o kvalitetu, sa obavezom redovnog mjesečnog popunjavanja i dostavljanja Agenciji.

Crnogorske elektroprenosni sistem od samog starta ispunjava obaveze, tj. uredno dostavlja podatke o broju i trajanju prekida, neraspoloživosti elemenata prenosnog sistema, količini neisporučene električne energije, kao i o sistemskim parametrima. Dostavljeni podaci se u Agenciji sistematizuju i poslužiće kao polazna osnova za primjenu pravila o kvalitetu kada ona budu donesena.

Elektroprivreda Crne Gore – FC Distribucija je dostavljala samo dio podataka predviđenih obrascima (podatke o broju izdatih saglasnosti za priključenje i broju priključenih kupaca), dok podatke o prekidima nije dostavljala u propisanoj formi.

I pored brojnih urgencija, postupanje EPCG – FC Distribucija se nije promijenilo, pa je Agencija EPCG uputila upozorenje zbog nepoštovanja odredbi Zakona i Licence koju ovaj subjekat posjeduje. U upozorenju je navedeno da EPCG, kao operator distributivnog sistema, upornim nepoštovanjem zahtjeva Agencije, ne postupa u skladu sa odredbama Zakona, odnosno ne uspostavlja bitnu kariku sistema ocjene minimuma kvaliteta snabdjevanja električnom energijom i sprječava kupce da ostvare svoje legitimno pravo da u slučaju neadekvatnog snabdjevanja u budućnosti dobijaju odgovarajuću naknadu.

Poslije upozorenja, EPCG – FC Distribucija je počela sa redovnijim dostavljanjem podataka o kvalitetu, ali oni i dalje po sadržaju nijesu u potpunosti usklađeni sa obrascima dostavljenim od strane Agencije.

FC Snabdjevanje je uredno dostavljala podatke i iznijela primjedbe na Nacrt pravila o standardima minimuma kvaliteta snabdjevanja koje će biti uvrštene u finalni tekst.

Pojedinačni nalazi iz nadzora elektroenergetskih subjekata

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić

FC Distribucija:

1. Realizacija **projekta ugradnje novih, savremenih brojila sa daljinskim očitavanjem**. U 2014. godini završena je prva faza projekta ugradnje novih brojila sa daljinskim očitavanjem, tokom koje je ukupno ugrađeno 169.242 novih brojila. Krajem marta 2014. godine, Agencija je Elektroprivredi odobrila i drugu fazu projekta, kojom je planirana ugradnja još 80.000 novih brojila, što znači da će nakon okončanja druge faze biti ukupno ugrađeno oko 245.500 novih brojila. Planirano je da se druga faza realizuje tokom 2014 i 2015. godine, ali je, prvenstveno zbog tenderskih procedura, došlo do odlaganja tako da druga faza nije otpočela u 2014. godini. Prilikom zamjene, vršilo se izmještanje brojila na granici vlasništva, što je pored poboljšanja mreže zbog ugradnje nove opreme, dovelo i smanjenja mogućnosti za neovlašćeno preuzimanje energije. Sa novim brojilima može da se komunicira daljinski, pa ona mogu da se npr. daljinski očitavaju i isključe, čime je povećana tačnost očitavanja, stepen isključenja i naplate. Tokom implementacije ovog projekta,

sređivane su baze podataka o kupcima, a omogućeno je i praćenje gubitaka po trafo-reonima. Efekti ugradnje novih brojila se već vide, jer ukupni gubici u distributivnoj mreži u 2014. godini iznose 431,79 GWh ili 17,64%, i niži su od gubitaka iz 2013. godine kada su iznosili 479,63 GWh ili 18,96%. Očekuje se i dalje sniženje gubitaka nakon implementacije druge faze, kojom je planirana zamjena brojila u individualnoj gradnji, gdje se pretpostavlja da su najveći netehnički gubici, za razliku od prve faze kada su mijenjana brojila prvenstveno u kolektivnoj gradnji.

2. Donošenje **desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema**. Ni u 2014. godini FC Distribucija nije ispoštovala zakonsku obavezu u pogledu donošenja desetogodišnjeg plana razvoja distributivnog sistema (član 88 stav 1 tačka 4 Zakona), i pored toga što je donesena / usvojena Strategija razvoja energetskog sektora do 2030. godine, a kao razlog je navedena činjenica da u većini opština nijesu donijeti detaljni prostorno planski dokumenti.
3. **Izrada podzakonskih akata**. Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić - FC Distribucija je donijela program mjera za otkrivanje, utvrđivanje, dokazivanje i sprječavanje neovlašćenog korišćenja električne energije, dok program mjera primjene nediskriminativnih uslova za pristup sistemu i sistem za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja još uvijek nije donijet.
4. **Preuzimanje distributivne infrastrukture u skladu sa Zakonom**

U skladu sa članovima 149 i 150 Zakona, Agencija je ovlašćena da daje odobrenje energetskim subjektima za otkup elektroenergetske infrastrukture koja je neophodna za funkcionisanje sistema, a koja se nalazi u vlasništvu korisnika sistema koji su investirali njenu izgradnju.

U 2014. godini od strane EPCG nije bilo zahtjeva prema Agenciji za dobijanje odobrenja po osnovu otkupa elektrodistributivne infrastrukture, iako su dobili zahtjeve od dva privredna subjekta AD "Lovćeninvest" Podgorica i DOO "Zetogradnja" Podgorica, koji su se zbog nerješavanja istih od strane EPCG, obratili Agenciji, kao drugostepenom organu, kod koje su ti postupci u toku.

FC Snabdijevanje

1. **Izrada podzakonskih akata**. Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić podnijela je na odobravanje Agenciji Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom, na koje je data saglasnost i koji su objavljeni u Službenom listu CG, broj 36/14, čijim stupanjem na snagu su prestali da važe Opšti uslovi za snabdijevanje električnom energijom ("Službeni list CG", br. 20/12 i 22/13).
- 2.

Takođe je FC Snabdijevanje donijelo Program mjera za podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije.

3. **Snabdijevanje ugroženih kupaca**. Od 350.302 distributivnih kupaca iz kategorije "domaćinstva", 16 823 su ostvarili pravo na subvencije na račune za utrošenu električnu energiju po osnovu socijalnog statusa. Godišnji iznos subvencije koju je Vlada Crne Gore uplatila EPCG po tom osnovu za 2014. godinu je 2.593.337,06 €.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica

Tokom 2014. godine CGES je nastavio da vraća električnu energiju nezakonitu povučenu iz interkonekcije od strane KAP-a početkom 2013. godine. Na osnovu kompenzacionih programa regulacione oblasti Crna Gora, u okviru regulacionog bloka Srbija – Makedonija - Crna Gora, interkonekciji je do 9. januara 2015. godine vraćeno 62.324.000 kWh, odnosno sva količina električne energije preuzeta iz interkonekcije.

U sprovođenju nadzora nad radom Crnogorskog elektroprenosnog sistema (CGES), Agencija je posebnu pažnju posvetila sljedećim pitanjima:

1. Analizi podataka koje subjekat dostavlja, i to:
  - godišnjeg izvještaja o ostvarenim gubicima u prenosnom sistemu električne energije;

- mjesečnih podataka o ostvarenju veličina iz Energetskog bilansa;
- mjesečnih podataka o proizvodnji u elektranama i isporuci energije direktnim potrošačima, kao i isporuci energije distribuciji za potrebe potrošača priključenih na distributivni sistem;
- podatke koji se odnose na pogonske događaje u prenosnom sistemu, koji su za posljedicu imali beznaponsko stanje određenih konzumnih područja;
- podatke koji se odnose na rad CGES-a u okviru kontrolne oblasti Srbija – Makedonija – Crna Gora (SMM blok);

2. Planu razvoja prenosnog sistema

CGES je ranije dostavljao Agenciji na odobravanje desetogodišnji plan razvoja prenosnog sistema, koji nije odobren jer isti nije bio usaglašen sa Strategijom razvoja energetike do 2025. godine. Na sastanku održanom u Agenciji sa predstavnicima CGES-a usaglašeno je da se novi desetogodišnji Plan razvoja dostavi Agenciji 6 – 9 mjeseci nakon usvajanja Strategije. U julu 2014. godine Vlada Crne Gore je donijela Strategiju razvoja energetike Crne Gore do 2030. godine, ali ne i Akcioni plan za njeno sprovođenje. CGES se obratio Agenciji za tumačenje da li može donijeti Plan razvoja prenosnog sistema prije usaglašavanja istog sa Akcionim planom za implementaciju Strategije, povodom čega se Agencija izjasnila da i pored toga što Plan razvoja prenosnog sistema mora biti usaglašen sa Zakonom, a samim tim i Akcionim planom, to nije smetnja da se isti donese i dostavi Agenciji na odobravanje.

Crnogorski operator tržišta električne energije

Agencija je tokom 2014. godine nastavila sa nadzorom nad radom Crnogorskog operatora tržišta električne energije (COTEE). Može se reći da je ovaj subjekat redovno obavljao djelatnosti utvrđene Zakonom i Tržišnim pravilima.

Konkretno, COTEE je u saradnji sa CGES učestvovao u pripremi voznih redova (dnevni ili nedjeljni programi proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije i snage, u skladu sa bilateralnim ugovorima učesnika na tržištu). Osim toga, sprovodeći odredbe ugovora o učestvovanju na tržištu, ugovora o balansnoj odgovornosti i ugovora o finansijskom poravnanju sa učesnicima na tržištu električne energije, COTEE je sprovodio obračun prometa električne energije, kao i obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja.

Tokom 2014. godine na tržištu električne energije u Crnoj Gori bilo je ukupno 30 učesnika, od čega 25 trgovaca, 2 snabdjevača i 2 proizvođača i operator prenosnog sistema koji nabavlja energiju za pokriće sopstvenih gubitaka, pri čemu se EPCG javljala u svojstvu proizvođača, trgovca i snabdjevača električnom energijom.

Sedam od 30 učesnika na tržištu su bili balansno odgovorni subjekti, što znači da su učestvovali u balansiranju elektroenergetskog sistema Crne Gore, a kao posljedica toga i u sistemu obračuna odstupanja od voznih redova i finansijskih poravnanja koja iz takvih obračuna proizilaze, a sprovodi ih COTEE.

to 2 proizvođača, 25 trgovaca, 2 snabdjevača U maju 2014. godine počela je sa radom prva mala hidroelektrana iz grupe povlašćenih proizvođača u Crnoj Gori. Radi se o mHE Jezerštica u opštini Berane. S obzirom da električna energija iz obnovljivih izvora proizvedena u malim elektranama ima poseban tretman, COTEE je tokom prošle godine shodno zakonskim ovlaštenjima počeo da pravi finansijski obračun plaćanja električne energije takvim proizvođačima.

2.2.2. Praćenje ostvarenja gubitaka električne energije

Gubici električne energije kao neizbježna fizička pojava pri prenosu i distribuciji električne energije od proizvodnih objekata do potrošača, su jedan od pokazatelja kvaliteta rada sistema i ukazuju na stepen efikasnosti i ekonomičnosti poslovanja energetskih subjekata, zbog čega se nalaze pod stalnom pažnjom regulatora.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u prenosnom sistemu utvrđuju na osnovu trenda ostvarenih gubitaka u prethodne tri godine i ostvarenih investicija u tom periodu i planiranih za naredni period u cilju

smanjenja gubitaka, koje su obrazložene u Planu razvoja prenosnog sistema. Posebno treba naglasiti da trošak gubitaka nastalih uslijed tranzita električne energije ne tereti tarife za krajnje kupce.

Metodologijom za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje distributivnog sistema električne energije propisano je da se dozvoljeni gubici u distributivnom sistemu utvrđuju na osnovu studije gubitaka, revidovane od strane nadležne institucije, koju je energetski subjekat dužan da dostavi uz zahtjev za odobravanje regulatornog prihoda.

a) Gubici u prenosnoj mreži

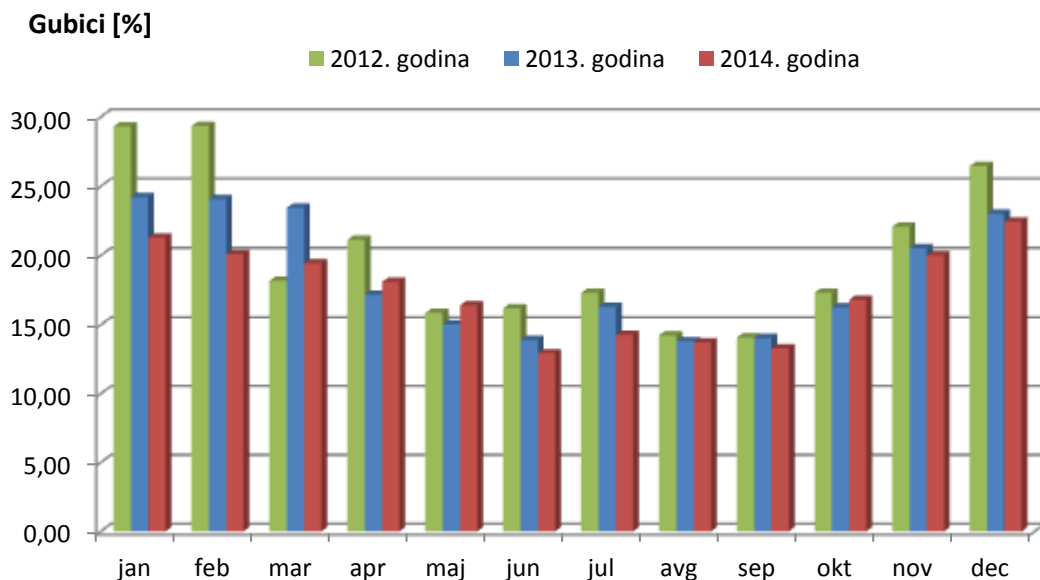
U 2014. godini gubici u prenosnoj mreži su iznosili 122,13 GWh ili 1,77% u odnosu na ukupnu energiju koja je ušla u prenosni sistem. Gubici u prenosnoj mreži u 2013. godini su iznosili 142,42 GWh ili 2,10 %, odnosno gubici u 2014. godini manji su od gubitaka ostvarenih u 2013. godini za 20,29 GWh ili 14,25%.

b) Gubici u distributivnoj mreži

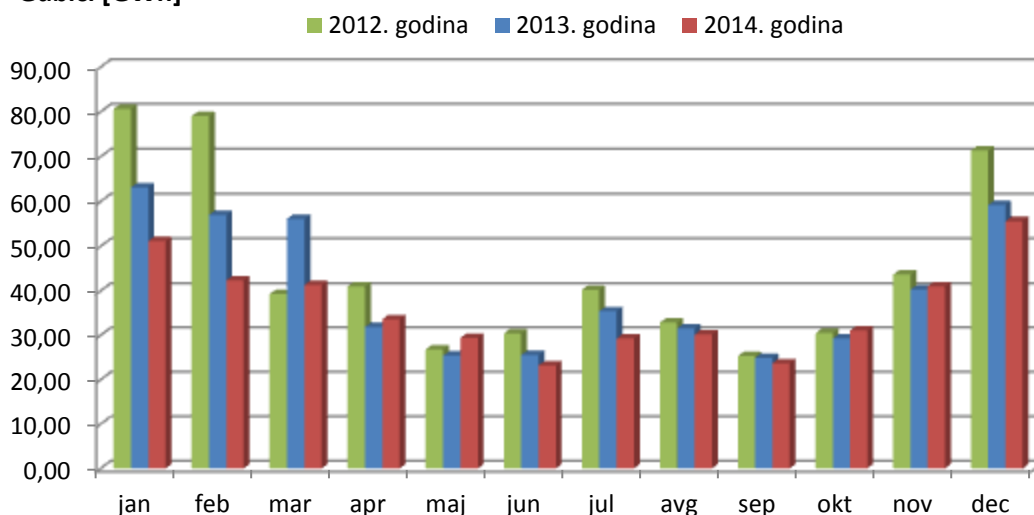
Ukupni gubici električne energije ostvareni u distributivnoj mreži u 2014. godini iznose 431,79 GWh, odnosno 17,64% u odnosu na ukupnu potrošnju elektrodistributivnih potrošača. Gubici su u odnosu na 2013. godinu manji su za 47,9 GWh, odnosno za oko 10%. Trošak za nabavku energije za pokrivanje gubitaka u distributivnoj mreži ostvarenih iznad odobrenih od strane Agencije (9%) ne tereti tarife za krajnje kupce.

Jedan od preduslova za smanjenje gubitaka je tačno mjerenje električne energije. Svjetska praksa je pokazala da je najbolji način mjerenja pomoću sistema sa „pametnim“ brojilima (brojila sa daljinskim očitavanjem). Brojila imaju tehničku mogućnost memorisanja pokušaja zloupotrebe radi krađe energije i slanja podataka u memorijske centre, te omogućavaju potpuni uvid u listu događaja. Na ovaj način se olakšava identifikacija neovlašćene potrošnje električne energije, te se dominantno smanjuju komercijalni gubici električne energije. Gubici u distributivnoj mreži su smanjeni ugradnjom „pametnih“ brojila, izmještanjem mjernih mjesta na granicu posjeda i učestalijim kontrolama za otkrivanje neovlašćene potrošnje.

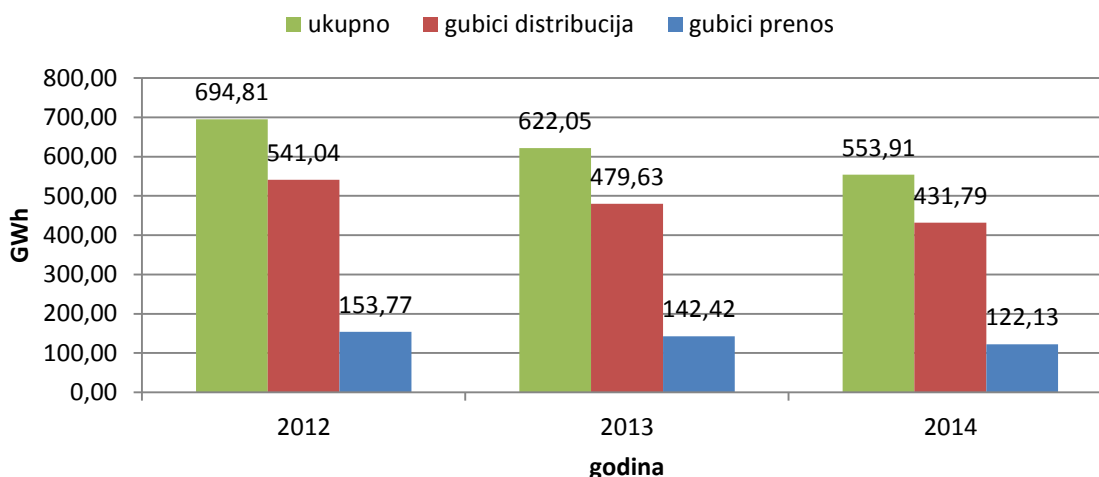
Na narednim graficima prikazani su ostvareni gubici u distributivnoj mreži u periodu 2012 - 2014. godina.

Gubici [GWh]

Na sledećem grafiku prikazan je trend smanjenja ukupnih gubitaka, gubitaka u distributivnoj i u prenosnoj mreži u periodu 2012 - 2014. godina.

2.2.3. Rješavanje žalbi kupaca

U skladu sa Zakonom, Agencija rješava sporove i odlučuje po prigovorima i žalbama kupaca električne energije. Na ovaj način Agencija, u svojstvu drugostepenog organa, ostvaruje i kontrolu rada energetskih subjekata, čime, s druge strane, obezbeđuje i zaštitu prava potrošača.

Članom 49 Zakona propisano je da Agencija odlučuje po žalbama i to:

1. na akt operatora prenosnog ili distributivnog sistema o odbijanju pristupa, odnosno priključenja na prenosni, odnosno distributivni sistem;
2. na uslove izdate u saglasnosti za priključenje;
3. na obračun u slučajevima neovlašćene potrošnje električne energije, i
4. na žalbe krajnjih kupaca u slučaju obustave isporuke električne energije.

U postupku odlučivanja po žalbama u 2014. godini, od ukupno 125 predmeta za koje je Agencija nadležna, odlučeno je po 112 žalbi (od kojih je 75 bilo osnovano, pa su iste usvojene, 9 žalbi je odbijeno kao neosnovane, za 14 je odlučeno zaključkom zbog odustanka od žalbe, neblagovremenosti i dr, a 14 žalbi je riješeno pred prvostepenim organom), dok je postupak po 13 žalbi prenijet u 2015. godinu.

Pregled podnijetih žalbi prema prirodi predmeta odlučivanja dat je u sljedećoj tabeli:

R.b.	Vrste žalbi po kojima je Agencija nadležna da odlučuje	Broj predmeta	Riješeno				Postupak u toku
			Usvojeno	Odbijeno	Zaključkom	Riješeno pred prvostepenim organom	
1.	Na akt energetskog subjekta kojima se odbija priključenje	5	3	/	1*	/	1
2.	Na uslove izdate u saglasnosti za priključenje	1	1	/	/	/	/
3.	Na obračun u slučajevima neovlašćene potrošnje električne energije	90	59	4	12**	4	11
4.	U slučaju obustave isporuke električne energije	29	12	5	1***	10	1
UKUPNO		125	75	9	14	14	13

* žalba povučena

** od 12 žalbi: 6 je odbačeno zbog neblagovremenosti, 5 postupaka je prekinuto do rješenja prethodnog pitanja i 1 zbog nenadležnosti

***odbačena zato što je o istoj pravnoj stvari već odlučivano.

U toku 2014. godine podniet je veći broj podnesaka za koje Agencija nije nadležna, pa su isti, u skladu sa Zakonom, odbačeni donošenjem zaključaka o nenadležnosti ili prosleđivanjem na rješavanje nadležnom organu.

Članom 50, stav 1, Zakona utvrđeno je da Agencija može da rješava sporove između energetskih subjekata ili između energetskih subjekata i korisnika njihovih usluga, koji proizilaze iz njihovih ugovornih odnosa uređenih u skladu sa Zakonom, ukoliko joj ugovorne strane povjere rješavanje spora. Međutim, u 2014. godini nije bilo arbitražnih postupaka pred Agencijom.

2.2.4. Djelatnosti u oblasti nafte i gasa

U 2014. godini predstavnici Agencije su kontrolisali rad licenciranih subjekata u oblasti nafte i gasa, po pitanju ispunjavanja uslova propisanih licencom za obavljanje djelatnosti, posebno u pogledu održavanja mjernih uređaja i protivpožarnih aparata, poštovanja propisa o zaštiti životne sredine, kao i poštovanja propisa vezanih za kontrolu kvaliteta naftnih proizvoda.

Kontrole su vršene u sjedištima društava i na benzinskim stanicama, odnosno drugim objektima na kojima se obavljaju licencirane djelatnosti, koje se odnose na prodaju naftnih proizvoda (trgovina na malo i trgovina na veliko), skladištenje i transport.

U toku 2014. godine izvršene su 44 kontrole, i to: 24 kontrole u sjedištima društava, 17 na benzinskim stanicama, dvije na jahting servisima i jedna kontrola na skladišnim instalacijama u Baru.

Nakon izvršene kontrole, sačinjavani su izvještaji sa ocjenom poštovanja i sprovođenja uslova propisanih licencom, sa predlogom mjera za otklanjanje utvrđenih nepravilnosti u radu.

Kontrolom subjekata na licu mjesta utvrđeno je da svaku dopremu goriva prati izvještaj o kontroli kvaliteta goriva u skladu sa Uredbom o graničnim vrijednostima sadržaja zagađujućih materija u tečnim gorivima naftnog porijekla.

Nakon sprovedenih kontrola, u onim slučajevima u kojima su utvrđene nepravilnosti u radu subjekata, preduzimane su odgovarajuće mjere i izdata pisana upozorenja o kršenju licenci ili obavještenja o obavezi otklanjanja uočenog nedostatka, kako bi se djelatnost subjekta uskladila sa Zakonom i Pravilima o načinu i uslovima za izdavanje, izmjenu i oduzimanje licenci za obavljanje energetskih djelatnosti ("Službeni list CG", br. 66/10).

3. INVESTICIJE U ENERGETSKOM SEKTORU

3.1. Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić

U toku 2014. godine EPCG je investirala u sopstvenu infrastrukturu 25.202.172 € što je za 8.893.696 € manje od investicionih ulaganja u 2013. godini.

U narednoj tabeli je prikazan pregled investicionih ulaganja u 2014. godini, po funkcionalnim i organizacionim cjelinama EPCG i njihovim organizacionim djelovima, sa uporednim podacima iz 2013. godine:

Red. br.	Investiciona ulaganja po FC i OC	2014. godina (€)	2013. godina (€)
1.	FC PROIZVODNJA (1.1. + 1.2.)	12.071.636	8.808.204
1.1.	SEKTOR ZA RAZVOJ	7.368.381	3.059.988
	HE Perućica (modernizacija i vanredno održavanje)	40.296	175.925
	HE Piva (modernizacija i vanredno održavanje)	1.160.299	1.881.066
	TE Pljevlja (modernizacija i vanredno održavanje)	6.154.834	964.481
	GFD (modernizacija i vanredno održavanje)	12.952	38.516
1.2.	FC PROIZVODNJA	4.703.255	5.748.216

	HE Perućica	1.370.151	642.825
	HE Piva	1.249.864	1.687.368
	TE Pljevlja	2.078.435	3.416.857
	Direkcija FC Proizvodnja	4.805	1.166
2.	FC DISTRIBUCIJA	10.359.549	24.672.161
3.	FC SNABDIJEVANJE	671.089	79.482
4.	GFD (OC Direkcija)	2.055.049	521.302
	EPCG UKUPNO	25.157.323	34.081.149
5.	Zeta Energy	44.849	14.719
	EPCG GRUPA UKUPNO (1+2+3+4+5)	25.202.172	34.095.868

Od ukupnih kapitalnih ulaganja, u proizvodne kapacitete je investirano 12.071.636 € ili 47,90%, u distributivnu infrastrukturu 10.359.549 € ili 41,11%, u osnovna sredstva Snabdijevanja 671.089 € ili 2,66 % i u glavnu finansijsku direkciju 2.055.049 € ili 8,15%. U Zeta Energy je investirano 44.849 € ili 0,18% od ukupnih investicija.

3.1.1. FC Proizvodnja

Od ukupnih kapitalnih ulaganja u FC Proizvodnja u 2014. godini u iznosu 12.071.636 €, u modernizaciju i vanredno održavanje proizvodnih objekata (HE "Perućica", HE "Piva" i TE "Pljevlja"), preko Sektora za razvoj investirano je 7.368.381 € ili 61,04%, dok je 4.703.255 € ili 38,96% uloženo u objekte FC Proizvodnja, i to:

- u TE Pljevlja 2.078.435 € ili 44,19 %,
- u HE Perućica 1.370.151 € ili 29,13 %,
- u HE Piva 1.249.864 € ili 26,57% i
- u Direkciju FC Proizvodnja 4.805 € ili 0,10%.

3.1.2. FC Distribucija

Planirana ulaganja u distributivnu mrežu su potrebna radi poboljšanja svih funkcija sistema, jer su, gotovo, svi djelovi distributivnog sistema imali izuzetno teške uslove eksploatacije, kako u pogledu režima rada tako i u pogledu nemogućnosti kvalitetnog i pravovremenog održavanja.

Stanje opreme u distributivnom sistemu je, takođe, dosta loše zbog nedovoljnog ulaganja u prethodnom periodu. Ako uporedimo ulaganja u distributivnu mrežu predviđena Strategijom razvoja energetskog sektora sa planiranim odnosno ostvarenim ulaganjima u prethodnom periodu, očigledna je nedovoljnost investiranja što je ozbiljna prepreka postizanju strateških ciljeva izgradnje, rekonstrukcije i potpunog unapređenja mreže radi povećanja pouzdanosti i sigurnosti sistema. Agencija prilikom odobravanja investicija strogo vodi računa da odobri opravdane investicije imajući u vidu ostvarenje ravnoteže između potrebe razvoja distributivne mreže sa jedne strane, što potrošačima donosi korist radi kvalitetnijeg snabdijevanja električnom energijom, i uticaja odobrenih investicija na porast tarifa, sa druge strane.

Polazeći od cilja da distributivna mreža bude dimenzionirana tako da u stanju raspoloživosti svih elemenata mreže (normalni pogon), vrijednosti svih pogonskih veličina (napon, struja) budu unutar dopuštenih granica, bez obzira na nivo opterećenja, i da gubici električne energije budu na nivou planiranih, Plan investicija za 2014. godinu predvidio je projekte koji se odnose na:

1. Izgradnju i rekonstrukciju objekata kojim će se obezbijediti propisane preformanse sistema (dostizanje tehničkih standarda);
2. Izgradnju i rekonstrukciju objekata koji će omogućiti zadovoljenje planiranog rasta potrošnje; i

3. Tehnološka unapređenja mreže, sa ciljem povećanja pouzdanosti i optimizacije funkcionisanja sistema, smanjenja gubitaka, smanjenja broja težih kvarova i havarija.

Ovako planiranim i realizovanim investicijama se postiže:

- povećanje pouzdanosti i sigurnosti napajanja potrošača,
- dostizanje tehničkih standarda i/ili poboljšanje naponskih prilika,
- povećanje kapaciteta u cilju priključenja novih potrošača,
- smanjenje gubitaka električne energije, prije svega osavremenjavanjem sistema mjerenja električne energije.

Agencija je u junu 2012. godine odobrila Investicioni plan za trogodišnji period (2012-2014. godina), čime su stvorene osnovne pretpostavke za veća ulaganja u distributivni sistem, odnosno stabilan rad i sigurno snabdijevanje kupaca električnom energijom u budućem periodu.

Investicije predviđene Planom za 2014. godinu, razvrstane su po grupama osnovnih sredstava na:

1. Primarnu mrežu (vodove 35 kV, TS 35/10 kV, postrojenja 10 kV u TS 110/10 kV);
2. Sekundarnu mrežu (vodovi 10 kV, TS 10/0,4 kV, vodovi 0,4 kV);
3. AMR (Automatsko očitavanje brojila) i obračunska mjerna mjesta (proširenje AMR sistema, izmještanje mjernih mjesta kod potrošača, nova brojila za zamjenu postojećih (starih), brojila za nove potrošače, otkup brojila);
4. Ostale investicije (daljinsko upravljanje srednjenaponskom distributivnom mrežom, uzemljenje neutralne tačke, kompenzacija reaktivne energije, izrada studija neophodnih za potrebe planiranja razvoja distributivne mreže);
5. Investicije koje nijesu direktno vezane za mrežu, kao što su mehanizacija, računarska oprema, alati i instrumenti, a koje omogućavaju bitnu podršku upravljanju sistemom, kao i sredstva za otkup zemljišta potrebna za izgradnju objekata.

Ukupno realizovana vrijednost svih investicija za period 01.01.-31.12.2014. godine iznosi 10.359.549 €, od čega se 7.931.239 € odnosi na investicije koje su u Planu za 2014. godinu, a preostalih 2.428.310 € na realizovane investicije iz planova za 2012. i 2013. godinu i one koje su odobrene odlukama RAE za 2014. godinu, kao i investicije koje nijesu bile u Planu.

U narednoj tabeli dat je pregled realizacije Plana investicija za 2014. godinu:

R.b.	OPIS	2014. godina	
		Plan (€)	Realizacija (€)
	1	2	3
1	Primarna mreža	5.802.000	53.126
2	Sekundarna mreža	6.729.166	769.647
3	AMR i mjerna mjesta	9.940.976	6.750.394
4	Ostale investicije	1.250.000	123.189
5	Ostala osnovna sredstva	373.500	234.883
6	Otkup zemljišta	410.000	0
UKUPNO		24.505.642	7.931.239

U dijelu primarne i sekundarne mreže, Plan investicija je realizovan u manjem iznosu, a glavni razlozi su:

- neposjedovanje informacija o dinamici građenja pojedinih stambenih i poslovnih objekata, kao i tehnička neispravnost elektroenergetskih objekata;
- nedostatak prostorno planske dokumentacije; nemogućnost obezbjeđivanja lokacija za planirane elektroenergetske objekte, uglavnom trafostanice 10/0,4 kV zbog rješavanja imovinsko pravnih pitanja kod kupovine zemljišta, ili odobrenja za izvođenje radova i potvrda o svojini; problemi pri prikupljanju neophodne dokumentacije u cilju dobijanja građevinske dozvole;
- sprovođenje tenderske procedure za nabavku opreme i izvođenje radova. Nabavka opreme i radova po važećim postupcima javne nabavke, zbog vremenski dugih rokova ugrožava predviđenu dinamiku izgradnje i rokove završetka.

Investicije u primarnu mrežu

Planom investicija za 2014. godinu ulaganja u primarnu mrežu predviđena su u iznosu od 5.802.000€, a do 31.12.2014. godine realizovana u iznosu od 53.126 €.

Ulaganja u primarnu mrežu po objektima:

Izgradnja trafostanice 35/10kV "Popovići": Zbog preopterećenosti trafostanice "Topolica" i trafostanice "Končar", kao i porasta potrošnje zbog novih potrošača, potrebni su dodatni kapaciteti u trafostanicama 35/10kV na teritoriji gradskog jezgra Bara. Planom je predviđena izgradnja TS 35/10kV, 2x8MVA, sa šest 35 kV ćelija i devetnaest 10 kV ćelija. Tokom 2014. godine urađen je idejni projekat TS 35/10 kV "Popovići" i odabran najpovoljniji ponudjač. Takođe je zaključen Ugovor o građenju br.10-00-57574 od 02.10.2014. godine. U toku je revizija Glavnog projekta. Očekuje se da će se radovi na izgradnji završiti do kraja 2015. godine.

Vod 35 kV 2x3x(XHE 49 1x240/25), 20/35 kV od TS 110/35 kV "Bar" - TS 35/10 kV "Popovići": U toku 2014. godine završena je izrada projektne dokumentacije za 35 kV kabal za uklapanje TS 35/10 kV "Popovići" i odabran je najpovoljniji ponudjač. Takođe je zaključen Ugovor o građenju br. 10-00-71659 od 17.12.2014. godine i urađen projekat i u toku je njegova revizija. Zbog problema oko definisanja "prava službenosti" na parcelama koje su u vlasništvu države, ŽICG i opštine Bar još uvijek nije dobijena građevinska dozvola. Očekuje se da će se radovi na izgradnji završiti do kraja 2015. godine.

Rekonstrukcija dalekovoda 35kV "Breza – Rijeka Mušovića": Investicija se realizuje zbog smanjenja broja i trajanja ispada, jer je postojeći dalekovod na dotrajalim drvenim stubovima. U prethodnom periodu je urađena projektna dokumentacija i pribavljena građevinska dozvola. Zbog naknadno nastalih imovinsko pravnih problema, kao i isticanja roka važenja izdatih urbanističko-tehničkih uslova i građevinske dozvole, podnesen je novi zahtjev nadležnom organu za izdavanje urbanističko-tehničkih uslova sa predlogom da to bude kablovski vod 35 kv "Breza – Rijeka Mušovića".

Rekonstrukcija trafostanice 35/10 kV "Pržno": Zbog dostizanja tehničkih standarda planirana je realizacija ove investicije, koja predviđa zamjenu postojećeg 35kV i 10 kV postrojenja sa novim postrojenjem 35kV i 10 kV, u GIS tehnologiji sa ukupno osam ćelija 35kV i petnaest ćelija 10 kV i odgovarajućom komandnom prostorijom. U toku 2014. godine urađen je idejni projekat i dobijena građevinska dozvola. Realizacija ovog projekta se očekuje u 2015. godini.

Izgradnja kabla 35 kV od trafostanice 35/10 kV "Kumbor" do trafostanice 35/10 kV "Klinci": Zbog intenzivne gradnje i velikog broja trafostanica na razuđenom području, koje se trenutno napajaju preko jednog dalekovoda 10 kV, ukazala se potreba za realizacijom ovog projekta. Tokom 2013. godine započeto je sa izradom projektne dokumentacije za trafostanicu 35/10 kV "Klinci" i voda između trafostanice 35/10 kV "Kumbor" i buduće trafostanice 35/10 kV "Klinci". Pribavljeni su urbanističko tehnički uslovi i završen je glavni projekat koji je dostavljen na reviziju Institutu za elektrotehnička istraživanja. U toku je rješavanje imovinsko pravnih odnosa.

Izgradnja trafostanice 35/10 kV "Velje Brdo": Realizacija ovog projekta planirana je zbog potrebe dostizanja tehničkih standarda, a omogućiće stavljanje van pogona dotrajale trafostanice 35/10 kV "Gorica". Realizacija investicije je kasnila zbog kašnjenja usvajanja prostorno urbanističkog plana Podgorice. U toku

2014. godine je podniet zahtjev za izdavanje urbanističko-tehničkih uslovi za izradu tehničke dokumentacije. U toku je rješavanje imovinsko pravnih odnosa, a realizacija projekta se očekuje u 2015. godini.

Trafostanica 35/10 kV "Klinici": Tokom 2013. godine je započeto sa izradom projektne dokumentacije za trafostanicu 35/10 kV "Klinici" i 35 kV voda između ove trafostanice 35/10 kV i trafostanice "Kumbor". Takođe pokrenuta je inicijativa za rješavanje imovinsko pravnih odnosa za lokaciju trafostanice i izdati su urbanističko-tehnički uslovi za izradu tehničke dokumentacije. Realizacija investicije je kasnila zbog rješavanja imovinsko pravnih odnosa i eksproprijacije zemljišta. U toku 2014. godine završen je idejni projekat i urađena je njegova revizija, a realizacija projekta se očekuje u 2015. godini.

Investicije u sekundarnu mrežu

Planom investicija za 2014. godinu predviđena su ulaganja u sekundarnu mrežu u iznosu od 6.729.166 €, a realizovana ulaganja do 31.12.2014. godine iznosila su 769.647 €.

Ulaganja u sekundarnu mrežu po elektrodistribucijama planirana su na osnovu broja potrošača, stope rasta potrošnje, dužine vodova i predloženih projekata od strane elektrodistribucija. Ulaganja se najvećim dijelom odnose na izgradnju i rekonstrukciju TS 10/0,4 kV (NDTS, DTS i STS), izgradnju podzemnih vodova 35 i 10 kV, rekonstrukciju DV 10 kV i izgradnju i rekonstrukciju postrojenja 10kV u TS 110/10 kV.

U toku 2014. godine, osim planiranih investicija za ovu godinu, realizovane su i investicije: koje su započete a nijesu završene u toku 2012. godine, koje su započete, a nijesu završene u toku 2013. godine i investicije koje nijesu obuhvaćene Planom investicija.

Ukupna vrijednost realizovanih investicija koje nijesu obuhvaćene Planom za 2014. godinu iznosi 2.428.310€.

Planirana ulaganja u AMR (Automatsko očitavanje brojila) i mjerna mjesta predviđena Planom investicija za 2014. godinu iznose 9.940.976 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2014. godine iznosila su 6.750.394 €. Razlog manjeg ulaganja u AMR je to što je dio ulaganja koji je planiran za 2014. godinu već realizovan u 2013. godini.

Ostale investicije čine ulaganja u uzemljenje neutralne tačke u trafostanicama 35 kV i 10 kV, ugradnja kondenzatorskih baterija u TS 10/0,4 kV, izrada studije razvoja mreže i softverske aplikacije. Ulaganja u ostale investicije predviđena Planom za 2014. godinu iznose 1.250.000 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2014. godine iznosila su 123.189 €.

Planirana ulaganja u investicije pod nazivom "ostala osnovna sredstva", čine vozila, namještaj, instrumenti, računari, ostala kancelarijska oprema i ostalo. Ova ulaganja su planirana u iznosu 373.500 €, a realizovana zaključno sa 31.12.2014. godine u iznosu 234.883 €.

Ostvarenje niže realizacije investicija od planiranih iznosa ukazuje da pored objektivnih faktora koji se nijesu mogli predvidjeti kada su investicije planirane, postoje i subjektivni faktori koji se odnose na lošu procjenu mogućnosti realizacije, neodgovoran odnos prema utvrđenim i odobrenim planovima i nedovoljna saradnja i usklađenost sa institucijama lokalne uprave koja je nadležna za obezbjeđivanje neophodne dokumentacije iz svoje nadležnosti.

3.1.3. FC Snabdijevanje

U narednoj tabeli dat je pregled realizacije plana investicija i nabavke ostalih osnovnih sredstava za 2014. godinu:

R.br.	Opis	2014. godina	
		Plan	Realizacija

		(€)	(€)
1	Ulaganje u sistem Bilinga	124.020	166.688
2	Kupovina, rekonstrukcija i adaptacija poslovnih prostora	100.000	349.405
3	Ukupno (1+2)	224.020	516.093
4	Vozila	15.000	0
5	Računarska oprema (računari, štampači...)	40.000	149.759
6	Ostala oprema (kancelarijski namještaj i ostalo)	10.000	5.237
7	Nabavka ostalih osnovnih sredstava – Oprema (4+5+6)	65.000	154.996
U K U P N O (3+7)		289.020	671.089

EPCG – FC Snabdijevanje u 2014. godini realizovalo je ulaganja u iznosu od 671.089 €, što je značajno više nego što je bilo planirano. Osnovni razlog za to je što u prethodnom periodu pojedine investicije, iako su bile planirane, iz objektivnih razloga nijesu tada realizovane. U 2014. godini realizovana je kupovina poslovnih prostorija za potrebe regionalnog centra FC Snabdijevanje u Nikšiću, dok za potrebe Regionalnog centra FC Snabdijevanje u Bijelom Polju kupovina nije realizovana iz razloga što još nije usvojen DUP Bijelo Polje – Centar, u dijelu grada u kom je planirana nabavka poslovnog prostora.

U 2014. godini je objavljen tender za nabavku Kontakt centra i sklopljen je ugovor sa kompanijom „Saga – CG“ DOO Podgorica.

3.2. Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica

U 2014. godini vođene su aktivnosti na realizaciji svih planiranih investicionih projekata. Prema podacima iz Izvještaja o realizaciji investicija CGES-a, navedeno je da su na ostvarenje Plana investicija značajno uticali faktori koje CGES nije mogao samostalno riješiti, jer je to u nadležnosti državnih institucija. Na investicije su poseban uticaj imali potpuno nepredvidljivi procesi eksproprijacije zemljišta potrebnog za izgradnju objekata, kao i procedure javnih nabavki.

U daljem tekstu je dat opis investicionih projekata i aktivnosti, koje su vođene u 2014. godini, a tiču se povezane i dodatne infrastrukture, za realizaciju Projekta podmorskog kabla Italija - Crna Gora:

Povezana infrastruktura za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora

Realizacija Projekta visokonaponskog podmorskog kabla između Crne Gore i Italije je obaveza iz Ugovora o koordinaciji realizacije projekta, i neophodna je radi povezivanja elektroenergetskih sistema Crne Gore i Italije.

U okviru povezane infrastrukture izgrađiće se trafostanica 400/110 kV „Lastva”, snage 2x300 MVA. Takođe će se Izgraditi 400 kV dalekovod Lastva-Čevo što podrazumijeva ulaz-izlaz iz TS „Lastva” do dalekovoda Podgorica 2-Trebinje i dio 400 kV dalekovoda Lastva-Pljevlja. Dalekovod 400 kV od Lastve do Čeva je dug oko 35 km, sa paralelnim jednim jednosistemskim i jednim dvosistemskim vodom. Dalekovod 400 kV od Čeva do Pljevalja se izvodi kao jednostruki u dužini oko 115 km od čega je dvostruki vod u dužini od 40km od Brezana do Kosanice. Ovim projektom će se zatvoriti interni crnogorski prsten i poboljšati pouzdanost elektroenergetskog sistema.

Zaključno sa 2013. godinom, za dio projekta koji se odnosi na trafostanicu Lastva, završena je revizija idejnog projekta, završen je otkup zemljišta, objavljen je tender za odabir najpovoljnijeg ponuđača i odabran najpovoljniji ponuđač. U 2014. godini izvođač radova je započeo sa izradom Glavnog projekta kako je bilo predviđeno Ugovorom, ali nakon završenih geomehaničkih ispitivanja, po mišljenju izvođača, za završetak

građevinskog dijela su potrebni dodatni radovi što za posljedicu, takođe po mišljenju izvođača, ima povećanje troškova i produžetak trajanja ukupnog projekta. U cilju prevazilaženja problema, izbjegavanja dugog i skupog procesa arbitraže sa nepredvidivim ishodom, izvođač je u skladu sa mogućnostima datim u Ugovoru, predložio novo tehničko rješenje (GIS tehnologija – gasom izolovana postrojenja) koje je tehnološki naprednije i zauzima manju površinu. U toku 2014. godine su vođeni pregovori oko mogućnosti prihvatanja predloženog rješenja. Zbog naprijed navedenog realizacija projekta je u 2014. godini usporena, jer izrada Glavnog projekta kasni.

Za dio projekta koji se odnosi na dalekovod Čevo-Pljevlja, zaključno sa 2013. godinom dobijeni su urbanističko-tehnički uslovi, započeta je izrada Idejnog projekta, elaborat o eksproprijaciji zemljišta je djelimično završen, javne rasprave oko otkupa zemljišta su započete. U 2014. godini je završena revizija Idejnog projekta i Elaborat o eksproprijaciji zemljišta na osnovu koga je proglašen javni interes za eksproprijaciju zemljišta. Na osnovu ovih dokumenata je pribavljena građevinska dozvola. Takođe je, prema pravilima Evropske banke za obnovu i razvoj (EBRD) sprovedena tenderska procedura i odabran najpovoljniji ponuđač za projektovanje, nabavku opreme i izgradnju dalekovoda sa kojim je sklopljen Ugovor po povoljnijim cijenama nego što je planirano, što se odrazilo na finansijsku realizaciju projekta. Realizovane su i obimne aktivnosti na rješavanju imovinsko pravnih odnosa. Eksproprijisano je i oko 99% zemljišta za stubna mjesta. Počela je izrada Glavnog projekta i izrađen je Elaborat o procjeni uticaja na životnu sredinu za koji je dobijena saglasnost nadležnog organa.

Dodatna infrastruktura za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora

Izgradnja 400 kV dalekovoda Pljevlja 2 -Višegrad i 400 kV dalekovoda Pljevlja 2-Bajina Bašta predstavljaju realizaciju projekata vezanih za dodatnu infrastrukturu za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora.

Nove interkonekcije između Crne Gore, Bosne i Hercegovine i Srbije su obaveze iz Ugovora o kordinaciji projekta u pogledu realizacije visokonaponskog jednosmjernog podmorskog kabla između Crne Gore i Italije.

U 2014. godini, Elektroenergetski kordinacioni centar DOO Beograd je izradio studiju mreže koja je tražena s ciljem da se pokaže koja je veza prioritetnija za izgradnju (sa Srbijom ili BiH). Studija je pokazala da je prioritetnija 400 kV veza sa Srbijom.

Ostali projekti

Osim navedenih projekata koji se tiču povezane i dodatne infrastrukture vezane za izgradnju podmorskog kabla Italija - Crna Gora, investicioni plan CGES-a obuhvatio je i aktivnosti na sljedećim projektima:

- Izgradnja TS 110/10(20) kV "Nikšić" (Kličevo) i priključni vodovi 110kV
- Obezbjedenje dvostranog napajanja u TS 110/10 "Podgorica 4"
- SCADA za novi dispečerski centar sa EMS sistemom(uključujući i procjenu N -1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu)
- Izgradnja TS 110/35/10kV "Kotor" (Škaljari) i 110kV DV Tivat-Kotor
- Izgradnja TS 400/110 kV "Brezna"
- Rekonstrukcija sistema zaštita u cijeloj mreži
- Rekonstrukcija 400kV postrojenja u TS "Pljevlja 2" i TS "Ribarevine"
- Izgradnja TS 110/35 kV "Zeta" i 110kV DV Podgorica 5 - Zeta (Golubovci)
- Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS
- Revitalizacija TS 110/35kV "Nikšić" (sanacija betonskih portala)
- Izmještanje 110 kV DV Nikšić - Bileća iz Dragove Luke
- Rekonstrukcija postrojenja (TS Podgorica 1, TS Podgorica 2, TS Nikšić)
- Proširenje TS 220/110/35kV "Mojkovac" i priključak na 220kV DV Podgorica 1 - Pljevlja 2 po principu „ulaz-izlaz"
- Izgradnja TS 110/35kV "Žabljak"

- Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja (FMIS) - DataCode
- Rekonstrukcija 110 kV DV Budva - Lastva
- Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema
- Izgradnja 110kV DV Virpazar-Ulcinj
- Unapređenje hardvera i softvera u NDC SCADA sistemu
- Izgradnja TS 110/10kV "Podgorica 5" i priključenje na 110 kV mrežu
- Projekat izgradnje TK sistema (OPGW+TK)
- Izgradnja TS 110/35 kV "Kolašin" (Drijenak) i puštanje 110 kV DV Mojkovac - Kolašin pod napon koji trenutno radi pod naponom 35kV,
- Ostala investiciona ulaganja

U narednoj tabeli dat je pregled svih projekata sa vrijednostima realizovanim u 2014. godini:

R.b.	PROJEKAT	Realizovano u 2014. god. (x1000 €)
1	Izgradnja 400 kV DV Lastva - Pljevlja (Čevo-Pljevlja)	11.611
2	Skretanje 400 kV dalekovoda Podgorica 2-Trebinje i ulaz-izlaz na Lastvu (Lastva -Čevo)	
3	Izgradnja TS 400/110 kV Lastva	
4	Izgradnja 400kV DV Pljevlja2-Višegrad	30
5	Izgradnja TS 110/10(20)kV Nikšić (Kličevo) i priključni vodovi 110kV	2.173
6	Obezbjeđenje dvostranog napajanja u TS 110/10 Podgorica 4	3
7	SCADA za novi dispečerski centar sa EMS sistemom (uključujući i procjenu N-1 faktora sigurnosti u EES u realnom vremenu)	86
8	Izgradnja TS 110/35/10kV Kotor (Škaljari) i 110kV DV Tivat-Kotor	805
9	Izgradnja TS 400/110 kV Brezna	30
10	Rekonstrukcija sistema zaštita u cijeloj mreži	462
11	Rekonstrukcija 400kV postrojenja u TS Pljevlja 2 i TS Ribarevine I ugradnja odvodnika prenapona u svim DV poljima u el.prenosnoj mreži i MT	1.355
12	Izgradnja TS 110/35 kV Zeta i 110kV DV Podgorica5-Zeta (Golubovci)	4
13	Razvoj, rekonstrukcija, mjerenje i zaštita u TS	364
14	Revitalizacija TS 110/35kV Nikšić (sanacija betonskih portala)	17
15	Izmiještanje 110 kV DV Nikšić-Bileća iz Dragove Luke	197
16	Rekonstrukcija postrojenja (TS Podgorica 1, TS Podgorica 2, TS Niksić)	310
17	Proširenje TS 220/110/35kV Mojkovac i priključak na 220kV DV Podgorica1-Pljevlja2 po principu „ulaz-izlaz"	472
18	Izgradnja TS 110/35kV Žabljak	8
19	Hardver i softver za re-implementaciju informacionog sistema finansijskog upravljanja	60

	(FMIS) - DataCode	
20	Rekonstrukcija 110 kV DV Budva - Lastva	0,7
21	Proširenje SCADA sistema modulom za observabilnost spoljnog sistema	40
22	Izgradnja 110kV DV Virpazar-Ulcinj	0
23	Unapređenje hardvera i softvera u NDC SCADA sistemu	39
24	Izgradnja TS 110/10kV Podgorica5 i priključenje na 110 kV mrežu	154
25	Projekat izgradnje TK sistema (OPGW+TK)	452
26	Izgradnja TS 110/35 kV Kolašin (Drijenak) i puštanje 110 kV DV Mojkovac-Kolašin pod napon koji trenutno radi pod naponom 35kV	16
27	Ostala investiciona ulaganja	412
UKUPNO		19.101

4. FINANSIJSKO POSLOVANJE ENERGETSKIH SUBJEKATA U 2014. GODINI

4.1. Odobreni troškovi i regulatorni prihod u 2014. godini

Agencija je krajem 2011. odnosno početkom 2012. godine donijela Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje prenosnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda za korišćenje distributivnog sistema električne energije, Metodologiju za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdijevanje električnom energijom i Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta.

Na osnovu ove regulative, Agencija je 02.07.2012. godine donijela odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa energetskim kompanijama za trogodišnji regulatorni period tj. period od 01.08.2012 - 31.07.2015. godine.

Ukupan odobreni prihod regulisanih kompanija za 2014. godinu sastoji se od dijela prihoda za drugu regulatornu godinu koji se odnosi na period 01.01. - 31.07.2014. godine i dijela prihoda za treću regulatornu godinu koji se odnosi na period 01.08. - 31.12.2014. godine.

Struktura troškova i regulatorno dozvoljenog prihoda, za djelatnosti prenosa, distribucije, operatora tržišta i javnog snabdjevača uključujući električnu energiju za isporuku kupcima i za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu, prikazani su u sljedećoj tabeli:

R.b.	Struktura troškova i RDP-a u 2014. godini	Odobreno odlukom 01.08.2013-31.07.2014.g*	Odobreno Odlukom 01.08.2014-31.07.2015**	Odobreni prihod za 2014.g	Struktura odobrenog RDP-a
		€	€	€	%

1	Opex	84.519.879	51.472.425	135.992.304	67,86
2	Amortizacija	12.038.158	14.811.075	26.849.233	13,40
I	Ukupno (1+2)	96.558.037	66.283.500	162.841.537	-
3	Povrat	16.334.690	21.214.454	37.549.143	18,74
II	Odobreni prihod sa povratom	112.892.727	87.497.954	200.390.681	-
III	Odobreni RDP (godišnji)	193.530.389	209.995.089	200.390.681	100,00

* proporcionalni troškovi/prihodi za sedam mjeseci u odnosu na odobrene na godišnjem nivou, u ukupnom iznosu od 193.530.389 €

** proporcionalni troškovi/prihodi za pet mjeseci u odnosu na odobrene na godišnjem nivou, u ukupnom iznosu od 209.995.089 €

U strukturi regulatorno dozvoljenog prihoda učešće operativnih troškova (OPEX) je oko 68%, dok je učešće kapitalnih troškova (CAPEX - amortizacija i povrat na sredstva) oko 32%.

4.2. Odobrene cijene po kategorijama kupaca

U periodu januar - jul 2014. godine važile su cijene utvrđene na osnovu odluka o korekcijama iz jula 2013. godine, dok za period avgust-decembar 2014. godine utvrđene su cijene na osnovu odluka o korekcijama iz jula 2014. godine. Cijene koje su važile u 2014. godini date su u narednoj tabeli:

Cijene u 2014. godini	Odobreno		Ostvareno
	01.01-31.07.2014.	01.08-31.12.2014.	2014. godina
	c€/kWh	c€/kWh	c€/kWh
- 35 kV	5,2429	5,1794	5,4772
- 10 kV	6,6860	6,5432	7,4085
- Distributivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga mjeri	10,1612	9,9844	11,0181
- Distributivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri dvotarifno mjerenje	8,3283	8,4064	8,4864
- Distrstibutivni kupci na 0,4kV kod kojih se snaga ne mjeri jednotarifno mjerenje	9,7189	9,7360	9,9946

4.3. Poslovanje Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić

Elektroprivreda Crne Gore je akcionarsko društvo sa sljedećom vlasničkom strukturom: Država Crna Gora 57,02% akcija, italijanska kompanija A2A S.p.A. 41,75% i manjinski akcionari 1,23%.

a) Rezultat poslovanja u 2014. godini

U 2014. godini je ostvarena ukupna proizvodnja električne energije, na pragu elektrana, od 3.038,1 GWh, što je za 69,9 GWh ili 2,2% manje od plana, odnosno za 771 GWh ili 20% manje od ostvarenja u prethodnoj godini.

U 2014. godini je ostvarena ukupna proizvodnja električne energije, na pragu elektrana, od 3.038,1 GWh, što je za 69,9 GWh ili 2,2% manje od plana, odnosno za 771 GWh ili 20% manje od ostvarenja u prethodnoj godini.

Neto potrošnja električne energije krajnjih kupaca u 2014. godini iznosila je 2.723,8 GWh, što je za 2,46 % više u odnosu na ostvarenje iz 2013. godine. Direktnim kupcima je 2014. godine isporučeno 707,98 GWh, od čega se 663,3 GWh odnosi na isporuku Montenegro Bonusu za potrebe Kombinata aluminijuma Podgorica, 16,1 GWh na isporuku Željezari, 18,1 GWh na isporuku Željezničkoj infrastrukturi, 1,1 GWh na isporuku Rudniku uglja Pljevlja, 1,7 GWh na isporuku CGES-u i 7,6 GWh na sopstvenu potrošnju TE Pljevlja. Neto potrošnja distributivnih kupaca je iznosila 2.015,9 GWh.

Ukupni gubici ostvareni u distributivnom sistemu u 2014. godini iznose 431,79 GWh, što je za 32,4 GWh ili 8% više od plana. U odnosu na 2013. godinu, gubici u distributivnom sistemu su manji za 47,9 GWh, odnosno za oko 10%. Smanjenje gubitaka u odnosu na prethodnu godinu je rezultat aktivnosti izmještanja mjernih mjesta, povećanja stepena očitivosti brojila, kao i unapređenja sistema ciljnog kontrolisanja mjernih mjesta i potrošnje potrošača. Za pokrivanje gubitaka električne energije u prenosnom sistemu EPCG je u 2014. godini isporučila CGES 124,7 GWh (od čega su 122,13 GWh ostvareni gubici a 2,57 GWh je ušlo u balansni mehanizam), što je manje od plana za oko 8%. Distributivni gubici čine 17,64% od ukupne energije koja je ušla u distributivni sistem, što nameće EPCG obavezu preduzimanja dodatnih mjera za smanjenje gubitaka u narednom periodu, ali i obavezu regulatoru da pitanje gubitaka drži pod posebnom pažnjom.

Poslovanje EPCG u toku 2014. godine karakterisalo je sledeće:

- hidrološka situacija je bila manje povoljna u odnosu na 2013. godinu (proizvodnja HE Perućica iznosi 1.007 GWh, što je za 327 GWh manje nego prethodne godine, a proizvodnja HE Piva iznosi 679 GWh, što je 455 GWh manje od ostvarenja iz prethodne godine);
- ostvaren visok stepen sigurnosti rada elektroenergetskog sistema Crne Gore, kao i veoma visok stepen pouzdanosti i raspoloživosti elektrana;
- ostvarena veća potrošnja električne energije nego prethodne godine (potrošnja direktnih kupaca je veća za 99 GWh, usled povećane potrošnje KAP-a, a bruto distributivna potrošnja je manja za 82,5 GWh,

- usled većih prosječnih temperatura u zimskom i manjih prosječnih temperatura u ljetnjem periodu u odnosu na prethodne godine);
- ostvareni izvoz je veći za 11 GWh u odnosu na ostvarenje u 2013. godini, što predstavlja veće prihode za 6,2 mil € u odnosu na prethodnu godinu (ne uzimajući u obzir energiju razmijenjenu sa ERS-om i EPS-om);
  - ostvareni uvoz je veći 691 GWh u odnosu na 2013. godinu, što predstavlja veće rashode za 27 mil € (ne uzimajući u obzir energiju razmijenjenu sa ERS-om i EPS-om);
  - gubici ostvareni u distributivnoj mreži, korigovani za neovlašćenu potrošnju, iznose 412 GWh, odnosno 16,83% preuzete električne energije iz prenosnog sistema, a manji su za 49,1 GWh u odnosu na 2013. godinu;
  - plan naplate je ostvaren u cjelosti, a naplaćeno je oko 5,6 mil € više nego u 2013. godini (što predstavlja povećanje za 2,77%), dok je stopa naplate povećana u prosjeku za 5,2% u odnosu na 2013. godinu;
  - u cilju unapređenja tekućeg i budućeg poslovanja realizovani su značajni investicioni projekti i izmirene su obaveze prema trgovcima električnom energijom;
  - kapitalna ulaganja su realizovana u manjem obimu nego prethodne godine, iz razloga što je AMM projekat – „Pametna brojila” (prva faza) bio ubrzan u 2013. godini, pa je najveći dio projekta bio i realizovan u toj godini;
  - ostvareni neto rezultat iznosi 34.767.009 €, dok je u 2013. godini iznosio 25.155.955 €. Uprkos nepovoljnijoj hidrološkoj situaciji u odnosu na 2013. godinu, najveći pozitivan efekat imala su značajno manja rezervisanja za loša potraživanja.

EPCG je za 2014. godinu sastavila finansijske iskaze kao jedinstveno pravno lice, i pored toga što ima tri funkcionalne cjeline: FC Proizvodnja, FC Distribucija i FC Snabdijevanje, što nije u skladu sa Zakonom, kojim je utvrđeno da funkcionalno razdvajanje treba da obuhvati razdvajanje računa, upravljanja i informacija. EPCG je u toku 2011. godine organizacionu cjelinu Elektrogradnja pripojila funkcionalnoj cjelini Distribucija, iako se radi o neenergetskoj djelatnosti i na taj način se još više udaljila od Zakonom utvrđene obaveze funkcionalnog i pravnog razdvajanja djelatnosti.

EPCG je prema „Finansijskom izvještaju za godinu završenu 31. decembra 2014. godine i Izvještaju nezavisnog revizora“, ostvarila ukupne prihode u iznosu od 267,59 mil € (poslovni prihodi u iznosu od 239,75 mil €, finansijski prihodi u iznosu od 10,29 mil € i ostali prihodi u iznosu od 17,55 mil €), a ukupne rashode u iznosu od 229,43 mil € (poslovni rashodi u iznosu od 213,20 mil €, finansijski rashodi u iznosu od 1,54 mil € i ostale rashode u iznosu od 14,69 mil €). Dobit prije oporezivanja iznosi 38,16 mil €, a dobit nakon umanjenja po osnovu gubitaka priznatih u toku godine u okviru pozicija kapitala u bilansu stanja (kroz izvještaj o ostalom rezultatu) za 0,423 mil € i poreza na dobit za 2,96 mil €, iznosi 34,77 mil €.

Ostvareni ukupni prihodi u 2014. godini, na nivou Društva, su za 8,86% manji u odnosu na ostvarenje iz 2013. godine, a ostvareni ukupni rashodi za 13,80% manji u odnosu na ostvarenje iz 2013. godine.

Pregled ukupnih prihoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	PRIHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
		I-XII 2014	I-XII 2013	2014	2014 /2013
		€	€	%	%
1.	Poslovni prihodi	239.747.869	277.555.038	89,60	-13,62
3.	Finansijski prihodi	10.290.113	13.805.398	3,85	-25,46
4.	Ostali prihodi	17.547.703	2.223.830	6,56	689,08
U K U P N O		267.585.685	293.584.266	100,00	-8,86

Poslovni prihodi u 2014. godini su manji za 38 mil € ili 13,62% nego prethodne godine. U okviru ove kategorije je došlo do smanjenja na pozicijama prihoda za pokriće gubitaka u prenosnoj mreži za 0,602 mil € ili 11,48%, ostalih prihoda iz poslovanja za 0,228 mil € ili 41,27%, kao i prihoda od prodaje usluga za 0,153

mil € ili 64,33%. U toku 2014. godine nijesu ostvareni prihodi po osnovu takse na brojila, koji su prethodne godine iznosili 0,383 mil €. Takođe, nije ostvaren prihod od prodaje električne energije Elektroprivredi Srbije, koji je 2013. godine iznosio 51 mil €. Prihodi od prodaje električne energije Elektroprivredi Srbije su proizlazili iz Ugovora o dugoročnoj poslovno-tehničkoj saradnji, koji je zaključen 1991. godine. Navedeni ugovor je raskinut, pa od 01. januara 2014. godine nije bilo razmjene energije po tom osnovu.

Do povećanja vrijednosti je došlo na pozicijama prihoda od prodaje električne energije (domaćinstva i ostali potrošači) za 2 mil € ili 1,09%, prihoda od prodaje električne energije (izvoz) za 6 mil € ili 21,69%, prihoda od prodaje električne energije (direktni potrošači) za 5 mil € ili 21,45%, prihoda od prodaje usluga po osnovu sekundarne i tercijarne regulacije za 1 mil € ili 291,93%, prihoda od usluga izgradnje za 0,412 mil € ili 386,07%.

Finansijski prihodi u 2014. godini su manji za 3 mil € ili 25,46% u odnosu na prethodnu godinu. Do smanjenja ovih prihoda je došlo usled manjeg ostvarenja finansijskih prihoda iz odnosa sa povezanim licima za 0,763 ili 28,46%, prihoda od kamata za 2 mil € ili 20,42%, pozitivnih kursnih razlika za 0,629 mil € ili 84,50%, ostalih finansijskih prihoda za 0,004 mil € ili 98,59% u odnosu na prethodnu godinu.

U strukturi **ostalih prihoda** najveći udio imaju prihodi od usklađivanja vrijednosti postrojenja i opreme u iznosu od 14 mil €, nastali kao rezultat procjene imovine na dan 31.12.2014. izvršene od strane revizorske kuće KPMG. Osim navedenog u ovoj kategoriji su iskazani prihodi od refundacije po osnovu plaćenih bolovanja iz prethodnih perioda, prihodi od umanjenja ispravke vrijednosti potraživanja, efekat priznavanja fer vrijednosti unaprijed plaćenih beneficija zaposlenih za stambene kredite, ostali prihodi i prihodi od donacija.

Pregled ukupnih rashoda dat je u narednoj tabeli:

R.br.	RASHODI	Ostvarenje	Ostvarenje	Struktura	Odstupanje
		I-XII 2014	I-XII 2013	2014	2014/2013
		€	€	%	%
1.	Sirovine i utrošeni materijal	85.467.815	103.307.418	37,25	-17,27
3.	Troškovi zaposlenih	47.540.811	49.647.341	20,72	- 4,24
4.	Troškovi amortizacije	31.068.687	29.974.165	13,54	3,65
5.	Ostali poslovni rashodi	49.126.320	54.641.472	21,41	-10,09
POSLOVNI RASHODI		213.203.633	237.570.396	92,93	-10,26
6.	Finansijski rashodi	1.543.304	1.735.523	0,67	-11,08
7.	Ostali rashodi	14.686.586	26.854.971	6,40	-45,31
U K U P N O		229.433.523	266.160.890	100,00	-13,80

Poslovni rashodi u 2014. godini su manji za 24 mil € ili 10,26% nego prethodne godine. Na njihovo smanjenje je najvećim dijelom uticalo smanjenje vrijednosti sirovina i utrošenog materijala za 18 mil € ili 17,27% u odnosu na prethodnu godinu, koje je uslovljeno razlikom u ostvarenju nabavne vrijednosti električne energije od Elektroprivrede Srbije (u 2014. godini je iznosila 0 €). Troškovi zaposlenih su, takođe, smanjeni u odnosu na prethodnu godinu usled smanjenja broja zaposlenih. Društvo je objavilo program stimulanja dobrovoljnog prekida radnog odnosa u junu 2014. godine, a 77 zaposlenih je prihvatilo da napusti Društvo na bazi predloženog programa.

U strukturi ostalih poslovnih rashoda učestvuju: troškovi prenosa električne energije, troškovi održavanja, troškovi poreza na imovinu, troškovi usluga trećih lica, troškovi taksi i naknada, troškovi otpisa duga po osnovu izdavanja stambenih kredita, troškovi konsultantskih, intelektualnih, savjetodavnih usluga i usluga

vještačenja, troškovi naknada za postavljanje energetske infrastrukture, troškovi proizvodnih i neproizvodnih usluga i dr.

Finansijski rashodi u 2014. godini su manji za 0,192 mil € ili 11,08% nego prethodne godine. Do smanjenja ovih rashoda je došlo usled manjeg ostvarenja finansijskih rashoda po osnovu kamata za 0,088 mil € ili 6,51% i negativnih kursnih razlika za 0,104 mil € ili 27,10% u odnosu na prethodnu godinu.

Ostali rashodi u 2014. godini su manji za 12 mil € ili 45,31% u odnosu na prethodnu godinu. Odstupanja u ovoj kategoriji se najvećim dijelom odnose na razlike evidentirane na kontima rashoda po osnovu usklađivanja potraživanja od distributivnih kupaca (ostala potrošnja i domaćinstva) i direktnih kupaca. Ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca je u 2014. godini manja za 18 mil € ili 100% u odnosu na prethodnu godinu. Do smanjenja vrijednosti je došlo i na pozicijama obezvrijeđenja zaliha za 0,408 mil € ili 40,48%, naknade štete drugim pravnim licima za 0,261 mil € ili 46,64%, rashoda po osnovu usklađivanja vrijednosti stambenih kredita za 1 mil € ili 100%, ostalih rashoda za 3 mil € ili 52,58% u odnosu na prethodnu godinu.

Do povećanja vrijednosti je došlo na pozicijama rashoda po osnovu procjene vrijednosti postrojenja i opreme za 10 mil € ili 100%, kao i rashoda po osnovu vanrednih otpisa nekretnina, postrojenja i opreme za 1 mil € ili 222.464,09% u odnosu na prethodnu godinu. U strukturi ostalih rashoda najviše učestvuju: rashodi po osnovu procjene vrijednosti postrojenja i opreme (gubitak po osnovu smanjenja vrijednosti osnovnih sredstava u odnosu na procjenu izvršenu 2010. godine, a rezultat su procjene imovine izvršene 2014. godine), ispravka vrijednosti potraživanja od kupaca i rashodi po osnovu vanrednih otpisa nekretnina, postrojenja i opreme.

Ukupna bruto fakturisana realizacija (sa PDV-om) za direktne i distributivne kupce u 2014. godini iznosila je 206.410.771,81 €, od čega se na direktne kupce odnosi 3.059.656,09 €, a na distributivne 203.351.115,72 €. Od ukupno fakturisane realizacije u 2014. godini, (sa sopstvenom potrošnjom TE Pljevlja) naplaćeno je ukupno 207.657.153,19 €, sa ostvarenim stepenom naplate od 100,60%. Od direktnih kupaca je naplaćeno 3.352.923,48 € i ostvaren stepen naplate od 109,58%, a od distributivnih je naplaćeno 204.304.229,71 €, sa ostvarenim stepenom naplate od 100,47%.

Kombinat aluminijuma Podgorica u 2014. godini nije direktno snabdijevan od strane EPCG, već od snabdjevača DOO Montenegro bonus. Bruto fakturisana realizacija (sa PDV-om) za DOO Montenegro bonus je iznosila 32.697.914,41 €, dok podatak o naplaćenom iznosu od ovog subjekta nije dostavljen Agenciji. Stoga, ovi podaci nijesu uključeni u obračun stepena naplate direktnih kupaca, kao ni u obračun ukupnog stepena naplate.

Stepen naplate u periodu decembar 2013. – novembar 2014. godina u kategoriji ostala potrošnja iznosi 103,80%, a u kategoriji domaćinstva 97,92%, što ukupno iznosi 100,27%. Ovo je ujedno i najbolji rezultat naplate ikada ostvaren u ovoj kategoriji.

Ono što karakteriše 2014. godinu u pogledu ostvarenog rezultata naplate je to da je 2014. godina prva godina posmatrano od 2001. godine, u kojoj je ostvaren stepen naplate iznad 100%. Posljedica većeg stepena naplate je smanjenje ukupnih potraživanja na kraju 2014. godine u odnosu na njihovu vrijednost sa početka godine.

Rast stope naplate u odnosu na prethodnu godinu je rezultat nastavka akcije stimulisanja kupaca koji redovno izmiruju obaveze za utrošenu električnu energiju (projekat „Zlatni tim“), realizacije akcije „Podijelimo teret“, kao i značajnog povećanja efikasnosti isključenja kupaca sa dugom, posebno kod kupaca sa ugrađenim AMM brojilima.

Pregled fakturisane i naplaćene realizacije (sa PDV-om) dat je u tabeli koja slijedi:

R.b.	Grupa kupaca	Fakturisano u 2014. godini €	Naplaćeno u 2014. godini €	Ostvarena naplata %
1.	Direktni kupci (bez KAP-a)	2.538.954,20	2.832.221,59	111,55

1.1	Toš čelik NK	970.787,00	813.254,01	83,77
1.2	Željeznička infrastruktura CG	1.412.309,21	1.738.609,67	123,10
1.3	Rudnik uglja Pljevlja	68.897,94	197.111,39	286,09
1.4	CGES	86.960,05	83.246,52	95,73
2.	Distributivni kupci	203.351.115,72	204.304.229,71	100,47
3.	TE Pljevlja - sopstvena potrošnja	520.701,89	520.701,89	100,00
UKUPNO (1+2+3)		206.410.771,81	207.657.153,19	100,60

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna poslovna sredstva EPCG na dan 31.12.2014. godine, iznosila su 1.185 mil € što je više za 45 mil ili 3,93% od stanja na dan 31.12.2013. godine.

Stalna imovina ima vrijednost 926 mil €, što je za 61 mil € ili 7,06 % više nego prethodne godine. U strukturi stalne imovine zabilježena su povećanja u odnosu na prethodnu godinu na pozicijama nematerijalnih ulaganja za 0,679 mil € ili 29,95%, nekretnina, postrojenja i opreme za 46 mil € ili 5,64%, učešća u kapitalu povezanih pravnih lica i HOV raspoloživih za prodaju za 0,054 mil € ili 0,42% i ostalih dugoročnih finansijskih plasmana za 16 mil € ili 68,74% u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje vrijednosti je evidentirano na poziciji odložena poreska sredstva za 2 mil € ili 27,59% u odnosu na prethodnu godinu.

U okviru kategorije nekretnine, postrojenja i oprema je smanjena vrijednost zemljišta za 3 mil €, nekretnina, postrojenja i opreme u pripremi za 4 mil €, a povećana je vrijednost građevinskih objekata za 13 mil €, mašina i opreme za 39 mil € i ulaganja u tuđe nekretnine, postrojenja i opremu za 0,700 mil €. Građevinski objekti, postrojenja i oprema Društva su procijenjeni na dan 31. decembar 2014. godine od strane nezavisnog procjenitelja. Agencija će, u okviru zakonskih nadležnosti, izvršiti kontrolu, odnosno utvrditi strukturu i vrijednost imovine Društva angažovanjem nezavisnog procjenitelja.

U strukturi ostalih dugoročnih plasmana učestvuju dugoročni finansijski plasmani (depoziti sa rokom dospelja preko godinu dana), dugoročni krediti trećim licima, krediti zaposlenima, unaprijed plaćene beneficije – kredit zaposlenima i razgraničena kamata na kredite zaposlenima (dugoročni dio). Do povećanja od 16 mil € je došlo usled povećanja na pozicijama dugoročnih finansijskih plasmana od 17 mil €, kao i unaprijed plaćenih beneficija i razgraničenih kamata na kredite zaposlenima od 1 mil €. Do smanjenja je došlo na pozicijama dugoročnih kredita trećim licima i kredita zaposlenima od 2 mil €.

Obrtna imovina ima vrijednost od 259 mil €, što je za 16 mil € ili 5,88% manje u odnosu na 2013. godinu. Kod obrtnih sredstava došlo je do smanjenja na pozicijama zaliha za 4 mil € ili 17,54%, potraživanja po osnovu prodaje i drugih potraživanja za 29 mil € ili 23,20% i gotovine i gotovinskih ekvivalenata za 3 mil € ili 15,74% u odnosu na prethodnu godinu. Kratkoročni finansijski plasmani su povećani za 20 mil € ili 19,98% u odnosu na prethodnu godinu.

U okviru potraživanja po osnovu prodaje i drugih potraživanja je došlo do smanjenja neto potraživanja po osnovu datih avansa u iznosu od 0,622 mil € ili 90,39% i neto potraživanja od kupaca po osnovu prodaje električne energije za 32 mil € ili 28,84%, dok je na poziciji neto ostala potraživanja došlo do povećanja za 3 mil € ili 23,28% u odnosu na prethodnu godinu. Ostala potraživanja se odnose na potraživanja po osnovu kamata, potraživanja za energiju i pružene usluge, potraživanja od države po osnovu subvencionisanja potrošača, potraživanja od zaposlenih i za zaposlene, potraživanja od države po osnovu preplaćenih taksi, poreza i doprinosa, potraživanja od povezanih lica i ostala potraživanja i AVR (aktivna vremenska razgraničenja).

U okviru pozicije kratkoročni finansijski plasmani je došlo do povećanja vrijednosti tekućeg dijela dugoročnih kredita datih CGES-u za 0,075 mil € ili 3,58% i kratkoročnih plasmana, koji se odnose na

oročene depozite plasirane kod komercijalnih banaka, za 20 mil € ili 20,41% u odnosu na prethodnu godinu. U okviru ove kategorije je došlo do smanjenja vrijednosti dijela kredita zaposlenima koji dospijevaju u roku od godinu dana za 0,022 mil € ili 5,71% u odnosu na prethodnu godinu. Oročeni depoziti iznose 122 mil € i plasirani su kod sljedećih banaka: Crnogorska komercijalna banka, Erste banka, NLB Montenegro banka, Prva banka CG, Societe Generale banka i Hipotekarna banka. U cilju opreznog upravljanja rizikom likvidnosti Društvo višak gotovine iznad nivoa potrebnog za upravljanje obrtnim kapitalom polaže kao višak gotovine na kamatonosne tekuće račune, oročene depozite, novčane tržišne depozite i HOV kojima se trguje, uz odabir instrumenata sa odgovarajućim rokom dospjeća ili onih koji obezbjeđuju dovoljnu likvidnost.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2014. godine iznosila je 1.185 mil €. U odnosu na 2013. godinu pasiva je povećana za 45 mil € ili 3,93%. Do povećanje pasive je došlo zbog povećanja kapitala za 99 mil € ili 11,25% i dugoročnih obaveza za 0,559 mil € ili 0,40% u odnosu na stanje na dan 31.12.2013. godine. Do smanjenja je došlo na poziciji kratkoročnih obaveza za 54 mil € ili 45,07% u odnosu na prethodnu godinu.

Kapital i rezerve imaju vrijednost od 977 mil €, što je za 99 mil € ili 11,25% više u odnosu na 2013. godinu. Povećanje vrijednosti kapitala u 2014. godini je posljedica povećanja na pozicijama običnih akcija za 45 mil € ili 4,69%, revalorizacionih rezervi za 42 mil € ili 22,44% i neraspoređene dobiti za 39 mil € ili 14,33%, kao i smanjenja na poziciji ostalih rezervi u iznosu od 27 mil €.

EPCG je, 21. februara 2014. godine, potpisala Ugovor o uslovima konverzije duga Društva po osnovu poreza i doprinosa u akcijski kapital u iznosu od 45 mil €, sa Ministarstvom finansija i Ministarstvom ekonomije Crne Gore, na osnovu člana 12 Zakona o budžetu Crne Gore za 2014. godinu („Sl. list CG“, br.61/ 2014). Izdato je 5.883.737 akcija Vladi Crne Gore, čime se povećalo učešće Vlade u akcijskom kapitalu Društva za 2,02% i sada iznosi 57,02%.

U okviru kapitala došlo je do povećanja revalorizacionih rezervi za 42 mil €, uzrokovano procjenom vrijednosti imovine iz 2014. godine.

Neraspoređena dobit (gubitak) se u 2014. godini povećala za 39 mil € ili 14,33%, u odnosu na prethodnu godinu. Razlika se odnosi na efekte procjene vrijednosti osnovnih sredstava u iznosu od 4 mil €, efekte rashodovanja revalorizacionih rezervi u vezi sa otpisom osnovnih sredstava u iznosu od 0,456 mil € i dobit tekuće godine u iznosu od 34,77 mil €.

Ostale rezerve u negativnom iznosu od 27 mil € su nastale u toku 2014. godine po osnovu navedenog ugovora o uslovima konverzije duga Društva, kao neto rezultat knjigovodstvene vrijednosti duga koji se konvertuje u akcijski kapital u iznosu od 45 mil € i procijenjene fer vrijednosti akcija koje se dobijaju u zamjenu u iznosu od 18 mil €, utvrđenih po osnovu vrijednosti kapitala Društva.

Dugoročne obaveze imaju vrijednost od 142 mil €, što je za 0,558 mil € ili 0,40% više u odnosu na 2013. godinu. U okviru dugoročnih obaveza je došlo do smanjenja na pozicijama dugoročnih kredita za 5 mil € ili 7,48%, kao i dugoročnih rezervisanja za 1 mil € ili 4% u odnosu na prethodnu godinu. Odložene poreske obaveze su povećane za 6 mil €, odnosno za 17,47%, kao i odloženi prihod za 0,047 mil € ili 0,51% u odnosu na prethodnu godinu.

Kratkoročne obaveze imaju vrijednost od 66 mil €, što je za 54 mil € ili 45,07% manje u odnosu na 2013. godinu. U okviru kratkoročnih obaveza došlo je do smanjenja na pozicijama kratkoročnih finansijskih obaveza za 2 mil € ili 47,55%, obaveza iz poslovanja i drugih obaveza za 9 mil € ili 16,73%, kao i obaveza za poreze i doprinose za 44 mil € ili 90,14%. Do povećanja je došlo na pozicijama tekućih dospjeća dugoročnih rezervisanja za 0,911 mil € ili 76,92% i tekućih dospjeća dugoročnih kredita za 0,078 mil € ili 0,72%.

Struktura pasive, odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 977 mil €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 208 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 82:18% u korist vlasničkog kapitala, što predstavlja povećanje učešća vlasničkog kapitala u ukupnom u odnosu na 2013. godinu, kada je odnos izvora sredstava bio 77:23 %, u korist vlasničkog kapitala. Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, EPCG je postupala suprotno politici koju sprovodi Agencija, a koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa

ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Promjene na pozicijama obrtno imovine i kratkoročnih obaveza su uslovile poboljšanje likvidnosti u 2014. godini u odnosu na 2013. godinu. Obrtno imovina je u 2014. godini imala manju vrijednost za 5,88% u odnosu na prethodnu godinu, a kratkoročne obaveze za 45,07%. Kako su kratkoročne obaveze smanjene u većem obimu od kratkoročnih izvora finansiranja, to se sposobnost Društva da podmiri obaveze poboljšala. Koeficijent opšte likvidnosti se povećao sa 2,28% u 2013. godini, na 3,90% u 2014. godini. Koeficijent trenutne likvidnosti se povećao sa 0,18% u 2013. godini, na 0,27% u 2014. godini. Ovaj koeficijent ukazuje na to da Društvo ne može pokriti kratkoročne obaveze gotovinom i gotovinskim ekvivalentima.

Društvo na jedinicu pozajmljenih sredstava ima 5,69 jedinica poslovne imovine, što predstavlja povećanje u odnosu na 2013. godinu kada je jedinica obaveza bila pokrivena sa 4,35 jedinice poslovne imovine. Navedeno ukazuje na to da je **Društvo solventno**, što je dobro sa aspekta održivosti i sigurnosti kontinuiteta poslovanja. Smanjenje odnosa poslovne imovine i pozajmljenih sredstava u mjeri koja ne ugrožava opstanak i kontinuitet poslovanja EPCG je pozitivno sa aspekta regulacije, zbog povoljnog efekta većeg finansiranja kompanije zaduživanjem na cijene električne energije.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja, na kraju 2014. godine iznosi 0,85, dok je na kraju 2013. godine iznosio 0,87. U oba slučaja je koeficijent manji od 1, što znači da je ispunjen uslov za održavanje dugoročne finansijske stabilnosti, jer dugoročni izvori finansiranja imaju veću vrijednost od dugoročno vezanih sredstava. **Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže**, izražen kao odnos dugoročnih izvora finansiranja i dugoročno vezanih sredstava, na kraju 2014. godine iznosi 1,18, dok je na kraju 2013. godine iznosio 1,15. Zadovoljeni su uslovi za postizanje dugoročne finansijske ravnoteže i stabilnosti. Dugoročno vezana sredstva se mogu pokriti dugoročnim izvorima finansiranja, što doprinosi održavanju sigurnosti poslovanja. Vrijednosti navedenih koeficijenata ukazuju na poboljšanje finansijske stabilnosti Društva u 2014. godini u odnosu na prethodnu godinu.

c) Prihodi, rashodi i poslovni rezultat regulisanih djelatnosti u EPCG

U narednoj tabeli prikazana je struktura ostvarenog prihoda po kategorijama kupaca (bez PDV-a):

POTROŠAČ	Ukupno 2014. godina		
	Potrošnja	Fakturisano	€/MWh
	(MWh)	(€)	
KAP / Montenegro bonus/ CGES	663.355	27.477.239	41,42
ŽNK	16.109	815.787	50,64
ŽCG	18.063	1.186.814	65,70
RUP	1.110	57.897	52,16
CGES	1.740	73.061	41,99
1. Ukupno direktni potrošači	700.377	29.610.800	42,28
35kV	82.666	4.527.809	54,77
10kV	292.561	21.674.780	74,09
Ukupno 0,4kV	1.640.660	144.177.567	87,88
0,4kV I stepen	138.051	15.075.447	109,20
0,4 kV II stepen	321.317	26.062.747	81,11
0,4 kV domaćinstva	1.181.292	103.039.373	87,23
Korekcija storno	-	1.242	-

Popust	-	4.030.291	-
2. Ukupno distributivni potrosaci-neto	2.015.888	166.348.622	82,52
3. TE Pljevlja sopstvena potrošnja	7.605	520.702	68,47
Bruto konzum (1+2+3)	2.723.870	196.480.124	72,13
4. Izvoz	640.961	35.452.464	55,31
5. Prihod od Prenosa-za pokrvice gubitaka	124.707	4.646.939	37,26
U K U P N O (1+2+3+4+5)	3.489.538	236.579.527	67,80

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova Operatora distributivnog sistema u 2014. rodini, bez varijabilnih troškova za pokrivanje dozvoljenih gubitaka u distributivnom sistemu.

R.br.	RASHODI	Distribucija		Razlika
		Ostvareno* (€)	Odobreno (€)	%
	1	2	3	4 (2/3)
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	44.478.842	34.639.955	28
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	15.282.280	6.075.270	152
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	5.071.882	4.841.734	5
3.	Troškovi zarada,nakn.zarada i ostali licni rashodi	21.833.499	20.828.253	5
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja	587.640	1.029.380	-43
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	267.385	180.321	48
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	1.436.156	1.684.997	-15
b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	1.922.458	1.914.728	0,40
1.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	1.922.458	1.914.728	0,40
2.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	0	0	0
c.	Amortizacija	13.898.445	13.582.583	2
UKUPNO		60.299.745	50.137.265	20

*Ostvarene veličine unesene su iz Izveštajnih obrazaca za 2014. godine koje je EPCG-Operator distributivnog sistema dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/694 - 71 od 02.07.2012. godine

Operator distributivnog sistema je ostvario prekoračenje troškova na najvećem broju troškovnih pozicija. Najveće prekoračenje ostvareno je kod troškova usluga trećih lica i matične kompanije i troškova usluga telekomunikacija.

Ukupno ostvareni troškovi veći su za 20% u odnosu na odobrene.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni pregled odobrenih i ostvarenih troškova javnog snabdjevača u 2014.godini.

R.br.	RASHODI	Snabdijevanje		Razlika
		Ostvareno* (€)	Odobreno (€)	%
	1	2	3	4 (2/3)
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	8.121.891	5.195.741	56
1.	Troškovi usluga trećih lica i matične kompanije	2.140.718	618.692	246
2.	Troškovi rezervnih djelova i materijala	73.419	76.019	-3
3.	Troškovi zarada,nakn.zarada i ostali licni rashodi	2.877.560	3.189.494	-10
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi	1.641.645	1.181.460	39

	i troškovi osiguranja			
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	40.827	48.373	-16
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	1.347.722	81.703	1550
b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	63.997	151.870	-58
1.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	63.997	151.870	-58
2.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	0	0	0
c.	Amortizacija	228.725	457.044	-50
UKUPNO		8.414.613	5.804.655	45

*Ostvarene veličine unesene su iz izvještajnih obrazaca za 2014. godinu koje je EPCG - Javni snabdjevač dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/694 - 72 od 02.07.2012. godine

Javni snabdjevač je ostvario značajna prekoračenja odobrenih troškova, kao što su troškovi usluga trećih lica i matične kompanije, troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja i ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom, dok su troškovi rezervnih djelova i materijala, troškovi zarada, troškovi usluga telekomunikacija, troškovi koji se odnose na poreze, takse i naknade u skladu sa zakonom i troškovi amortizacije ostvareni u iznosima koji su niži od odobrenih. Ipak, ukupno ostvareni troškovi veći su za 45 % u odnosu na odobrene.

Osim troškova poslovanja operatoru distributivnog sistema i javnom snabdjevaču, Agencija je u 2014. godini odobrila javnom snabdjevaču troškove za nabavku električne energije za isporuku kupcima po regulisanim tarifama i pokrivanje odobrenih gubitaka u prenosnom i distributivnom sistemu u ukupnom iznosu od 101 mil € i troškove za plaćanje usluga prenosa i operatora tržišta u iznosu od 24 mil€.

Ukupan regulatorno dozvoljeni prihod na godišnjem nivou, koji je u skladu sa odlukama Agencije transponovan u tarife, cijene i naknade u 2014.godinu, iznosio je 200 mil. €.

Ukupno ostvareni prihod od prodaje električne energije distributivnim potrošačima i prihod za pokriće gubitaka u prenosnom sistemu u istom periodu iznosili su 171 mil. €.

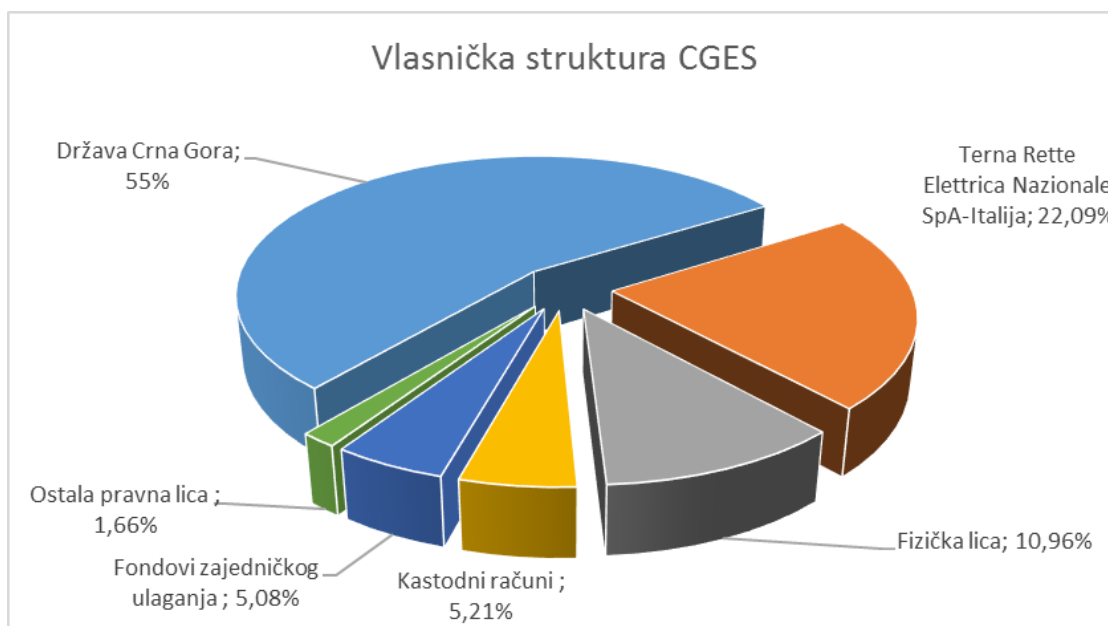
Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.07.2014. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati, uključene su kod obračuna korekcija za drugu regulatornu godinu i primijenjene u trećoj regulatornoj godini, u skladu sa Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u trećoj regulatornoj godini tj. u periodu od 01.08.2014 - 31.07.2015. godine biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za treću regulatornu godinu u skladu sa Pravilima i primijenit će se u narednom periodu.

d) Mišljenje revizora na finansijske iskaze EPCG

Revizorska kuća „Pricewaterhouse Coopers” je dala mišljenje na finansijske iskaze EPCG za 2014. godinu sa iznesenom rezervom zbog nepostojanja dokumentacije o vlasništvu nad pojedinim djelovima imovine Društva. Revizor je u mišljenju naveo da Društvo ima kontrolu nad ekonomskim koristima koje pritiču u preduzeće po osnovu korišćenja sredstava koja su upisana u registar osnovnih sredstava, kao i da Vlada Crne Gore, prema Ugovoru o kupoprodaji, koji je zaključila sa A2A S.p.A., garantuje da je ukupna imovina iskazana u finansijskim izvještajima EPCG na dan potpisivanja ugovora u vlasništvu EPCG. U skladu sa navedenim, rukovodstvo Društva vjeruje u ispravnost priznavanja navedenih sredstava u okviru imovine Društva i ulaže napore da upotpuni dokumentaciju o vlasništvu. U vezi sa tim, revizor nije u mogućnosti da procijeni eventualne korekcije, koje bi mogle nastati na stavkama imovine, kao i efekte eventualnih korekcija na bilans uspjeha, izvještaj o promjenama na kapitalu i izvještaj o tokovima gotovine na dan 31. decembar 2014. godine i za godinu završenu na taj dan. Izvještaj revizora o finansijskim izvještajima Društva za godinu završenu na dan 31. decembar 2013. godine bio je modifikovan po ovom osnovu.

4.4. Poslovanje Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica

Crnogorski elektroprenosni sistem (CGES) funkcioniše kao nezavisno pravno lice od 01.04.2009. godine, nakon izdvajanja iz EPCG. Ukupan broj akcionara Društva na dan 31.12.2014. godine je bio 8.021. Država Crna Gora posjeduje 55% akcija, strateški partner italijanski operator prenosnog sistema Terna Rette Elettrica Nazionale SpA-Italija 22,09%, dok su fizička lica posjedovala 10,96% akcija, fondovi zajedničkog ulaganja 5,08%, kastodni računi 5,21% i ostala pravna lica 1,66% akcija. Deset najvećih vlasnika Društva posjeduje gotovo 90% akcija.

a) Rezultat poslovanja u 2014. godini

Prema izvještaju o poslovanju za 2014. godinu CGES je ostvario ukupan prihod u iznosu od 38,8 mil € i to:

- prihod od korišćenja prenosne mreže u iznosu od 21,60 mil.€,
- prihod od alokacije prenosnih kapaciteta 7,00 mil.€,
- prihod od nadoknada za gubitke u prenosnoj mreži u iznosu od 6,40 mil.€,
- prihod od pomoćnih usluga za balansiranje sistema 1,90 mil. €,
- ostale poslovne prihode u iznosu 1,90 mil.€.

U istom periodu CGES ostvario je rashode u iznosu od 24,50 mil € i to:

- troškove zaposlenih u iznosu 6,3 mil. €,
- troškove materijala u iznosu od 0,3 mil. €,
- troškove usluga trećih lica u iznosu od 1,3 mil. €,

- troškove pomoćnih usluga za balansiranje sistema 2,6 mil. €,
- troškove gubitaka u prenosnoj mreži 4,6 mil. €,
- troškove amortizacije i rezervisanja 6,7 mil. €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 2,7 mil. €.

CGES je u 2014. godini ostvario neto finansijski trošak u iznosu od 0,90 mil. €.

Dobit prije oporezivanja iznosi 13,40 mil. €, a dobit nakon oporezivanja iznosi 12,14 mil. €.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih troškova za 2014. godinu:

R.br.	RASHODI	CGES		Razli- ka
		Ostvareno* (€)	Odobreno (€)	%
	1	2	3	4 (2/3)
a.	Troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	9.052.448,12	7.001.410,00	29
1.	Troškovi usluga trećih lica	1.211.239,00	723.465,00	67
2.	Troškovi rezervnih djelova I materijala	521.296,00	664.267,00	-22
3.	Troškovi zarada, nakn. zarada i ostali licni rashodi	6.713.563,00	4.966.746,00	35
4.	Troškovi tekućih bankarskih usluga, poštanski troškovi i troškovi osiguranja	280.206,00	311.765,00	-10
5.	Troškovi usluga telekomunikacija	193.962,00	115.626,00	68
6.	Ostali troškovi poslovanja koji se mogu kontrolisati	132.182,12	219.541,00	-40
b.	Troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati	3.186.471,47	932.469,25	242
1.	Troškovi koji se odnose na poreze na imovinu, takse i naknade u skladu sa zakonom	336.604,00	405.796,00	-17
2.	Troškovi za obezbjeđenje pomoćnih i sistemskih usluga	2.537.576,60	133.791,25	1797
3.	Troškovi koji nastaju na osnovu međunarodnih ugovora	170.555,87	107.967,00	58
4.	Troškovi za zaštitu životne sredine	4.120,00	101.709,00	-96
5.	Ostali troškovi poslovanja koji se ne mogu kontrolisati u skladu sa zakonom	137.615,00	183.206,00	-25
c.	Amortizacija	7.572.464,65	7.002.121,92	8
UKUPNO		19.811.384,24	14.936.001,17	33

*Ostvarene veličine unesene su iz Izvještajnih obrazaca za 2014. godinu koji je CGES dostavio Agenciji, a odobrene veličine iz Odluke, broj 12/695 - 53 od 02.07.2012. godine

Iz prethodne tabele se vidi da je CGES ostvario veće troškove, u odnosu na odobrene, na nekim troškovnim pozicijama. Najveće prekoračenje ostvareno je kod troškova pomoćnih i sistemskih usluga, troškova usluga telekomunikacija, troškova usluga trećih lica i troškova koji nastaju na osnovu međunarodnih ugovora. Ukupno ostvareni troškovi veći su za 33% u odnosu na odobrene.

U tabeli koja slijedi dat je uporedni prikaz odobrenih i ostvarenih prihoda za 2014. godinu:

R.br.	PRIHODI	CGES		Razlika
		Ostvareno (€)	Odobreno (€)	(2/3) %
	1	2	3	4

1.	Prihodi od korišćenja prenosne mreže	14.696.111	19.485.896	-25
2.	Prihodi od gubitaka u prenosnom sistemu	4.277.909	5.543.987	-23
3.	Ostali prihodi	18.195.069	3.712.672	390
UKUPNO		37.169.090	28.742.555	29

CGES ostvario je manje prihode od gubitaka u prenosnom sistemu, dok je ostvario veće prihode od korišćenja prenosne mreže i ostale prihode u odnosu na odobrene.

Razlike između odobrenih i ostvarenih prihoda i troškova zaključno sa 31.07.2014. godine, nastale kao posljedica okolnosti na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati, uključene su kod obračuna korekcija za drugu regulatornu godinu i primijenjene u trećoj regulatornoj godini, u skladu sa Pravilima za izmjenu tarifa za električnu energiju. Razlike između odobrenih i ostvarenih veličina na koje subjekat nije ili je djelimično mogao uticati nastale u trećoj regulatornoj godini tj. u periodu od 01.08.2014 - 31.07.2015. godine, biće obuhvaćene u postupku utvrđivanja korekcija za treću regulatornu godinu u skladu sa Pravilima i primijenit će se u narednom periodu.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva Društva na dan 31.12.2014. godine iznosila je 225,5 mil. € i u odnosu na datum Bilansa stanja za 2013. godinu je povećana za 7,38%. U okviru ukupne imovine stalna imovina je imala vrijednost od 166,5 mil €, što je za 12,6 mil €, odnosno 8,23% više u odnosu na 2013. godinu.

U strukturi stalne imovine značajno povećanje, u odnosu na prethodnu godinu, je kod nekretnina (12,2 miliona € ili 8,02 %).

Obrtna imovina je imala vrijednost od 59 mil. €, što je za 5,07 % više u odnosu na 2013. godinu. Kod obrtnih sredstava došlo je do povećanja zaliha za 11,05%, povećanja potraživanja za 46,81% i smanjenja gotovine i gotovinskih ekvivalenata za 13,01%. Koeficijent opšte likvidnosti smanjen je sa 4,05 u prethodnoj godini na 3,82 u 2014. godini.

Koeficijent trenutne likvidnosti je smanjen u odnosu na 2013. godinu, kad je iznosio 2,72 i iznosi 2,12, ali i dalje su kratkoročne obaveze dvostruko manje od gotovine i gotovinskih ekvivalenata.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2014. godine iznosila je 225,5 mil €. U odnosu na datum Bilansa stanja za 2013. godinu pasiva je povećana za 7,38%. Povećanje pasive uslijedilo je zbog povećanja dugoročnih obaveza za 33,51%, kratkoročnih obaveza Društva za 11,75%, a istovremeno je kapital Društva povećan za 3,02% odnosno za 5,06 mil € u odnosu na 2013. godinu i iznosi 172,7 mil. €.

Struktura pasive odnosno izvora sredstava nije povoljna. Vlasnički kapital iznosi 172,7 mil. €, i znatno je veći od pozajmljenog koji iznosi 52,8 mil €. Iz navedenog proizilazi da je odnos izvora sredstava 77:23% u korist vlasničkog kapitala.

Po ocjeni regulatora, učešće sopstvenog u ukupnom kapitalu je previsoko. U tom smislu, Agencija sprovodi regulatornu politiku koja izjednačava učešće pozajmljenog i vlasničkog kapitala u ukupnom kapitalu sa ciljem optimizacije troškova kapitala, koji se odražavaju na cijenu električne energije koju plaćaju krajnji potrošači.

Koeficijent finansijske stabilnosti, izražen kao odnos dugoročno vezanih sredstava i dugoročnih izvora finansiranja na 31.12.2014. godine iznosi 0,81, dok u 2013. godini je iznosio 0,79, odnosno u obje godine manji je od 1 iz čega se zaključuje da su zadovoljeni uslovi dugoročne finansijske stabilnosti.

Koeficijent dugoročne finansijske ravnoteže na kraju 2014. godine iznosi 1,23 i niži je od koeficijenta u 2013. godini, koji je iznosio 1,25 odnosno na jedinicu dugoročno vezanih sredstava preduzeće ima 1,23 jedinica dugoročnih izvora finansiranja. Dugoročna finansijska ravnoteža nije narušena iako je pokazatelj niži u odnosu na prethodnu godinu.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze CGES

Na finansijske iskaze CGES-a Revizorska kuća KPMG je dala pozitivno mišljenje u kojem je navedeno da su finansijski iskazi sastavljeni u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji i prikazuju istinito i objektivno finansijsko stanje, poslovni rezultat i tokove gotovine Društva za godinu koja se završava na dan 31. decembra 2014. godine.

Istovremeno je revizor skrenuo pažnju na:

- a) potraživanja od Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić (EPCG) za fakture za korišćenje prenosne mreže u periodu od 1. januara do 14. juna 2013. godine u iznosu od 8.883.918 €, koje su izdate od strane

Društva za korišćenje prenosne mreže u gore navedenom periodu prema Metodologiji za utvrđivanje regulatornog dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije (Službeni list RCG br. 2/12, 12/12, 61/13) i Odluci o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije Društvu za period od 1. avgusta 2012. godine do 31. jula 2015. godine (12/695-53 od 2. jula 2012. godine), a u skladu su sa Zakonom o energetici koji je usvojila Skupština Crne Gore i ne podliježe pregovorima za preuzimanje energije. Izmirenje gore navedenih potraživanja od EPCG je uključeno u Sporazum o regulisanju međusobnih obaveza između Vlade Crne Gore, EPCG-a i Društva (u daljem tekstu Sporazum), koji su Odbori direktora EPCG-a i Društva usvojili i dostavili na odobrenje Vladi Crne Gore. Po Sporazumu EPCG bi izmirio potraživanja u roku od 60 dana nakon potpisivanja Sporazuma,

- b) činjenicu da Društvo nije evidentiralo obavezu prema EPCG koja se odnosi na angažovanje sistemске rezerve za potraživanja od EPCG u periodu od 1. januara do 1. oktobra 2013. godine, u iznosu od 8.133.148 €, jer ne postoji zakonska ili ugovora osnova za ove obaveze. U skladu sa Sporazumom, iznos od 8.133.148 € bi bio uplaćen direktno na račun EPCG-a od strane Vlade Crne Gore u periodu ne dužem od tri godine nakon potpisivanja Sporazuma, i
- c) činjenicu da je u skladu sa Odlukom Regulatorne agencije za energetiku o odobravanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem za korišćenje prenosnog kapaciteta, br. 14/358-17 od 8.8.2014. godine, Društvo fakturisalo Elektroprivredi naknade za angažovanje prenosnog kapaciteta tokom 2014. godine u iznosu od 8.161.412 €. EPCG je odbila da potpiše Ugovor o korišćenju prenosne mreže za potrebe proizvođača električne energije i da plati bilo koju od odnosnih faktura, pa se za iste vode postupci pred Privrednim Sudom. Dopisom br. 15/02-6 od 27. marta 2015. godine, Agencija je obavijestila CGES da iako smatraju da je odnosna Odluka donijeta u skladu sa Zakonom o energetici, u slučaju da Ustavni sud utvrdi nezakonitost odredbi Metodologije na osnovu koje je Odluka donijeta, Agencija bi kroz mehanizam korekcija nadoknadila predmetni iznos Društvu.

4.5. Komentar rezultata analize troškova EPCG i CGES

Analizom troškova koje su u 2014. godini ostvarili operator distributivnog sistema i javni snabdjevač, koji posluju u sklopu jedinstvene EPCG, utvrđeno je da su ostvareni troškovi značajno veći od odobrenih, dok je ostvareni prihod od obavljanja regulisane djelatnosti niži od odobrenog. I pored takvog stanja EPCG je za 2014. godinu iskazala pozitivan finansijski rezultat koji je nastao usljed ostvarenja prihoda od izvoza, prihoda od snabdijevanja kupaca na tržištu, finansijskih i ostalih prihoda. Dodatnim smanjenjem troškova poslovanja, pozitivan rezultat bio bi značajno veći.

Kod operatora distributivnog sistema, operatora prenosnog sistema i javnog snabdjevača evidentno je značajno prekoračenje troškova na koje subjekti mogu uticati, što upućuje na potrebu efikasnijeg upravljanja tim troškovima. Ovo posebno imajući u vidu da subjekti obavljaju djelatnosti koje predstavljaju javnu uslugu u oblasti energetike u skladu sa Zakonom.

S obzirom na činjenično stanje navedeno u ovom izvještaju procijenjeno je da elektroenergetski sektor u budućnosti može da poboljša efikasnost poslovanja, poveća sigurnost snabdijevanja potrošača i postiže u kontinuitetu pozitivne finansijske rezultate, što bi svakako doprinijelo povoljnijem stanju energetskeg sektora u cjelini.

Poboljšanje poslovnog rezultata u narednom periodu energetskeg subjekti treba da zasnivaju na energičnom suzbijanju ključnih troškova koje mogu kontrolisati (troškovi zarada i ostalih ličnih primanja, troškovi usluga trećih lica, troškovi rezervnih djelova (potrebno bolje upravljanje zalihama) i ostali troškovi koji su u 2014.

godini ostvareni u većem iznosu od odobrenih od strane Agencije. U tom smislu Agencija će, u okviru svojih ovlaštenja i odgovornosti, nastaviti da odobrava ove troškove u skladu sa načelom odobravanja razumnih operativnih troškova koji će dovesti do utvrđivanja razumnih cijena u narednom periodu.

4.6. Poslovanje Crnogorskog operatora tržišta električne energije DOO Podgorica

a) Rezultat poslovanja u 2014. godini

Prema finansijskim iskazima za 2014. godinu Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE) je ostvario ukupan prihod u iznosu od 603.274 € i to:

- prihod po osnovu organizovanja i upravljanja tržištem električne energije u iznosu od 508.546 €,
- prihod po osnovu isporučene energije za konzum u iznosu od 46.452 €,
- ostali poslovni prihodi u iznosu od 48.276 €.

U istom periodu COTEE je ostvario rashode u iznosu od 452.508 € i to:

- troškove materijala i energije u iznosu od 5.708 €
- troškove zarada, naknada zarada u iznosu od 314.589 €,
- troškove amortizacije i rezervisanja 45.901 €,
- ostale poslovne rashode u iznosu od 86.310 €.

odnosno ostvario je dobit prije oporezivanja u iznosu od 150.766 €.

b) Promjene u Bilansu stanja

Ukupna aktiva Društva na dan 31.12.2014. godine iznosila je 1.029.123 € i sastojala se od stalne imovine u iznosu od 111.653 € i obrtnih sredstava u iznosu od 917.470 €.

Ukupna pasiva Društva na dan 31.12.2014. godine iznosila je 1.029.123 €, a sastojala se od kapitala 323.495 €, odloženih poreskih obaveza u iznosu od 2.679 € i kratkoročnih obaveza i rezervisanja 702.949€.

c) Mišljenje revizora na finansijske iskaze COTEE

Osnova za kvalifikovano mišljenje revizora

Na finansijske iskaze COTEE revizor „VM KOD“ doo Podgorica je dao kvalifikovano mišljenje. DOO COTEE Podgorica je po osnovu primjene balansnog mehanizma i vršenja obračuna finansijskog poravnanja utvrđenih količinskih odstupanja predaje/prijema električne energije, kao i po osnovu obračuna procentualnog udjela kupovine električne energije snabdjevača od povlašćenih proizvođača, u bilansu uspjeha za 2014. godinu u okviru pozicije ostalih prihoda iskazalo prihode po navedenim osnovama u ukupnom iznosu od 3.514.437 € (iznos od 313.116 € se odnosi na 2013. godinu), a u okviru pozicije ostalih rashoda iskazalo rashode po navedenim osnovama u ukupnom iznosu od 3.529.435 € (iznos od 320.185 € se odnosi na 2013. godinu). Međunarodni računovodstveni standard (MRS) 18 „Prihodi“ ukazuju da entitet u svojim knjigama priznaje prihode i rashode ako je vjerovatno da će po osnovu konkretnih transakcija doći do priliva odnosno odliva budućih ekonomskih koristi. Shodno navedenom i u skladu sa smjernicama MRS, prilivi i odlivi sredstava po ovim osnovama ne predstavljaju prihode i rashode. COTEE je ove prilive/odlive trebalo iskazivati samo u bilansu stanja posredstvom određenih prelaznih knjigovodstvenih računa (konta) i otvoriti poseban namjenski žiro račun za ove svrhe. Takođe, u cilju obezbjeđivanja uporedivosti podataka tekuće i prethodne godine u finansijskim iskazima, kako zahtjeva MRS 1 „Prezentacija finansijskih iskaza“, Društvo treba da, za materijalno značajne iznose pozicija koje se odnose na prethodni izvještajni period a

knjigovodstveno su obuhvaćene u tekućoj godini, izvrši retrospektivno ispravke u skladu sa MRS 8 „Računovodstvene politike, promjene računovodstvenih procjena i greške“.

Kvalifikovano mišljenje revizora

Prema mišljenju revizora „VM KOD“ doo Podgorica, izuzev za efekte koje na finansijske iskaze imaju pitanja navedena u odjeljku „Osnova za kvalifikovano mišljenje“, priloženi finansijski iskazi, po svim materijalno značajnim pitanjima, daju istinit i objektivni prikaz finansijskog položaja Društva sa stanjem na dan 31. decembra 2014. godine, kao i rezultata njegovog poslovanja za godinu koja se završava na taj dan u skladu sa računovodstvenim propisima koji se primjenjuju u Crnoj Gori.

4.7. Poslovanje Rudnika uglja AD Pljevlja

Zakon se ne primjenjuje na djelatnosti koje se odnose na istraživanje i eksploataciju uglja. Međutim, zbog značaja uglja kao energenta za proizvodnju električne energije i potrebe praćenja ostvarenja troškova uglja za proizvodnju u TE Pljevlja, ovdje su dati osnovni pokazatelj poslovanja ovog privrednog subjekta.

U 2014. godini Rudnik uglja AD Pljevlja ostvario je ukupan prihod u iznosu od 44.738.587 €, što je za 0,87% više u odnosu na 2013. godinu, ukupne rashode u iznosu od 39.394.498 €, što je za 5,83% manje u odnosu na 2013. godinu, odnosno ostvario dobitak u iznosu od 2.503.876 €. Istovremeno, ostvareni prihod od prodaje uglja TE „Pljevlja“ iznosi 44.605.418 €. Prihodi ostvareni prodajom uglja manji su od planom utvrđenog iznosa za 1.041.512 € ili za 2,28%.

Ukupna vrijednost aktive, odnosno imovine Društva na dan 31.12.2014. godine, iznosila je 82.522.047 € i manja je od one prije godinu dana za 6.873.414 €, ili za 8,33%.

Kod stalne imovine došlo je do smanjenja vrijednosti stavke nekretnine, postrojenja i oprema koja se smanjila za 5.064.463€ ili za 7,92% i iznosi 63.978.142 €. Ostale stavke u okviru ove globalne pozicije ostale su na približno istom nivou ili sa smanjenjima koja nemaju većeg značaja.

Obrtna imovina smanjena je za iznos od 1.113.243 €, ili za 9,83%

U strukturi pasive, sopstveni kapital učestvuje sa 23,70%, dok pozajmljeni kapital učestvuje sa 76,30%, od čega se na kratkoročni kapital odnosi 49,05%.

Prosječno ostvarena cijena koštanja uglja u 2014. godini, iznosila je 26,11 € po toni.

4.8. Finansijsko poslovanje subjekata iz oblasti nafte i gasa

Opštim uslovima licenci je propisano da su subjekti iz oblasti nafte i gasa dužni da do kraja juna tekuće godine dostave Agenciji izvještaj o poslovanju za prethodnu godinu. Navedeni izvještaj treba da obuhvati tehničke, operativne, administrativne i finansijske aspekte licencirane djelatnosti. Svim licenciranim subjektima iz oblasti nafte i gasa, Agencija je 18.05.2015. godine uputila obavještenja o dostavljanju izvještaja o radu i poslovanju za 2014. godinu.

Od ukupno 63 licencirana subjekta, do izrade ovog izvještaja, 49 subjekta su dostavila Agenciji izvještaj o poslovanju za 2014. godinu, i to: Adriatic Marinas Services DOO Tivat, Alba Petrol DOO Podgorica, Albino DOO Podgorica, AP Petrol DOO Bijelo Polje, Avio Petrol DOO Podgorica, Balkan Impex DOO Budva, Castellana Co DOO Podgorica, CMC AD Podgorica, Dekar DOO Podgorica, EC Autotrade DOO Podgorica, Elcom DOO Pljevlja, Energogas DOO Podgorica, Euro Gas DOO Podgorica, Euro Oil Company DOO Podgorica, Gitanes Export DOO Nikšić, Fab live DOO Podgorica, Hemosan DOO Bar, Humci DOO Cetinje, Ina Crna Gora DOO Podgorica, IK Real DOO Podgorica, Jugopetrol AD Podgorica, Junčaj Petrol DOO Podgorica, Lukoil Montenegro DOO Podgorica, Lukana DOO Podgorica, Kalamper DOO Bar, KMR Trans DOO Danilovgrad, Montenegro Lubricants DOO Kotor, Montenegro Bonus DOO Cetinje, Montenegro Gas DOO Berane, Montenegro Petrol DOO Podgorica, Mercator-CG DOO Podgorica, Neksan DOO Nikšić,

Novi Gas DOO Podgorica, Petrol Tank DOO Podgorica, Rapax DOO Nikšić, Sanus DOO Podgorica, Samcommerc DOO Tivat, S&M DOO Herceg Novi, Senić Petrol DOO Podgorica, Senca DOO Podgorica, Sun Oil DOO Podgorica, Sutomore Petrol DOO Sutomore, Vadaviro Comp DOO Podgorica, Vihor DOO Podgorica, Vjenniko Petrol DOO Nikšić, Vuk Petrol DOO Kotor, Vuk Petrol 1 DOO Kotor, Zetatrans DOO Podgorica i Z Petrol DOO Nikšić.

Analizom dostavljenih izvještaja za 2014. godinu, utvrđeno je, da su od 49 naprijed navedenih subjekata, 38 ostvarila pozitivan finansijski rezultat, a da su Alba Petrol DOO Podgorica, Albino DOO Podgorica, Balkan Impex DOO Budva, Energogas DOO Podgorica, Ina Crna Gora DOO Podgorica, Lukoil Montenegro DOO Podgorica, Montenegro Gas DOO Berane, Neksan DOO Nikšić, Petrol Tank DOO Podgorica, Samcommerc DOO Tivat i Sun Oil DOO Podgorica ostvarili negativan finansijski rezultat.

Do dana sačinjavanja ovog izvještaja, izvještaj o radu i poslovanju za 2014. godinu nije dostavilo 14 licenciranih subjekata, i to: Eko Petrol DOO Danilovgrad, Eko Vladoš DOO Kolašin, May Sion DOO Podgorica, Mivis DOO Kotor, NST DOO Bijelo Polje, Njeguš DOO Cetinje, PDG DOO Podgorica, Petrol Crna Gora MNE DOO Podgorica, Pištet B DOO Cetinje, Podgoricatranas DOO Podgorica, Pollo&Co DOO Pljevlja, SMN Transporti DOO Kotor, Timi DOO Podgorica i Transpetrol DOO Podgorica.

Najveći snabdjevač naftnim derivatima na tržištu Crne Gore je Jugopetrol AD Podgorica. Prema Izvještaju o poslovanju za 2014. godinu, Jugopetrol AD Podgorica je u toku 2014. godine, ostvario ukupnu prodaju goriva za 2014. godinu u iznosu od 253.842 m³, što je 1% manje nego prethodne godine. Smanjenje je rezultat manjeg obima prodaje u maloprodaji (2,845 m³), prodaji aviogoriva (3,087 m³) i izvoza (144 m³), i većeg obima prodaje privatnim benzinskim stanicama (259 m³), komercijalnom i industrijskom sektoru (1,269 m³) kao i snabdijevanja jahti i brodova (2.029 m³). Obim prodaje u maloprodaji je za 2% manji u odnosu na prethodnu godinu. Glavni razlozi su smanjenje tržišta i povećana konkurencija.

Ukupno ostvareni prihod Jugopetrola u 2014. godini, iznosio je 173.014.139 €, što je za 5.45 % manje nego prethodne godine. Jugopetrol AD Podgorica je ovu poslovnu godinu završio pozitivnim finansijskim rezultatom od 4.660.651 €, što je za 174.937 € više nego prethodne godine.

Prema navodima iz Izvještaja o izvršenoj reviziji finansijskih izvještaja za 2014. godinu, urađenom od strane Društva za reviziju finansijskih iskaza EUROREV DOO Podgorica, Montenegro Bonus DOO Cetinje je za period 01.01-31.12.2014. godine, ostvarilo dobitak iz poslovanja u iznosu od 181.000 €.

Montenegro Bonus DOO Cetinje je pokrenuo sudski spor protiv Jugopetrol AD Podgorica, radi utvrđivanja prava dijela vlasništva i predaje u posjed instalacija i zemljišta u Bijelom Poljem i instalacija i infrastrukture rezervoara u Baru i Lipcima. Navedeni spor je kasnije u svojstvu tužioca pokrenula Država Crna Gora, kojom prilikom je Montenegro Bonus AD Cetinje postao tuženi drugog reda. Na osnovu izdatih privremenih mjera Privrednog suda u Podgorici, koje su postale pravosnažne Montenegro Bonus DOO Cetinje može nesmetano koristiti navedena skladišta. Postupci po ovim sporovima su u toku i vode se pred Osnovnim sudovima u Baru, Bijelom Polju i Kotoru.

5. STANJE I AKTIVNOSTI NA TRŽIŠTU ELEKTRIČNE ENERGIJE

Tržište električne energije u Crnoj Gori zvanično je otvoreno još 1. januara 2009. godine kada su svi krajnji kupci, osim kupaca iz kategorije domaćinstva, stekli pravo da se snabdijevaju na tržištu, tj. da sami biraju svog snabdjevača.

Pravno - regulatorni okvir kojim je uređen način organizovanja i funkcionisanja tržišta električne energije u Crnoj Gori, u cjelini, čine:

- *Zakon o energetici*, kao krovni akt, kojim je utvrđeno da se kupovina i prodaja električne energije može obavljati na osnovu (bilateralnih) ugovora ili na organizovanom tržištu, da djelatnost organizovanja i upravljanja tržištem obavlja operator tržišta, kao i koji subjekti mogu biti učesnici tržišta;
- *Tržišna pravila*, zajedno sa setom internih pravila i uputstava koja proističu iz njih, kojima se definišu obaveze i odgovornosti učesnika na tržištu, procedure i principi za organizovanje tržišta i obavljanje tržišnih transakcija, način i postupak obračuna odstupanja balansno odgovornih subjekata od dnevnih programa rada i njihovo finansijsko poravnanje;
- *Pravila za dodjelu raspoloživih prenosnih kapaciteta na interkonektivnim vezama Kontrolne oblasti Crna Gora sa susjednim kontrolnim oblastima* (tzv. Pravila o aukcijama), kojima se definiše način pružanja usluga prekograničnog prenosa električne energije, odnosno dodjela slobodnih prenosnih kapaciteta na poveznim (međusistemskim) vodovima sa susjednim elektroenergetskim sistemima;
- *Metodologija za utvrđivanje cijena i uslova za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja prenosnog sistema električne energije*, kojom se, u cilju očuvanja sigurnog i uravnoteženog rada sistema, definišu vrste pomoćnih i sistemskih usluga, njihovi pružaoci, način utvrđivanja cijena tih usluga i
- *Pravila o uslovima i postupku promjene snabdjevača kvalifikovanih kupaca električne energije*, kojima se utvrđuju uslovi, obaveze i procedure koje učesnici (kvalifikovani kupac, stari i novi snabdjevač) moraju primjenjivati kada kupac želi da promijeni snabdjevača.

U skladu sa usvojenim modelom, tržište električne energije u Crnoj Gori sastoji se iz veleprodajnog i maloprodajnog tržišta.

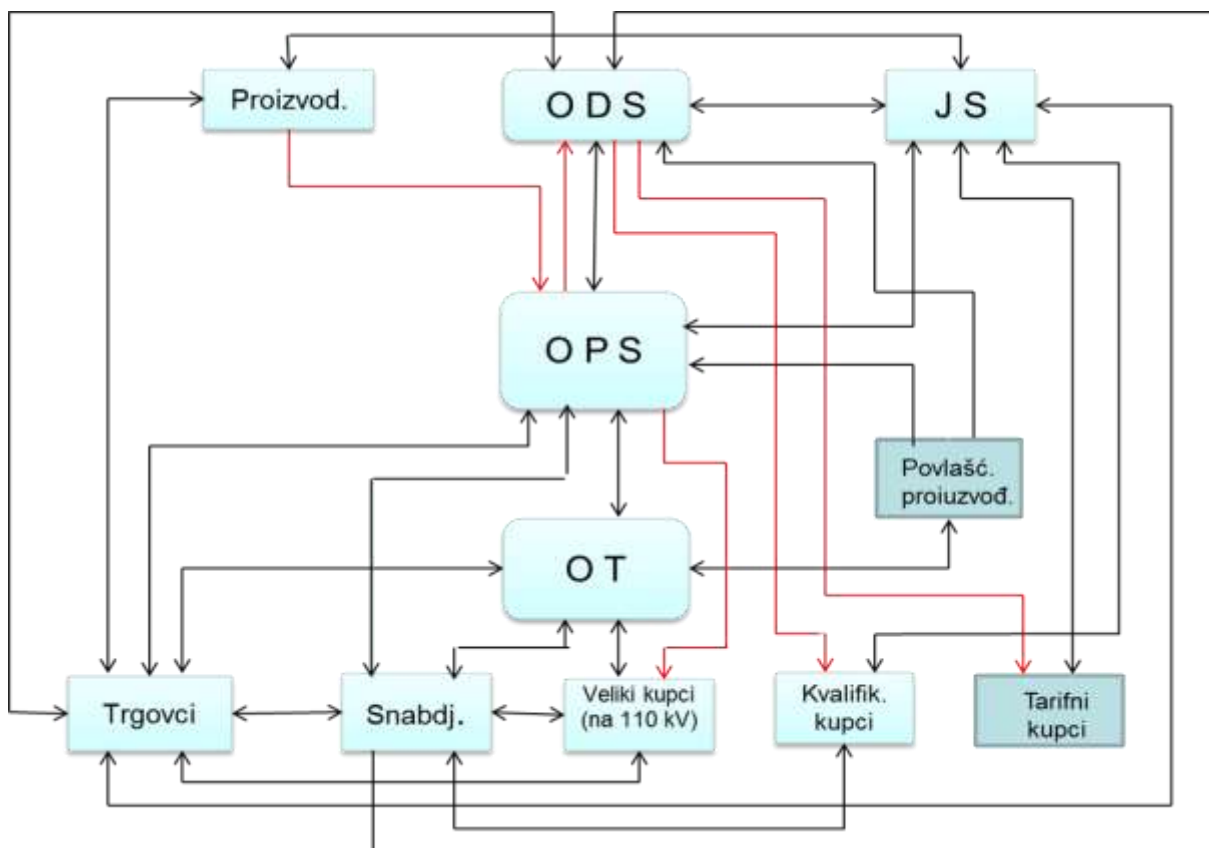
Učesnici veleprodajnog tržišta, koje je u osnovi tržište na bazi bilateralnih ugovora, su:

- proizvođači električne energije,
- trgovci električnom energijom,
- snabdjevači električnom energijom,
- javni snabdjevač, koji snabdijeva električnom energijom tarifne kupce i, ujedno, obavlja i funkciju snabdjevača posljednjeg izbora i snabdjevača ugroženih (ranjivih) kupaca,
- krajnji kupci koji imaju balansnu odgovornost,
- operator prenosnog sistema, kada energiju za pokrivanje gubitaka u prenosnom sistemu obezbjeđuje na tržištu,
- operator distributivnog sistema, kada energiju za pokrivanje gubitaka u svom sistemu obezbjeđuje na tržištu.

Učesnici maloprodajnog tržišta su:

- snabdjevači kvalifikovanih kupaca i
- kvalifikovani kupci, tj. svi krajnji kupci koji ne pripadaju kategoriji domaćinstva.

Na narednoj slici prikazana je šema crnogorskog tržišta električne energije.

Legenda:

- → Tok energije
- ↔ Finansijski tok

Djelatnost organizovanja i upravljanja tržištem električne energije u Crnoj Gori obavlja Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE), koji u skladu sa uslovima iz licence, zaključuje ugovore o učestvovanju na tržištu, učestvuje u utvrđivanju dnevnih i nedjeljnih programa proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije (vozni redovi), zaključuje ugovore o balansnoj odgovornosti i ugovore finansijskom poravnanju sa učesnicima, te pravi obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja među učesnicima.

Prema podacima COTEE-a, crnogorsko tržište električne energije ima 30 učesnika, svrstanih u četiri kategorije, i to:

- proizvođač - dva učesnika,
- trgovac - 25 učesnika,
- snabdjevač - dva učesnika,
- operator prenosnog sistema za nabavku energije gubitaka za sopstvene potrebe.

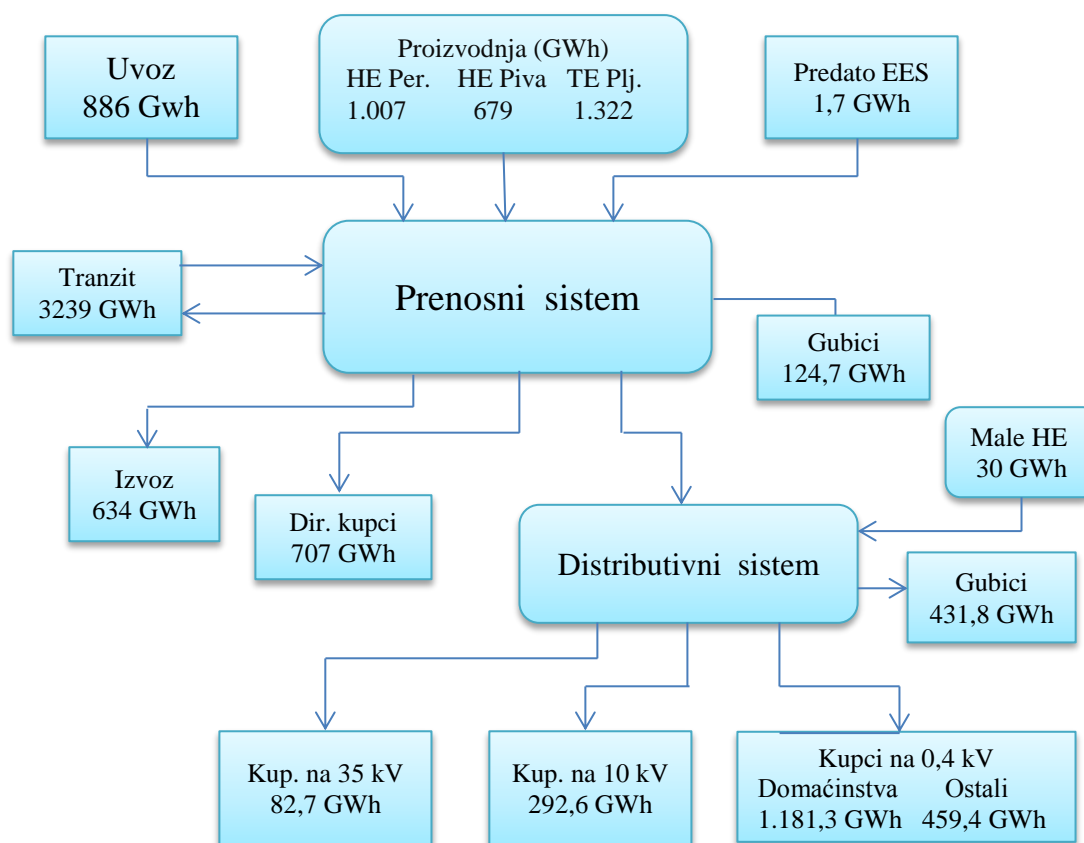
Tokom 2014. godine, na veleprodajnom tržištu u Crnoj Gori aktivno je sudjelovalo 18 trgovaca koji su ostvarili ukupan promet električne energije u iznosu od 1.523.757 MWh, od čega 896.556 MWh u smjeru uvoza i 627.201 MWh u smjeru izvoza pri čemu je najveći dio (oko 72 % ukupnog prometa) ostvaren djelovanjem pet energetskih subjekata - trgovaca (EPCG DOO Beograd, Elektroprivreda Republike Srbije, Interenergo, Petrol i GENI).

Važan segment veleprodajnog tržišta, koji već nekoliko godina veoma dobro funkcioniše u Crnoj Gori, je dodjela slobodnih prenosnih kapaciteta na interkonektorima, tj. vodovima koji povezuju crnogorski EES sa sistemima susjednih zemalja (Albanija, B i H, Srbija). Dodjela kapaciteta se obavlja na tržišnim principima,

putem eksplicitnih aukcija (godišnje, mjesečne i dnevne) koje je do 2013. godine sprovodio isključivo CGES. Međutim, zbog veoma izražene praktične potrebe da se dodjela kapaciteta na međusistemskim vodovima u čitavoj jugoistočnoj Evropi odvija usklađeno i istovremeno, formirana je Kancelarija za koordinisane aukcije u JI Evropi (CAO SEE), čije je sjedište u Crnoj Gori i koja treba da bude nadležna za dodjelu prenosnih kapaciteta na svim interkonektorima u regionu. Prošle godine CAO SEE je počela sa radom i već je preuzela nadležnost nad dodjelom kapaciteta na granicama sa Albanijom i BiH, dok aukcije na granici sa Srbijom i dalje obavlja CGES (Srbija i neke druge zemlje iz regiona još nijesu zaključile sporazum sa CAO). Treba reći da prihod kojeg CGES ostvari od dodjele slobodnih prenosnih kapaciteta (u 2014. godini ostvareno je oko 7 mil.€), Agencija odbija od ukupnog regulatornog prihoda odobrenog ovom subjektu i na taj način smanjuje tarife za korišćenje prenosnog sistema.

Ipak, i pored velikih aktivnosti i dosta dobrih rezultata koji potvrđuju postepeno jačanje veleprodajnog tržišta, stepen otvorenosti maloprodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori ostao je na nivou s kraja 2013. godine, jer u 2014. godini nije došlo do pojave novih snabdjevača niti do promjene u načinu snabdjevanja krajnjih kupaca. To znači da su se svi kupci koji su direktno priključeni na prenosni sistem, snabdjevali kod izabranih snabdjevača, u skladu sa ugovorima zaključenim na tržišnim principima (KAP - kod Montenegro Bonus DOO Cetinje, a Željezara, Željeznička infrastruktura i TE „Pljevlja“, sopstvena potrošnja - kod EPCG Snabdjevanje), dok su svi ostali kupci nastavili sa snabdjevanjem kod Javnog snabdjevača (EPCG), po regulisanim tarifama koje utvrđuje Agencija.

Na sljedećoj slici je šematski prikazan promet električne energije u Crnoj Gori u 2014. godini.

Na maloprodajnom tržištu je ukupno bilo šest učesnika, od čega dva snabdjevača (EPCG i Montenegro Bonus) i četiri krajnja kupca (Željezara, Željeznička infrastruktura, TE „Pljevlja“ - sopstvena potrošnja i KAP) kojima je ukupno isporučeno 706,9 GWh, što predstavlja oko 21,6 % ukupne potrošnje u Crnoj Gori, odnosno oko 33,8 % potrošnje kvalifikovanih kupaca, tj. kupaca koji imaju pravo da sami biraju svog snabdjevača na tržištu.

Na prvi pogled, podaci o maloprodajnom tržištu bi mogli navesti na zaključak da se krajnji kupci (potrošači) u Crnoj Gori dosta intenzivno opredjeljuju za tržište i novi način snabdijevanja električnom energijom. Međutim, treba imati u vidu da je ovdje riječ isključivo o kupcima priključenim na prenosni sistem, te da je promjena načina njihovog snabdijevanja mnogo više rezultat zakonske obaveze nego djelovanja stvarne konkurencije i slobodnog opredjeljenja za tržišne uslove. Ipak, možda je moguće da do većih promjena u snabdijevanju dođe tokom 2015. godine, tj. nakon potpunog otvaranja maloprodajnog tržišta za sve kupce, kada se može očekivati pojava prvih pravih tržišnih snabdjevača koji će biti u stanju da kupcima u Crnoj Gori ponude snabdijevanje po uslovima koji će biti povoljniji od onih koje im pruža javni snabdjevač.

U cilju kvalitetnije informisanosti tarifnih kupaca električne energije koji su od 1. januara 2015. godine postali kvalifikovani kupci, Agencija je sačinila i objavila "Brošuru o otvaranju tržišta i pravima potrošača".

6. KLJUČNE NORMATIVNE AKTIVNOSTI REGULATORA

U toku 2014. godine održano je 28 redovnih i jedna vanredna sjednica Odbora Agencije, na kojima je odlučivano o pitanjima iz nadležnosti Agencije.

U postupku donošenja podzakonskih akata Agencija je, u skladu sa zakonskim načelom transparentnosti, organizovala javne rasprave kako bi svim zainteresovanim subjektima omogućila aktivno učešće u utvrđivanju konačnih tekstova dokumenata.

Agencija je posebnu pažnju posvetila preuzimanju pravne tekovine Evropske unije u sklopu tematskih poglavlja koja se tiču sektora energetike - preko ovlašćenih predstavnika bila je aktivno uključena u rad Radne grupe koju je osnovalo Ministarstvo ekonomije, sa zadatkom izrade novog zakona o energetici, koji će biti potpuno usklađen sa trećim energetskim paketom EU.

6.1. Podzakonska akta Agencije

Tokom 2014. godine Agencija je donijela sljedeća akta:

1. Odluku o sadržaju godišnjeg izvještaja o ostvarenju plana proizvodnje električne energije povlašćenog proizvođača za prethodnu godinu ("Službeni list CG", broj 8/14). Ovom odlukom utvrđen je sadržaj godišnjeg izvještaja o ostvarenju plana proizvodnje električne energije za prethodnu godinu, koji je povlašćeni proizvođač dužan da dostavlja Agenciji, kao i način dostavljanja istog.
2. Metodologiju o izmjeni i dopuni Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdjevanje električnom energijom ("Službeni list CG", broj 27/14). Ovom metodologijom utvrđeno je da drugi regulatorni period počinje 01. januara 2016. godine, a da za period od 01. avgusta do 31. decembra 2015. godine, koji je prelazni period od završetka prvog do početka drugog regulatornog perioda, Agencija utvrđuje cijenu električne energije iz domaćih izvora primjenom metodologije, s tim što se element cijena električne energije na Energetskoj berzi u Lajpcigu, utvrđuje kao mjesečni prosjek fjučersa za 2015. godinu, objavljenih u mjesecu koji šest mjeseci prethodi početku te godine. Ovom izmjenom je izvršeno približavanje referentnog mjeseca regulatornom periodu, kako bi se dobila realnija cijena električne energije.
3. Metodologiju o izmjenama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 35/14). Ovom metodologijom je propisano da naknadu za pokrivanje dijela troškova za angažovanje prenosnog kapaciteta koju plaćaju proizvođači električne energije, kao i jediničnu cijenu po kojoj se ta naknada obračunava, odobrava Agencija po zahtjevu operatora prenosnog sistema. Ova izmjena je izvršena u cilju prilagođavanja metodologije odredbama Zakona koje se odnose na korisnike sistema.

U okviru redovnih godišnjih aktivnosti, po usvajanju Finansijskog plana za 2015. godinu od strane Skupštine Crne Gore, Agencija je donijela Odluku o utvrđivanju naknada za licence za 2015. godinu ("Službeni list CG", broj 59/14). Ovom odlukom utvrđen je način obračunavanja godišnjih naknada za korišćenje izdatih licenci i iznosi naknada za izdavanje licenci koje će u 2015. godini plaćati subjekti koji podnesu zahtjev za izdavanje licenci. Agencija je prethodno utvrdila Metodologiju za utvrđivanje naknada za licence ("Službeni list CG", broj 58/14), koja zamjenjuje Metodologiju iz 2013. godine. Izmijenjenom Metodologijom propisan je način utvrđivanja iznosa naknada koje su licencirani energetski subjekti dužni da plaćaju Agenciji u cilju ostvarivanja prihoda utvrđenog godišnjim finansijskim planom, i to naknada za izdavanje licenci i godišnjih naknada za korišćenje licenci, u oblasti elektroenergetike i nafte i gasa.

U okviru kontinuiranog praćenja rezultata primjene donesenih akata, Agencija je u novembru 2013. godine otpočela analizu primjene važećih metodologija i pravila za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za regulisane djelatnosti (prenos električne energije, distribucija električne energije, javno snabdjevanje i organizovanje tržišta električne energije), kao i vezana akta koja se odnose na oblast ekonomske regulacije cijena električne energije, u susret mogućim promjenama za naredni regulatorni period. Aktivnost je nastavljena pojačanim intenzitetom u 2014. godini, utvrđivanjem metodologija koje će biti usklađene sa novim zakonom o energetici, čija je priprema u završnoj fazi.

Agencija je preko ovlašćenih predstavnika bila aktivno uključena u rad Radne grupe koju je osnovalo Ministarstvo ekonomije, sa zadatkom izrade novog zakona o energetici, koji će biti potpuno usklađen sa trećim energetskim paketom EU. Rad na ovom poslu se odvijao uz intenzivno učešće stranog konsultanta, uz

razumijevanje i pomoć ACER-a i Sekretarijata Energetske zajednice. Ova aktivnost je nastavljena i u 2015. godini.

6.2. Akta na koja je Agencija dala saglasnost

U 2014. godini Agencija je odobrila Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić izmijenjene Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom, (objavljeni u Službenom listu CG, broj 36/14) čijim stupanjem na snagu su prestali da važe Opšti uslovi za snabdijevanje električnom energijom iz 2012. godine.

6.3. Akta koja se odnose na utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa za trogodišnji regulatorni period

U okviru svojih nadležnosti, vezano za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa, Agencija je donijela sljedeće odluke:

1. Odluku o trajanju drugog regulatornog perioda, kojom je utvrđeno da će drugi regulatorni period trajati tri godine, i to od 01.01.2016. do 31.12.2018. godine, donijetu na osnovu Pravila o odobravanju naknade za rad operatora tržišta električne energije i važećih metodologija za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za regulisane djelatnosti (prenos električne energije, distribucija električne energije i javno snabdijevanje);
2. Odluku o utvrđivanju cijene električne energije iz domaćih izvora za isporuku po regulisanim tarifama, broj 14/1787-3 od 01.07.2014. godine, kojom je za period od 01.08.2014. do 31.12.2015. godine, za isporuku po regulisanim tarifama, utvrđena cijena električne energije iz domaćih izvora u iznosu od 36,9744 €/MWh;
3. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije naknade Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Javnog snabdjevača, kojom je utvrđena korekcija naknade za snabdijevanje u iznosu od 185.703,76 € u korist kupaca ("Službeni list CG", broj 30/14);
4. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za operatora distributivnog sistema, kojom je utvrđena korekcija u iznosu od 1.600.395,89 € u korist energetskog subjekta ("Službeni list CG", broj 30/14);
5. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije naknade za rad Crnogorskom operatoru tržišta električne energije DOO Podgorica, kojom je utvrđen iznos korekcije od 41.902,40 € u korist kupaca ("Službeni list CG", broj 30/14);
6. Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Crnogorskom elektro-prenosnom sistemu AD Podgorica, kojom je utvrđen ukupan iznos korekcije od 12.478.873,90 € u korist kupaca ("Službeni list CG", broj 30/14);
7. Odluku o dopuni Odluke o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Crnogorskom elektro-prenosnom sistemu AD Podgorica ("Službeni list CG", broj 30/14);
8. Odluku o odobravanju tabela sa iznosima cijena korekcija ("Službeni list CG", broj 30/14);
9. Odluku o odobravanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem Crnogorskom elektro-prenosnom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta, broj 14/358-17 od 08.08.2014. godine ("Službeni list CG", broj 35/14).

U toku 2014. godine pred Upravnim sudom Crne Gore osporene su odluke Agencije koje se odnose na regulatorno dozvoljeni prihod, cijene i tarife, kako je prikazano u sljedećoj tabeli:

R.b.	Tužioci	Broj predmeta	Predmet tužbe	Ishod spora
1.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 306/14 od 30.01.2014. godine	Odluka o utvrđivanju naknada i cijena koju plaćaju proizvođači električne energije Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014. – 31.07.2015. godine, broj 13/3629-1 od 31.12.2013. godine	Tužba odbijena
2.	EPCG AD Nikšić	U. broj 314/14 od 30.01.2014. godine	Odluka o utvrđivanju naknada i cijena koju plaćaju proizvođači električne energije Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014. – 31.07.2015. godine, broj 13/3629-1 od 31.12.2013. godine	Odluka poništena, donijeta Odluka broj 14/358-17 od 08.08.2014. godine
3.	CGES AD Podgorica	U. broj 1359/14 od 30.04.2014. godine	Odluka, broj 14/68-13 od 28.03.2014. godine, o usvajanju "Izveštaj o procjeni prinosa vrijednosti osnovnih sredstava koja služe obavljanju djelatnosti preduzeća Crnogorski elektroprivredni sistem AD Podgorica na dan 1. januara 2011. godine"	Tužba odbijena
4.	Željezara AD Nikšić	U. broj 1692/14 od 05.06.2014. godine	Odluka, broj 14/842-2 od 03.04.2014. godine, o izmjeni odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Javnog snabdjevača, broj 14/795-1 od 27.03.2014. godine	Tužba odbijena
5.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2129/14 od 18.07.2014. god	Odluka, broj 14/1667-2 od 18.06.2014. godine, o trajanju drugog regulatornog perioda	Postupak u toku
6.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2217/14 od 28.07.2014. godine	Odluka, broj 14/1265-15 od 03.07.2014. godine, o utvrđivanju iznosa korekcije naknade Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za Javnog snabdjevača	Tužba odbijena, Podniet Zahtjev za vanredno preispitivanje sudske odluke
7.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2218/14 od 20.07.2014. godine	Odluka, broj 14/1265-16 od 03.07.2014. godine, o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za operatora distributivnog sistema	Tužba odbijena
8.	Željezara AD Nikšić	U. broj 1739/14 od 25.07.2014. godine	Odluka, broj 14/1739-2 od 11.07.2014. godine, o utvrđivanju tabela sa cijenama za električnu energiju	Tužba odbijena
9.	CGES AD Podgorica	U. broj 2314/14 od 06.08.2014. godine	Odluka, broj 14/1266-21 od 03.07.2014. godine, o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica	Postupak u toku
10.	EPCG AD Nikšić	U. broj 2628/14 od 11.09.2014. godine	Odluku, broj 14/358-17 od 08.08.2014. godine, o odobravanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta	Tužba odbijena
11.	Grupa građana iz NVO MANS	U. broj 2640/14 od 12.09.2014. godine	Odluku, broj 14/358-17 od 08.08.2014. godine, o odobravanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem Crnogorskom elektroprivrednom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta	Tužba odbijena

Upravni sud je Presudom U. br. 1692/14 od 07.05.2015. godine i Presudom U.br. 2213/14 od 15.05.2015. godine odbio tužbe Željezare AD Nikšić, koje su podnijete na Odluku, broj 14/842-2 od 03.04.2015. godine, o izmjeni odluke o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za javnog snabdjevača, broj 14/795-1 od 27.03.2014. godine i Odluku o tabelama sa cijenama za električnu energiju za period od 01.01. do 30.06. 2012. godine. Takođe je odbijena tužba CGES na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 13/1713-19 od 05.07.2013. godine. Navedena presuda je potvrđena od strane Vrhovnog suda Crne Gore.

NVO "MANS" je podnijela četiri zahtjeva za vanredno preispitivanje presuda Upravnog suda Crne Gore, i to:

1. Presude U.br. 306/14 od 24.02.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije CGES za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014.-31.07.2015. godine, broj 13/3629-1 od 31.12.2013. godine,
2. Presude U.br. 3551/14 od 20.03.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena, broj 13/1713-19 od 05.07.2013. godine,
3. Presude U.br. 3552/14 od 26.03.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije naknade za snabdjevanje i iznosa cijene korekcije aktivne električne energije, broj 13/1712-20 od 05.07.2013. godine
4. Presude U.br. 2218/14 od 25.03.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore AD Nikšić za operatora distributivnog sistema, broj 14/1265-16 od 03.07.2014. godine.

Sva četiri podnijeta zahtjeva Vrhovni sud je odbio kao neosnovana.

U 2014. godini Vrhovnom sudu Crne Gore su od strane NVO "MANS" podnijeta dva zahtjeva za vanredno preispitivanje presuda Upravnog suda Crne Gore, i to:

1. Presude U.br. 2217/14 od 18.02.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije naknade EPCG za Javnog snabdjevača, broj 14/1265-15 od 03.07.2014. godine,
2. Presude U.br. 2218/14 od 25.03.2015. godine, koja je donijeta u postupku po tužbi MANS-a na Odluku o utvrđivanju iznosa korekcije regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena EPCG za operatora distributivnog sistema, broj 14/1265-16 od 03.07.2014. godine.

Postupci po navedenim zahtjevima su još uvijek u toku.

U toku 2014. godine pred Ustavnim sudom Crne Gore, od strane Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, podnijeta je inicijativa za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", br. 2/12, 12/12 i 61/13). Po podnijetoj inicijativi Ustavni sud još uvijek nije odlučio.

Agencija je u decembru 2013. godine donijela Metodologiju o izmjenama i dopunama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 61/13), kojom je predviđena obaveza plaćanja korišćenja prenosne mreže od strane domaćih proizvođača priključenih na prenosni sistem električne energije. Riječ je o principu „korisnik plaća“ pri čemu se proizvođač nalazi u ulozi korisnika mreže, pa je dužan da učestvuje u podmirivanju regulisanog prihoda OPS-a (u terminologiji evropske energetske regulative poznatog kao „g“-komponenta) jer se više ne nalazi u okviru iste kompanije sa OPS-om. Ovim se uspostavlja pravedniji odnos između proizvođača i potrošača, i

uvažava princip nediskriminatornosti, s obzirom da se prenosni sistem ne koristi samo za snabdijevanje domaćih kupaca (u čiji je račun uključen dio za korišćenje prenosne mreže), već i za izvoz proizvedene električne energije.

Takođe, Agencija je donijela Metodologiju o izmjenama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 35/14). Ovom metodologijom je propisano da naknadu za pokrivanje dijela troškova za angažovanje prenosnog kapaciteta koju plaćaju proizvođači električne energije, kao i jediničnu cijenu po kojoj se ta naknada obračunava, odobrava Agencija po zahtjevu operatora prenosnog sistema. Ova izmjena je izvršena u cilju prilagođavanja metodologije odredbama Zakona koje se odnose na korisnike sistema. Izmjenama Metodologije stvorene su osnovne pretpostavke da korišćenje prenosnog sistema plaćaju svi korisnici sistema, tj. proizvođači i kupci električne energije, što do sada nije bio slučaj. Na taj način dio troškova koji su kroz korekcije morali da plate krajnji kupci, prenesen je na proizvođače električne energije koji prenosni sistem koriste i za izvoz električne energije i tako ostvaruju značajan dio prihoda.

U okviru svojih nadležnosti, vezano za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda, cijena i tarifa, Agencija je donijela Odluku, broj 13/3629-1 od 31.12.2013. godine, o utvrđivanju naknada i cijena koju plaćaju proizvođači električne energije Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014 - 31.07.2015. godine ("Službeni list CG", broj 62/13). Navedena odluka je donesena kako bi se spriječio negativan uticaj poremećaja na tržištu, do kojeg je došlo usljed značajnog smanjenja potrošnje kod kupaca direktno priključenih na prenosni sistem, na cijene za korišćenje prenosnog sistema koje plaćaju kupci. Imajući to u vidu, a koristeći evropsku praksu i nove regulative iz kojih se zaključuje da je princip koji se koristi prilikom raspodjele troškova za korišćenje prenosnih kapaciteta - opterećivanje i proizvođača, kao korisnika sistema, Agencija se opredijelila da se i proizvodnja u Crnoj Gori, kao korisnik prenosnog sistema, optereti dijelom troškova prenosa za angažovani kapacitet.

Presudom Upravnog suda Crne Gore U br. 314/2014 od 02.07.2014. godine, po tužbi Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, poništena je Odluka Agencije, broj 13/3629-1 od 31.12.2013. godine, o utvrđivanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica (CGES) za angažovanje prenosnog kapaciteta, za period od 01.01.2014. do 31.07.2015. godine.

U obrazloženju Presude Sud je dao stav da je Zakonom o energetici, članom 40 stav 1 tačka 1 i članom 51 stav 4 utvrđena isključiva nadležnost operatora prenosnog sistema za utvrđivanje navedene cijene, dok je nadležnost Regulatorne agencije za energetiku ograničena na odobravanje cijene.

Presudom broj U.br. 306/14 od 24.02.2015. godine Upravni sud je odbio tužbu tužioca NVO MANS protiv navedene odluke Agencije, dok je presudom broj Uvp.br. 66/15 od 03.04.2015. godine Vrhovni sud odbio kao neosnovan zahtjev za preispitivanje navedene presude Upravnog suda.

Agencija je, u skladu sa članom 57 Zakona o upravnom sporu, postupajući po presudi Upravnog suda U.br. 314/14 od 02.07.2014. godine, donijela novu Odluku broj 14/358-17 od 08.08.2014. godine, kojom je odobrila naknade i cijene, utvrđene Odlukom Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica, broj 9754 od 06.08.2014. godine (CGES), koju plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem Crnogorskom elektroprenosnom sistemu AD Podgorica za angažovanje prenosnog kapaciteta za period 01.01.2014.-31.07.2015. godine, koja je zamijenila osporenu odluku, u svemu poštujući stavove Upravnog suda date u obrazloženju presude.

Navedena Odluka Agencije je takođe utužena od strane Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić i NVO MANS.

U vezi sa tužbom NVO MANS treba istaći da se ovi tužioci pojavljuju kao kupci električne energije, odnosno da zastupaju interese kupaca. Poništavanjem predmetne odluke Agencije, koja je donijeta u korist kupaca, istim bi se nanijela velika materijalna šteta, pa je jasno da ovi tužioci postupaju suprotno interesima kupaca.

7. MEĐUNARODNE AKTIVNOSTI U OBLASTI ENERGETIKE

7.1. Energetska zajednica i ostale asocijacije

Ugovorom o stvaranju Energetske zajednice, Crna Gora se sa ostalim potpisnicama obavezala da će da kreira stabilno i jedinstveno tržišno okruženje koje će osigurati sigurno i pouzdano snabdijevanje električnom energijom i gasom i privlačenje investicija u sektor energetike, vodeći računa o energetske efikasnosti i korišćenju obnovljivih izvora energije. Ciljeve je moguće ostvariti implementacijom pravnih propisa Evropske unije, odnosno direktiva i uredbi kojima se regulišu kako oblasti snabdijevanja električnom energijom i gasom tako i zaštita životne sredine, konkurencija, obnovljivi izvori energije, energetska efikasnost, nafta i statistika.

Stepen realizacije ugovorenih obaveza se prati od strane Energetske zajednice o čemu se svake godine sačinjava Implementacioni izvještaj i isti se prezentira parlamentima država članica. Oktobra 2014. godine predstavnik Energetske zajednice je prezentirao Izvještaj kojim je obuhvaćen period septembar 2013 - avgust 2014 i dostignuti rezultati u Crnoj Gori. Iako se konstantno radi na usklađivanju sa zahtjevima Energetske zajednice, neophodno je da se urade i dodatni naponi za realizaciju obaveza čiji rokovi su već odavno prošli. Jedan od takvih zadataka koji se u energetskom sektoru Crne Gore moraju realizovati je pitanje razdvajanja operatora distributivnog sistema.

Ono što se, po ocjeni Energetske zajednice smatra izazovom, je stvaranje uslova za otvaranje tržišta i pripremu podzakonskih akata koji će omogućiti pomjenu snabdjevača i osigurati da kvalifikovani potrošači efektivno iskoriste svoja prava.

Energetska zajednica je konstatovala da je u dijelu obnovljivih izvora energije učinjeno nedovoljno. Ovakav stav je iskazan i u postupku koji je februara 2014. godine Energetska zajednica pokrenula protiv određenog broja članica, među kojima je i Crna Gora, zbog neispunjenja obaveze donošenja nacionalnog plana korišćenja energije iz obnovljivih izvora do 2020. godine. Po započinjanju postupka, odnosno po dostavljanju tzv. Otvorenog pisma, Ministarstvo ekonomije je jula 2014. godine donijelo traženi dokument čime je ispunjena obaveza čija se realizacija smatrala neophodnom.

Angažovanje Crne Gore u segmentima energetske efikasnosti i zaštite životne sredine se svodila na izradu zakona i podzakonskih akata koja će regulisati ove oblasti, a vezano za statistiku uočen je značajno poboljšan sistem prikupljanja podataka.

Izvještaj sadrži posebno poglavlje o Agenciji i uočenim nedostacima sistema uređenja nadzora nad radom ovog tijela kao i prioritetne izmjene dosadašnjeg stanja stvari s ciljem obezbjeđenja neophodne nezavisnosti regulatora.

Realizacija projekata za dovođenje gasa u Crnu Goru je pod pažnjom Energetske zajednice i mišljenje je da je utvrđen adekvatan pravni okvir koji će omogućiti izgradnju infrastrukture te da je neophodno institucionalno ojačati kapacitete regulatora i operatora prenosnog sistema gasa u cilju potpune spremnosti za započinjanje funkcionisanja ove oblasti energetike.

Vlada Kraljevine Norveške je kao pomoć Agenciji obezbijedila donaciju za angažovanje eksperata kompetentnih da pripreme sva relevantna podzakonska akta koja spadaju u domen regulacije gasa. Aplikacija za donacijom je odobrena novembra 2014. godine a završetak realizacije projekta predviđen je za drugu polovinu 2016. godine.

Crnoj Gori je u sklopu desetog poziva Investicionog okvira za Zapadni Balkan (Western Balkan Investment Framework) odobren grant u iznosu od 550.000 € za izradu Studije „Master plan gasifikacije Crne Gore – Prioritetni projektni portfolio u Crnoj Gori“. Ovaj plan će bliže analizirati potrebe Crne Gore za potrošnjom gasa i način razvijanja gasne infrastrukturne mreže, kao i institucionalne mjere koje je potrebno sprovesti na nivou ministarstava i Agencije. Agencija je u ovom projektu član Upravnog komiteta i zajedno sa ostalim zainteresovanim stranama vrši nadzor i daje smjernice za rad projektnom timu. Rad na projektu izrade Master plana gasifikacije počeo je u novembru 2014. godine, a očekivanje je da će biti završen najkasnije do novembra 2015. godine.

I tokom 2014. godine značajan dio aktivnosti Agencije podrazumijevao je učešće u radu organa Energetske zajednice, odnosno u Regulatornom odboru i radnim grupama. Član Odbora Agencije je ponovo izabran da predsjedava Regulatornim odborom Energetske zajednice, a određen broj zaposlenih je nastavio sudjelovanje u pripremi dokumenata Zajednice kroz rad radnih grupa.

Osim učešća u Energetskoj zajednici, Agencija je ostvarivala saradnju u djelokrugu svojih nadležnosti sa regulatorima koji pripadaju Regionalnoj asocijaciji energetskih regulatora (Energy Regulators Regional Association – ERRA), Asocijaciji mediteranskih regulatora za električnu energiju i gas (Association of the Mediterranean Regulators for Electricity and Gas – MEDREG), Savjetu Evropskih energetskih regulatora (Council of European Energy Regulators - CEER) i Asocijaciji akreditacionih tijela (Association of Issuing Bodies – AIB).

7.2. Evropska komisija

Evropska komisija usvaja na godišnjem nivou set dokumenata čija se sadržina odnosi na obavještanje o napretku postignutom u svakoj zemlji posebno. U okviru ove dokumentacije je izvještaj o napretku u kojem je prikazana procjena o tome što je svaka zemlja koja je kandidat ili potencijalni kandidat, postigla tokom prethodne godine.

Izveštaj o napretku Crne Gore za 2014. godinu, Evropska komisija je donijela oktobra 2014. godine i u istom konstatovala da nema napretka u dijelu koji se tiče sigurnosti snabdijevanja, da još uvijek nije došlo do razdvajanja EPCG, da je u toku usklađivanje domaćeg zakonodavstva sa Trećim energetske paketa. Stavljeno je akcenat na obnovljive izvore energije i donošenje Uredbe Vlade o podsticanju proizvodnje električne energije iz ovih izvora, napredovanju radova na malim hidroelektranama te podatku da je jedna vjetroelektrana dobila građevinsku dozvolu. Konstatovano je da je Vlada usvojila Akcioni plan energetske efikasnosti za 2013-2015. godinu ali se usvajanje zakona koji će urediti ovu oblast još uvijek očekuje.

Opšti zaključak Komisije je da postoji napredak u oblasti energetike ali da je neophodno ubrzati postupak usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa Trećim energetske paketa.

7.3. Evropske integracije

Preuzimanje i usklađivanje pravne tekovine Evropske unije za crnogorskim zakonodavstvom u sektoru energetike odnosi se na pregovaračka poglavlja 8 - Konkurencija, 15 - Energetika i 28 - Zaštita potrošača i zdravlja.

Pripremljen je Prilog izvještaju Evropske Komisije o napretku Crne Gore u periodu 01.04 - 01.09.2014. godine u čijoj izradi su učestvovali predstavnici Agencije, a takođe su bili na sastanku Pododbora za saobraćaj, energetiku, životnu sredinu i regionalnu politiku Evropske Komisije održanog oktobra 2014. godine, na kojem je razmatran Izveštaj o napretku u procesu priključenja Evropskoj Uniji za period septembar 2013 - septembar 2014. godine, i to za oblasti: klimatske promjene, energetika, regionalna politika, životna sredina i saobraćaj.

8. REFORME CIJENA ELEKTRIČNE ENERGIJE ZA DISTRIBUTIVNE POTROŠAČE U PERIODU 2008 - 2014. GODINE

8.1. Efekti sedmogodišnje ekonomske regulacije cijena električne energije u elektroenergetskom sektoru

Opšte napomene

U uvodu ovog poglavlja navešćemo bitne činjenice i okolnosti koje su uticale na razvoj cijena električne energije od početka ekonomske regulacije sredinom 2007. godine, zaključno sa izvještajnom 2014. godinom, što će korisnicima ovog izvještaja olakšati da bolje razumiju predmetnu materiju koja je uvijek pod pažnjom najšire javnosti.

Agencija je sredinom 2007. godine, nakon što je skladu sa Zakonom o energetici iz 2003. godine, utvrdila podzakonski akt o regulisanju prihoda i cijena elektroenergetskih subjekata i izradila sopstveni simulacioni računarski model za brzu i jednostavnu provjeru varijantnih rješenja u toku izrade i primjene tarifne metodologije, donijela Odluku o odobravanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena Elektroprivredi Crne Gore posebno za djelatnosti proizvodnje, prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom. Na osnovu ovih elemenata, Elektroprivreda je utvrdila a Agencija odobrila regulisane tarife za snabdijevanje krajnjih kupaca, čime počinje ekonomska regulacija cijene električne energije i usluga prenosa distribucije i snabdijevanja u Crnoj Gori. Kasnije, od 2012. godine ekonomskom regulacijom prihoda i naknada je obuhvaćena i djelatnost operatora tržišta.

Zakonom je utvrđeno postepeno ukidanje zatečenog unakrsnog subvencioniranja između grupa tarifnih kupaca i između kategorija potrošnje do kraja 2011. godine od kada su regulisane tarife odražavale troškove koje krajnji kupci pričinjavaju elektroenergetskom sistemu.

Odobranjem prihoda i cijena posebno za svaku djelatnost, stekli su se uslovi za dalje restrukturiranje elektroenergetskog sektora na osnovu primjene evropskog energetskeg zakonodavstva iz 2003. godine, pa je početkom 2009. godine došlo do pravnog razdvajanja elektroprenosne djelatnosti od djelatnosti proizvodnje distribucije i snabdijevanja električnom energijom, od kada prenosna kompanija u Crnoj Gori posluje kao nezavisno akcionarsko društvo.

Potreba za intenziviranjem restrukturiranja energetskeg sektora, posebno potreba za pravnim razdvajanjem distributivne djelatnosti od djelatnosti proizvodnje i snabdijevanja radi omogućavanja zaživljavanja malo-prodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori, dovela je do izrade novog Zakona o energetici koji je stupio na snagu sredinom 2010. godine.

Novi zakon je donio nekoliko bitnih novina koje su odredile dalji smjer razvoja ekonomske regulacije cijena električne energije, i to:

- proizvodnja i snabdijevanja su utvrđeni kao tržišne djelatnosti pa kao takve nijesu podvrgnute punoj ekonomskoj regulaciji cijene,
- propisano je da se cijene električne energije slobodno formiraju na organizovanom tržištu ili ugovorom između prodavca i kupca, osim kada su sastavni dio regulisanih tarifa za snabdijevanje,
- svi kupci su postali kvalifikovani izuzev tarifnih kupaca – domaćinstava za koje je propisano da mogu slobodno birati snabdjevača od 1. januara 2015. godine,
- puna ekonomska regulacija se primjenjuje na mrežne djelatnosti prenosa i distribucije električne energije kao i na javno snabdijevanje tarifnih kupaca-domaćinstava i organizovanje i upravljanje tržištem električne energije.

U periodu ekonomske regulacije prihoda i cijena od sredine 2007. godine zaključno sa julom 2012. godine, u kojem je energetskeim subjektima utvrđivan regulatorno dozvoljenji prihod, vršena je godišnja regulacija sa dvanaestomjesečnim trajanjem regulatornog perioda u skladu sa Zakonom o energetici.

Donošenjem metodologija za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena krajem 2011. godine, počela je na osnovu istog zakona druga etapa u razvoju ekonomske regulacije elektroenergetskog sektora u Crnoj Gori sa trogodišnjim regulatornim periodom od 2012. do 2015. godine.

Nove metodologije koje su stupile na snagu u januaru 2012. godine, a primijenjene od 01. avgusta 2012. godine, odnose se na regulisane mrežne djelatnosti prenosa i distribucije električne energije, na regulisanu djelatnost javnog snabdjevanja koju shodno Zakonu po Uredbi Vlade, u Crnoj Gori obavlja Elektroprivreda Crne Gore, kao i na djelatnost Operatora tržišta kojega je radi organizovanja i upravljanja tržištem električne energije formirala Vlada Crne Gore.

U novim metodologijama je primijenjen podsticajni metod regulacije, koja ima za cilj da ograniči dozvoljeni prihod energetskeg subjekta i poveća njegovu efikasnost primjenjujući regulatorne periode koji su duži od jedne godine, tokom kojih je energetskeim subjektu dozvoljeno da zadrži uštede od smanjenja troškova poslovanja na koje može uticati. Metodologijama je propisano da se pri utvrđivanju osnove sredstava uzimaju u obzir i investicije u toku, odnosno planirane investicije, što predstavlja dobru osnovu za privlačenje investicija u energetskei sektor. Uveden je i faktor efikasnosti poslovanja kod operativnih troškova na koje subjekat može uticati.

Prilikom donošenja pojedinačnih odluka na osnovu ovih metodologija, Agencija je vodila računa o primjeni principa na kojima se metodologije zasnivaju, koji se pretežno odnose na jednak tretman tarifnih i kvalifikovanih kupaca priključenih na distributivni sistem koji su se opredijelili za snabdijevanje kod javnog snabdjevača i obezbjeđenje da se regulisana djelatnost koju javni snabdjevač obavlja kao javnu uslugu vrši na nediskriminatoran, transparentan i lako provjerljiv način.

Takođe je svim zainteresovanim stranama omogućen jednostavan i lako dostupan pristup dokumentaciji koja je osnov za odlučivanje Agencije po ovom pitanju, čime se maksimalno doprinosi transparentnosti njenog rada i omogućava javnosti da se upozna sa radom Agencije.

Osim uticaja koji su posljedica promjena zakonske regulative u kontekstu daljeg restrukturiranja energetskog sektora i unapređenja regulacije sektora, na ekonomsku regulaciju cijena su uticala najmanje dva eksterna faktora.

Prvo, Crna Gora je u najvećem dijelu posmatranog perioda, dok je cijena električne energije bila podvrgnuta punoj ekonomskoj regulaciji, bila uvoznik električne energije i preko 30% ukupnih potreba potrošnje. Samim tim uticaj promjena cijena električne energije na inostranim tržištima je bio veliki.

Globalna ekonomska recesija još od 2009. godine je dovela do smanjenja industrijskih aktivnosti i ponude relativno jeftine električne energije na evropskim berzama i u trgovini bilateralnim ugovorima. Ovo je imalo pozitivni uticaj na cijenu električne energije u Crnoj Gori. Kako je međutim i kod nas došlo do značajnog smanjenja industrijske proizvodnje pa i potrošnje električne energije, posebno za potrebe elektrolize aluminijuma i proizvodnje čelika, došlo je do smanjenja obima prenosa što je dovelo do porasta cijene prenosa električne energije čime je neutralisan uticaj smanjenja cijene energije pa krajnji kupci nijesu od toga imali korist.

Drugo, u poslednjih nekoliko godina je došlo do dodatnog smanjenja cijene električne energije na evropskim berzama zbog obaveze otkupa električne energije iz obnovljivih izvora, pa se javio značajan višak električne energije iz velikih konvencionalnih izvora samim tim veća konkurencija na berzama u Evropi i niže cijene. Kao posljedica ove okolnosti, u Crnoj Gori je došlo do novog smanjenja cijene električne energije, ali se to nije adekvatno odrazilo na cijene za krajnje kupce zbog porasta cijena mrežnih djelatnosti.

Može se zaključiti da se ekonomska regulacija cijene električne energije i usluga mrežnih djelatnosti u Crnoj Gori u proteklom periodu odvijala u veoma složenim ekonomskim i energetskim uslovima.

b) Značajne činjenice u vezi sa kretanjem cijena električne energije kod kupaca na distributivnoj mreži u 2014. godini

Ova godina uključuje sedam mjeseci druge (01.01.2014 -31.07.2014.) i pet mjeseci (01.08.2014 - 31.12.2014.) treće regulatorne godine, trogodišnjeg regulatornog perioda, 01.08.2012. do 31.07.2015. godine, za koji je Agencija jula 2012. godine donijela odluke o godišnjim regulatorno dozvoljenim prihodima i cijenama za prenos i distribuciju, odluke o godišnjim regulatorno dozvoljenim prihodima i naknadama za javnog snabdjevača i operatora tržišta, kao i odluku o godišnjim tarifama za krajnje kupce koji se snabdjevaju po regulisanim tarifama javnog snabdjevača.

U junu 2014. godine su primijenjene odredbe metodologija i pravila o korekcijama za pojedine operativne troškove i odredbe o korekcijama (smanjenje odobrenog prihoda) zbog neizvršenja odobrenih investicionih ulaganja. Ključni karakteristični pokazatelji u vezi sa cijenama električne energije i usluga su sljedeći:

Kao posljedica primijenjenih korekcija po osnovu razlike u ostvarenju troškova, prihoda i baznih energetskih veličina u prvoj regulatornoj godini, primjenom odluke iz juna 2013. godine u prvih sedam mjeseci 2014. godine je došlo do smanjenja prosječnih cijena za krajnje kupce svih kategorija potrošnje, a za krajnjeg distributivnog kupca prosječno za 0,3085 c€/KWh ili 3,65%.

U tabeli T1 prikazane su za period 01.01 - 31.07.2014. godine: prosječne cijene kod krajnjeg kupaca odobrene odlukom Agencije iz jula 2012. godine (kolona 2), cijene korekcije prve regulatorne godine odobrene odlukom Agencije iz juna 2013. godine (kolona 3), korigovana cijena perioda (kolona 4) i promjena cijene u odnosi na odobrenu (kolona 5).

T-1: Prosječne odobrene cijene za krajnje ED kupce po kategorijama potrošnje i korekcije za 2014. god. Period: 01.01 - 31.07.2014. god.	Odobreno za 01.01 - 31.07.2014. II regod	Korekcija i regod primjena 01.01 - 31.07.2014.	Cijena sa korekcijom (2+3)	Promjena cijene zbog korekcije (3/2)
	c€/KWh	c€/KWh	c€/KWh	%
1	2	3	4	5
DISTRIBUTIVNI KUPCI	8,4545	-0,3085	8,1460	-3,65
Distributivni kupci 35 kV	5,6178	-0,3749	5,2429	-6,67
Distributivni kupci 10 kV	7,0157	-0,3297	6,6860	-4,70
Distributivni kupci 0,4 kV SM	10,3846	-0,2234	10,1612	-2,15
Distributivni kupci 0,4 kV SNM DTM	8,6361	-0,3078	8,3283	-3,56
Distributivni kupci 0,4 kV SNM JTM	10,0304	-0,3115	9,7189	-3,11

Kao posljedica primijenjenih korekcija po osnovu razlike u ostvarenju troškova, prihoda i baznih energetskih veličina u drugoj regulatornoj godini, primjenom odluke iz juna 2014. godine u posljednjih pet mjeseci 2014. godine je došlo do smanjenja prosječnih cijena za krajnje kupce svih kategorija potrošnje, a za krajnjeg distributivnog kupca prosječno za 0,7533 c€/KWh ili 8,48%.

U tabeli T2 prikazane su za period 01.08 - 31.12.2014 godine: prosječne cijene kod krajnjeg potrošača odobrene odlukom Agencije iz jula 2012. godine (kolpna 2), cijene korekcije druge regulatorne godine odobrene odlukom Agencije iz juna 2014. godine (kolona 3), rezultatna cijena perioda (kolona 4) i promjena cijene u odnosi na odobrenu (kolona 5).

T-2: Prosječne odobrene cijene za krajnje ED kupce po kategorijama potrošnje i korekcije za 2014.g. Period: 01.08 -31.12.2014.	Odobreno za 01.08 - 31.12.2014. III regod	Korekcija II regod primjena 01.08 - 31.12.2014.	Cijena sa korekcijom (2+3)	Promjena cijene zbog korekcije (3/2)
	c€/KWh	c€/KWh	c€/KWh	%
1	2	3	4	5
DISTRIBUTIVNI KUPCI	8,8849	-0,7399	8,1449	-8,3
Distributivni kupci 35 kV	5,9627	-0,7833	5,1794	-13,1
Distributivni kupci 10 kV	7,2997	-0,7565	6,5432	-10,3
Distributivni kupci 0,4 kV SM	10,8385	-0,8541	9,9844	-7,8
Distributivni kupci 0,4 kV SNM DTM	9,1278	-0,7214	8,4064	-7,9
Distributivni kupci 0,4 kV SNM JTM	10,4770	-0,7410	9,7360	-7,0

U prvom periodu smanjenje cijena je uslijedilo zbog smanjenja cijene isporučene električne energije, cijene električne energije gubitaka u prenosu i gubitaka u distribuciji, kao i naknade za snabdijevanje kod svih kategorija potrošnje.

U drugom periodu, do smanjenja cijena je došlo zbog smanjenja cijene električne energije, cijena korišćenja prenosnog kapaciteta, cijene gubitaka električne energije u prenosu i gubitaka u distribuciji i smanjenja naknada za snabdijevanje i za rad operatora tržišta.

Procenti smanjenja cijena po kategorijama potrošnje za oba perioda su dati u kolonama 5 tabelarnih pregleda.

Ostale su na snazi tarife koje je sredinom 2012. godine Agencija u skladu sa svojom nadležnošću utvrđenom Zakonom donijela za ugrožene kupce. Tarife za snabdijevanje električnom energijom ugroženih (ranjivih) kupaca utvrđene su u iznosu koji je za 50 % niži od regulisanih tarifa za električnu energiju, korišćenje prenosnog sistema, korišćenje distributivnog sistema, naknade za rad operatora tržišta i naknade za snabdijevanje.

Cijene za pružanje pomoćnih i sistemskih usluga i usluga balansiranja elektroenergetskog sistema, donijete na zahtjev CGES-a u 2012. godini u skladu sa Metodologijom za pomoćne i sistemske usluge, nijesu promijenjene u 2014. godini.

Cijene kod krajnjeg distributivnog kupca su ostale stabilne i zbog činjenice da su u 2014. godini proizvođači plaćali dio troškova korišćenja prenosnog sistema (g-komponenta) shodno izmjenama i dopunama Metodologije za utvrđivanje regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije iz decembra 2013. godine.

8.2. Obim prodaje električne energije elektrodistributivnim kupcima

Ukupno ostvareni obim prodaje električne energije elektrodistributivnim kupcima u periodu regulacije iznosio je 14.846,88 GWh ili prosječno godišnje 1.979,58 GWh, što je za 14,38% više u odnosu prvu godinu regulacije i to: kod 10 kV potrošača 53,41%, kod 0,4 kV potrošača 11,02% (kod domaćinstava 6,22%, kod potrošača koji nijesu domaćinstva I stepen 28,70% i II stepen 26,09%). Jedino je kod potrošača na 35 kV mreži zabilježen pad prosječne potrošnje za 6,48% i to zbog smanjenja broja kupaca u odnosu na vrijeme početka regulacije.

Relevantni podaci su prikazani u sledećoj tabeli:

Upoređenje ostvarenja godišnjih obima prodaje električne energije (tabela -3), fakturisane realizacije (tabela -4) i prodajnih cijena (tabela -5) javnog snabdjevača distributivnim kupcima u sedmogodišnjem periodu regulacije (01.01.2008 - 31.12.2014.) sa 2007. godinom

TABELA - 3 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Godina	2007. ppg	2007. dpg	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	(2+3+4+5+6+7+8+9)/7.5		Trend
Ostvareni obim prodaje	* nr	Ekonomska regulacija cijene u periodu dpj 2007 - 2014. **								dpg 2007 - 2014.		10/1
Potrošač/Period	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	GWh	Prosjek GWh	Učešće %	% + -
a. 35 kV	42,77	42,67	75,72	71,1	76,92	87,48	83,83	79,61	82,66	80	4,04	-6,48
b. 10 kV	86,34	110,75	222,03	234,9	252,65	286,4	292,8	294,78	292,56	264,92	13,38	53,41
I.1. SN ukupno (a+b)	129,12	153,42	297,75	306	329,57	373,88	376,64	374,39	375,22	344,92	17,42	33,57
c 04.kV I stepen-snaga se mjeri	51,55	58,71	122,87	126,56	132,89	137,78	139,37	139,04	138,05	132,7	6,70	28,7
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	119,42	135,36	277,79	288,57	291,14	309,98	313,95	320,5	321,32	301,15	15,21	26,09
e. 0.4 kV Domaćinstva	565,25	562,73	1178	1151,23	1245,05	1246,02	1225,23	1216,59	1181,29	1200,82	60,66	6,22
I.2. NN ukupno (c+d+e)	736,22	756,8	1578,66	1566,35	1669,08	1693,78	1678,55	1676,13	1640,66	1634,67	82,58	11,02
UKUPNO ED (I.1. + I.2.)	865,34	910,22	1876,41	1872,35	1998,65	2067,66	2055,19	2050,52	2015,88	1979,58	100,00	14,38

* nr neregulisane cijene su primjenjivane zaključno sa prvim polugodištem 2007. godine

** ekonomska regulacija cijene je počela u drugom polugodištu 2007. godine

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

8.2.1. Fakturisana realizacija za prodatu električnu energiju elektrodistributivnim kupcima

Ukupna fakturisana realizacija za prodatu električnu energiju elektrodistributivnim kupcima u periodu regulacije iznosila je 1262,50 mil.€ ili prosječno godišnje 168,33 mil.€ što je za 8,58% više u odnosu na prvu godinu regulacije, i to: kod potrošača na 35 kV mreži zabilježeno je smanjenje od 25,77%, kod 10 kV potrošača povećanje 7,14%, i kod 0,4 kV potrošača povećanje 10,35% (kod domaćinstava povećanje 43,39%, kod potrošača koji nijesu domaćinstva smanjenje I stepen 12,08% i II stepen 27,14%).

U Tabeli 4 dat je pregled ukupne fakturisane realizacije za prodatu električnu energiju elektrodistributivnim kupcima u periodu od 2007 – 2014. godine.

8.2.2. Ostvarene prodajne cijene električne energije kod krajnjih potrošača

Prosječna cijena električne energije kod krajnjeg distributivnog potrošača u periodu regulacije u odnosu na početnu godinu regulacije je smanjena za 5,07%, i to:

- kod kategorije domaćinstva je ostvaren rast od 34,99% ,
- kod ostalih kategorija potrošnje ostvareno je smanjenje cijene (kod 35kV potrošača 20,63%, kod 10 kV potrošača 30,16% a kod kupaca na 0,4 kV naponu koji nijesu domaćinstva I stepen 31,69% i drugi stepen 42,22%).

Na početku ekonomske regulacije sredinom 2007. godine, zbog veoma niske cijene električne energije za domaćinstva, zatečene su enormne razlike u cijenama grupa tarifnih kupaca na štetu ostalih potrošača na niskom i srednjem naponu. Zakonom o energetici iz 2003. godine propisano je da se unakrsno subvencioniranje postepeno smanjuje i potpuno ukine, što je ujedno obrazloženje za ostvareni rast cijene domaćinstava i smanjenje cijene potrošača na srednjem naponu i ostalih potrošača na niskom naponu.

Odlukama o utvrđivanju cijena mrežnih djelatnosti prenosa i distribucije iz 2009. godine, a potom i Odlukom o odobravanju regulatornog prihoda i cijena za djelatnost javnog snabdijevanja iz marta 2011. godine, potpuno je ukinuto unakrsno subvencioniranje koje je postojalo između grupa tarifnih kupaca na niskom naponu, tako da od tada svi kupci u Crnoj Gori plaćaju električnu energiju i usluge po cijenama koje odražavaju realne troškove prenosa, distribucije i snabdijevanja električnom energijom koje pričinjavaju sistemu. Proizvodnja i snabdijevanje kvalifikovanih kupaca su tržišne djelatnosti s tim da na cijenu električne energije za isporuku po regulisanim tarifama regulator ima uticaj.

Relevantni podaci ostvarene prodajne cijene električne energije kod krajnjih potrošača u periodu od 2007 – 2014. godine su prikazani u Tabeli 5.

TABELA - 4 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Godina	2007. ppg	2007. dpg	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	(2+3+4+5+6+7+8+9)/7.5		Trend
Fakturisana realizacija	* nr	Ekonomska regulacija cijene u periodu dpg 2007 - 2014.**								dpg 2007 - 2014.		10/1
Potrošač/Period	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	mil. €	Prosjek mil. €	Učeseće %	% + -
a. 35 kV	3,02	2,61	5,09	4,74	3,73	4,31	4,25	4,41	4,53	4,49	2,67	-25,77
b. 10 kV	8,75	8,12	18,07	18,56	14,97	17,77	19,82	21,55	21,67	18,74	11,13	7,14
I.1. SN ukupno (a+b)	11,77	10,73	23,17	23,3	18,7	22,08	24,08	25,96	26,2	23,23	13,8	-1,32
c 04.kV I stepen-snaga se mjeri	9,25	9,68	19,92	20,01	14,63	13,45	14,42	14,65	15,2	16,26	9,66	-12,08
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	23,52	24,44	49,21	50,17	31,55	25,44	24,68	25,54	26,06	34,28	20,36	-27,14
e. 0.4 kV Domaćinstva	32,97	37,03	87,78	97,4	93,61	89,16	97,91	103,34	103,02	94,57	56,18	43,39
I.2. NN ukupno (c+d+e)	65,75	71,15	156,9	167,58	139,79	128,04	137,01	143,53	144,28	145,1	86,20	10,35
UKUPNO ED (I.1. + I.2.)	77,52	81,88	180,07	190,88	158,49	150,12	161,08	169,49	170,48	168,33	100,00	8,58

* nr neregulisane cijene su primjenjivane zaključno sa prvim polugodištem 2007. godine

** ekonomska regulacija cijene je počela u drugom polugodištu 2007. godine

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

TABELA - 5 / ED KUPCI	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Godina	2007. ppg	2007. dpg	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	2013.	2014.	prosječna cijena	Trend
Prodajna cijena	* nr	Ekonomska regulacija cijene u periodu dpg 2007 - 2014. **								dpg 2007 - 2014.	10/1
Potrošač/Period	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	€/kWh	% + -
a. 35 kV	7,07	6,11	6,72	6,67	4,85	4,93	5,07	5,54	5,48	5,61	-20,63
b. 10 kV	10,13	7,33	8,14	7,90	5,93	6,2	6,77	7,31	7,41	7,07	-30,16
I.1. Prosječno SN (a, b)	9,12	6,99	7,78	7,62	5,68	5,91	6,39	6,94	6,98	6,73	-26,12
c. 04.kV I stepen-snaga se mjeri	17,94	16,49	16,21	15,81	11,01	9,76	10,34	10,54	11,01	12,25	-31,69
d. 04 kV II stepen Ostala potrošnja	19,7	18,05	17,71	17,39	10,84	8,21	7,86	7,97	8,11	11,38	-42,22
e. 0.4 kV Domaćinstva	5,83	6,58	7,45	8,46	7,52	7,16	7,99	8,49	8,72	7,88	34,99
I.2. Prosječno NN (c,d,e)	8,93	9,40	9,94	10,70	8,38	7,56	8,16	8,56	8,79	8,88	-0,60
PROSJEČNO ED (I.1 , I.2.)	8,96	9,00	9,60	10,19	7,93	7,26	7,84	8,27	8,46	8,50	-5,07

* nr neregulirane cijene su primjenjivane zaključno sa prvim polugodištem 2007. godine

** ekonomska regulacija cijene je počela u drugom polugodištu 2007. godine

IZVOR: mjesečni izvještaji EPCG - FC SNABDIJEVANJE

8.3. Učešće i promjena elemenata cijene električne energije za domaćinstva i industriju u periodu 2008 - 2014. godina

Učešće električne energije i učešće usluga prenosa, distribucije, snabdijevanja, organizacije rada tržišta i drugih naknada u cijeni za krajnjeg kupca, posebno za domaćinstva, često su predmet rasprava u kojima se nerijetko čuje da kupci treba da plaćaju samo električnu energiju koja im se isporučuje.

S obzirom da EUROSTAT objavljuje podatke o cijenama za krajnje kupce po novoj klasifikaciji kategorija potrošnje počev od 2008. godine, u ovom izvještaju zbog uporedivosti dajemo podatke po istoj klasifikaciji i od iste godine.

Prosječni kupac kategorije domaćinstva u Crnoj Gori sa potrošnjom od oko 3670 kWh godišnje, podudara se sa kupcem kategorije domaćinstva po EUROSTAT-u koji pripada referentnoj grupi Dc tipskih kupaca.

Prosječni kupac kategorije potrošnje na 35 kV i 10 kV ukupno u Crnoj Gori (prosječni potrošač na srednjem naponu-SN) sa potrošnjom od oko 730 MWh godišnje se podudara sa referentnim industrijskim kupcem po EUROSTAT-u i pripada referentnoj grupi Ic tipskih kupaca.

8.3.1. Analiza cijena električne energije za kupce iz kategorije domaćinstva

Podaci za kategoriju potrošnje domaćinstva su dati u narednoj tabeli:

T - 6 Domaćinstva	Cijena bez PDV	Učešće komponenti u cijeni bez PDV c€/kWh i %				PDV	Cijena sa PDV
		Električna energija	Prenos	Distribucija	Naknade*		
Godina							
2008	7,45	4,27	0,41	2,31	0,46	17%	8,72
2009	8,46	5,08	0,45	2,52	0,41	17%	9,90
2010	7,52	2,41	0,80	3,60	0,71	17%	8,80
2011	7,16	3,07	0,65	3,13	0,30	17%	8,37
2012	7,99	3,25	0,66	3,60	0,48	17%	9,35
2013	8,49	3,58	0,72	3,63	0,56	19%	10,11
2014	8,72	3,55	0,68	3,88	0,62	19%	10,38

* uključene naknade za snabdjevača u svim godinama, za operatora tržišta od 2012. godine i za podsticanje OIE od 2014. godine

Godina 2008. je prva puna kalendarska godina u kojoj je primijenjena ekonomska regulacija cijene električne energije u Crnoj Gori. U toj godini, ostvarena prosječna cijena električne energije i usluga za krajnjeg kupca kategorije domaćinstva je iznosila 7,45 €/kWh odnosno 8,72 €/kWh sa PDV a učešće komponenti cijene je bilo sljedeće:

BEZ PDV	2008. god.	SA PDV	2008. god.
Energija	57,3%	Energija	49,0%
Prenos	5,5%	Prenos	4,7%
Distribucija	31,0%	Distribucija	26,5%
Naknade	6,2%	Naknade	5,3%
		PDV	14,5%

U 2008. i 2009. godini je ostvareno značajno učešće cijene komponente električne energije u cijeni krajnjeg kupca kategorije domaćinstva, prije svega zbog ukalkulisane visoke cijene električne energije iz uvoza u odobrenoj cijeni električne energije za kupce u Crnoj Gori.

Kako je u 2009. godini došlo do naglog pada cijena električne energije na evropskim tržištima, zbog čega je Elektroprivreda kao jedini snabdijevач ostvarila značajno niže troškove uvoza od odobrenih, regulator je u 2010. i 2011. godini izvršio kompenzaciju kupcima smanjenjem cijene električne energije, što je uticalo na promjenu učešća komponenti cijena u cijeni krajnjeg kupca. Osim toga došlo je i do rasta cijene prenosa i distribucije u 2010 godini zbog odobravanja većeg povrata na sredstva u cilju privlačenja investicija i jačanja kapitalne osnove elektroenergetskog sektora. Samim tim se promjenilo i učešće komponenti u cijeni za krajnjeg kupca. Slijedi primjer za 2011. godinu:

BEZ PDV	2011. god.	SA PDV	2011. god.
Energija	43,0%	Energija	36,7%
Prenos	9,1%	Prenos	7,8%
Distribucija	43,7%	Distribucija	37,4%
Naknade	4,2%	Naknade	3,6%
		PDV	14,5%

Zakonom o energetici iz 2010. godine proizvodnja električne energije je utvrđena kao tržišna djelatnost i koji propisuje da se cijene električne energije i gasa slobodno formiraju na organizovanom tržištu ili ugovorom između prodavca i kupca, osim kada su sastavni dio regulisanih tarifa za snabdijevanje. Agencija je donijela novu podzakonsku regulativu i model za postepeno približavanje cijene električne energije cijeni na evropskim tržištima.

U periodu 2012. do 2014 godine efekti povećanja cijene električne energije se nijesu bitno odrazili na učešće komponenti, jer su cijene prenosa i distribucije, i pored pada u 2011. i narednim godinama, zadržane na visokom nivou. Određen manji uticaj je imalo i povećanje učešća naknada jer od 2012. godine kupci plaćaju i naknadu za organizaciju rada tržišta a od 2014. i naknadu za obnovljive izvore električne energije. Slijedi primjer za 2014. godinu.

BEZ PDV	2014. god.	SA PDV	2014. god.
Energija	40,6%	Energija	34,2%
Prenos	7,8%	Prenos	6,5%
Distribucija	44,5%	Distribucija	37,4%
Naknade	7,1%	Naknade	5,9%
		PDV	16,0%

Na kraju, uz opisane promjene u godinama između, cijene električne energije i usluga su za kategoriju potrošnje domaćinstva u 2014. u odnosu na 2008. godinu bile veće za 17,03 % odnosno prosječna godišnja stopa rasta je iznosila 2,66%, u tome:

- cijena električne energije manja za 16,99% sa prosječnom godišnjom stopom smanjenja 3,06%,
- cijena prenosa električne energije veća za 65,08% sa prosječnom godišnjom stopom rasta 8,71%,
- cijena distribucije električne energije veća za 68,12% sa prosječnom godišnjom stopom rasta 9,04%,
- cijena naknada za veća za 33,67% sa prosječnom godišnjom stopom rasta 4,96%.

8.3.2. Analiza cijena električne enrgije za industrijske kupce

Podaci za kategoriju potrošnje industrijski kupci su dati u narednoj tabeli T-7. Komentari o učešću komponenti cijene u ukupnoj cijeni ove kategorije su uglavnom isti kao za kategoriju domaćinstva, s tim što je komponenta električne energije kod industrijskih potrošača u svakoj godini imala veće učešće u odnosu na kategoriju domaćinstva iz razloga što srednjenaponski potrošači stvaraju manje troškove sistemima prenosa i distribucije.

T - 7 Industrija	Cijena bez PDV**	Učešće komponenti u cijeni bez PDV c€/kWh i %				PDV	Cijena sa PDV
		Električna energija	Prenos	Distribucija	Naknade*		
Godina							
2008	7,49	5,35	0,54	1,38	0,22	17%	8,76
2009	7,36	5,31	0,52	1,35	0,17	17%	8,61
2010	5,59	3,02	0,79	1,49	0,30	17%	6,54
2011	5,78	3,09	0,79	1,76	0,14	17%	6,76
2012	6,26	3,29	0,80	2,08	0,09	17%	7,32
2013	6,80	3,59	0,93	2,27	0,02	19%	8,09
2014	6,85	3,53	0,87	2,44	0,02	19%	8,16

* uključene naknade za snabdjevača u svim godinama, za operatora tržišta od 2012. godine i za podsticanje OIE od 2014. godine

** isključen dio cijene za reaktivnu električnu energiju koja predstavlja pomoćnu uslugu

Slijede pokazatelji za tri karakteristične godine:

BEZ PDV 2008. god.

Energija	71,4%
Prenos	7,2%
Distribucija	18,5%
Naknade	2,9%

SA PDV 2008. god.

Energija	61,0%
Prenos	6,1%
Distribucija	15,8%
Naknade	2,6%
PDV	14,5%

BEZ PDV 2011. god.

Energija	53,5%
Prenos	13,6%
Distribucija	30,5%
Naknade	2,4%

SA PDV 2011. god.

Energija	45,7%
Prenos	11,6%
Distribucija	26,1%
Naknade	2,1%
PDV	14,5%

BEZ PDV 2014. god.

Energija	51,5%
Prenos	12,7%
Distribucija	35,5%
Naknade	0,3%

SA PDV 2014. god.

Energija	43,2%
Prenos	10,7%
Distribucija	29,9%
Naknade	0,3%
PDV	15,9%

Konačno, cijene električne energije i usluga su za industrijske potrošače u 2014. u odnosu na 2008. godinu bile su manje za 8,43% odnosno prosječna godišnja stopa smanjenja je iznosila 1,46%, u tome:

- cijena električne energije manja za 34,02% sa prosječnom godišnjom stopom smanjenja 6,70%,
- cijena prenosa električne energije veća za 62,00% sa prosječnom godišnjom stopom rasta 8,37%,
- cijena distribucije električne energije veća za 76,25% sa prosječnom godišnjom stopom rasta 9,91%,
- cijena naknada je u kontinuitetu smanjivana. Ukupno je u odnosu na 2008. smanjena za 9,7 puta sa prosječnom godišnjom stopom smanjenja od 31,52%. Najveće smanjenje ostvareno u tekućem regulator-

nom periodu početkom finansiranja operatora tržišta odnosno alociranjem značajnog dijela naknade na kupce koji su direktno priključeni na prenosni sistem i na kupce koji su priključeni na niskonaponsku mrežu.

8.4. Upoređenje cijena električne energije u Crnoj Gori sa cijenama evropskih zemalja u 2014. godini

U narednom tabelarnom pregledu su dati podaci o cijenama električne energije u Crnoj Gori i izabranim evropskim zemljama u prvom i drugom polugodištu 2014. godine za domaćinstva i industrijske kupce prema podacima Eurostata iz maja 2015. godine.

T - 8: Uporedni podaci cijena el. energije (Izvor Eurostat)		Domaćinstva*		Učešće poreza i taksi		Industrija**		Učešće poreza i taksi	
		I pol	II pol	I pol	II pol	I pol	II pol	I pol	II pol
		c€/kWh	c€/kWh	%	%	c€/kWh	c€/kWh	%	%
EU 28	BPT	13,73	14,20	32	32	9,16	8,92	40	40
	SPT	20,33	20,79			15,23	14,91		
Zemlje EnZ									
Crna Gora	BPT	8,58	8,67	13	12	7,61	7,53	16	16
	SPT	9,85	9,88			9,07	9,00		
Srbija	BPT	4,99	4,90	18	18	5,07	6,59	18	18
	SPT	6,07	5,96			6,17	7,99		
Bosna i Hercegovina	BPT	6,76	6,89	15	14	6,52	6,21	14	14
	SPT	7,91	8,05			7,62	7,26		
Makedonija	BPT	4,18	4,14	47	50	4,19	4,14	53	55
	SPT	7,85	8,23			8,89	9,25		
Albanija	BPT	9,63	9,67	17	17				
	SPT	11,56	11,60						
Kosovo	BPT	4,10	4,41	26	25	6,37	7,29	22	21
	SPT	5,52	5,86			8,16	9,20		
Mlade članice EU									
Hrvatska	BPT	10,04	10,13	23	23	9,03	8,67	24	24
	SPT	13,12	13,24			11,95	11,48		
Slovenija	BPT	11,52	11,51	29	29	7,54	7,36	29	29
	SPT	16,30	16,32			10,56	10,33		
Rumunija	BPT	9,10	9,06	29	27	7,53	7,10	31	29
	SPT	12,90	12,48			10,87	10,01		
Bugarska	BPT	6,89	7,46	17	17	7,36	8,32	18	18
	SPT	8,32	8,95			8,96	10,10		
Mađarska	BPT	9,46	9,02	21	28	8,36	8,22	27	27
	SPT	12,02	12,46			11,42	11,23		
Starije članice EU									
Grčka	BPT	12,04	12,16	32	32	10,90	10,34	28	30
	SPT	17,67	17,85			15,10	14,67		
Italija	BPT	15,39	14,68	37	37	10,80	10,52	46	48
	SPT	24,46	23,38			20,00	20,33		
Austrija	BPT	13,21	12,94	35	35	8,27	7,86	37	38
	SPT	20,21	19,87			13,07	12,66		

BPT - bez poreza i taksi

SPT - sa porezima i taksama

*Dc – kupac sa godišnjom potrošnjom u rasponu od 2.500 – 5.000 kWh

**Ic – godišnja potrošnja u rasponu od 500 – 2.000 MWh

Za potrebe ovog izvještaja, iz izvještaja Eurostata su izdvojeni podaci o prosječnim cijenama bez poreza i taksi i sa porezima i taksama za:

- svih 28 evropskih zemalja (EU 28),
- grupu zemalja potpisnica Ugovora o osnivanju Energetske zajednice (Crna Gora, Srbija, Bosna i Hercegovina, Makedonija, Albanija i Kosovo),

- grupu mlađih članica EU iz našeg bližeg okruženja (Hrvatska, Slovenija, Rumunija, Bugarska i Mađarska),
- grupu starijih zemalja EU iz našeg bližeg okruženja (Grčka, Italija, Austrija).

Cijenimo da je tabelarni pregled dovoljno ilustrativan i veoma pogodan za zaključivanje, pa u ovom izvještaju dajemo samo nekoliko komentara:

- Cijena električne energije za domaćinstva bez poreza i taksu u Crnoj Gori je dostigla oko 62% a sa porezima i taksama oko 48% prosječne cijene EU 28;
- Cijena električne energije za industrijske kupce bez poreza i taksu u Crnoj Gori je dostigla oko 84% a sa porezima i taksama oko 60% prosječne cijene EU 28;
- Cijena električne energije za domaćinstva u Crnoj Gori je u odnosu na sve zemlje u Evropi najmanje opterećena porezima i taksama;
- Cijena električne energije za industrijske kupce u Crnoj Gori je, sa izuzetkom Bosne i Hercegovine, u odnosu na sve zemlje u Evropi najmanje opterećena porezima i taksama.

REZIME

Ovaj Izvještaj, u skladu sa članom 47 Zakona, sadrži nalaze iz nadzora energetskeg subjekata (Nadzor nad radom energetskeg subjekata regulisan je članom 42 Zakona), investicije u energetskeg sektoru, finansijsko poslovanje energetskeg subjekata, stanje i aktivnosti na tržištu električne energije i energetske resurse i kapacitete. Izvještaj je proširen aktivnostima koje Agencija obavlja u skladu sa Zakonom, podzakonskim aktima i regulativom EU koja se odnosi na obaveze zemalja potpisnica Sporazuma između Evropske zajednice i Republike Crne Gore o formiranju Energetske zajednice. U Izvještaju je prikazana djelatnost

Agencije na izradi normativnih akata, kao i efekti sedmogodišnje regulacije sa posebnim osvrtom na kretanje cijena kod kupaca na distributivnoj mreži tj. domaćinstava i industrijskih potrošača i uticaj regulacije na energetske subjekte. Prikazane su uporedne cijene električne energije u Crnoj Gori sa cijenama u zemljama EU i regiona, a posebno je obrađeno učešće Agencije u radu Energetske zajednice i ostalih međunarodnih organizacija i pripadajućih radnih tijela.

Problemi koji su postojali sa napajanjem Kombinata aluminijuma Podgorica prevaziđeni su u toku 2014. godine. Vlasnička promjena je izvršena potpisivanjem ugovora o kupoprodaji KAP-a 10.04.2014. godine. Montenegro Bonus d.o.o. Cetinje je nastavio snabdijevanje KAP-a po komercijalnom ugovoru. Neovlašćeno preuzeta električna energija iz interkonekcije u periodu februar-maj 2013. godine u potpunosti je vraćena prema utvrđenim terminima i rasporedima. Kontrolna oblast Crna Gora sada ima vrlo stabilnu regulaciju, a na minimum je svedena mogućnost eventualnih većih poremećaja. Takođe su svi balansno odgovorni subjekti a među njima i Montenegro Bonus koji snabdijeva KAP električnom energijom, sa COTEE-om i CGES-om zaključili Ugovor o balansnoj odgovornosti i položili bankarske garancije u skladu s Tržišnim pravilima.

CGES je sa KAP-om zaključio Ugovor o priključenju na prenosnu mrežu, kojim su precizirana prava i obaveze zaključioca Ugovora, a posebno procedura isključenja u slučaju da KAP nema obezbijedeno snabdijevanje električnom energijom.

Od stupanja na snagu Zakona o energetici iz 2010. godine a posebno od maja 2011. godine kada je po ovom zakonu trebalo da se završi pravno razdvajanje Operatora distributivnog sistema od vertikalno integrisane Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, Agencija je vršila nadzor nad sprovođenjem ovog postupka i u više navrata upozoravala EPCG na obaveznost okončanja istog, o čemu je informisano i Ministarstvo ekonomije radi preduzimanja mjera. Pravno razdvajanje Distribucije od Elektroprivrede je jedna od osnovnih pretpostavki za razvijanje maloprodajnog tržišta električne energije u Crnoj Gori. EPCG je u maju 2014. godine Agenciji dostavila Program razdvajanja Operatora distributivnog sistema, koji bi se odvijao u dvije faze, a o čijoj bi se realizaciji starao Upravljački komitet, nadležan za realizaciju ovog postupka. Prvom fazom je trebalo da se obezbijedi funkcionalno razdvajanje ODS-a od EPCG-a do kraja 2014. godine. Druga faza predviđa pravno razdvajanje na način što bi EPCG kao matična kompanija osnovala društvo sa ograničenom odgovornošću u koje bi kao osnivački ulog prenijela svu imovinu koja služi obavljanju distributivne djelatnosti sa pratećim obavezama, radnom snagom i licencom, odnosno eventualnim odobrenjem za obavljanje neenergetskih djelatnosti. Programom je završetak cjelokupnog postupka predviđen za 01.04.2015. godine. Kontrolom koju je izvršila Agencija konstatovano je da planirani rok nije ispoštovan. Agencija će o svemu obavijestiti nadležno ministarstvo, jer nema u nadležnosti druge zakonske mehanizme da prisili subjekat da izvrši svoju zakonsku obavezu.

Agencija je donijela Metodologiju o izmjeni i dopuni Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda javnog snabdjevača i regulisanih tarifa za snabdijevanje električnom energijom ("Službeni list CG", broj 27/14). Ovom metodologijom utvrđeno je da drugi regulatorni period počinje 01. januara 2016. godine, a da za period od 01. avgusta do 31. decembra 2015. godine, koji je prelazni period od završetka prvog do početka drugog regulatornog perioda, Agencija utvrđuje cijenu električne energije iz domaćih izvora primjenom metodologije, s tim što se element cijena električne energije na Energetskoj berzi u Lajpcigu, utvrđuje kao mjesečni prosjek fjučersa za 2015. godinu, objavljenih u mjesecu koji šest mjeseci prethodi početku te godine. Ovom izmjenom je izvršeno približavanje referentnog mjeseca regulatornom periodu, kako bi se dobila realnija cijena električne energije.

U 2014. godini je donesena Metodologija o izmjenama Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije ("Službeni list CG", broj 35/14). Ovom metodologijom je propisano da naknadu za pokrivanje dijela troškova za angažovanje prenosnih kapaciteta koju plaćaju proizvođači električne energije, kao i jediničnu cijenu po kojoj se ta naknada obračunava, odobrava Agencija po zahtjevu operatora prenosnog sistema. Ova izmjena je izvršena u cilju prilagođavanja metodologije odredbama Zakona koje se odnose na korisnike sistema. Proizvođač se nalazi u ulozi korisnika mreže, pa je dužan da učestvuje u podmirivanju regulisanog prihoda OPS-a (u terminologiji evropske energetske regulative poznatog kao „g“-komponenta). Ovim se uspostavlja princip ravnoteže između interesa imaooca licence i korisnika prenosnog sistema, jednakog tretmana energetskih subjekata, s jedne strane, i tarifnih i kvalifikovanih kupaca, s druge strane. Ova metodologija i odluke donesene po odredbama iste su predmet

sporova koji pokreću Elektroprivreda Crne Gore, CGES i nevladin sektor, iako je u svemu donesena u skladu sa pozitivnim propisima. Agencija nije, niti ima ovlašćenja da svojim odlukama naruši princip jednakog tretmana kako energetskih subjekata sa jedne strane tako i korisnika sistema sa druge strane.

Donošenjem Odluke o sadržaju godišnjeg izvještaja o ostvarenju plana proizvodnje električne energije povlašćenog proizvođača za prethodnu godinu ("Službeni list CG", broj 8/14) Agencija je utvrdila sadržaj godišnjeg izvještaja o ostvarenju plana proizvodnje električne energije za prethodnu godinu, koji je povlašćeni proizvođač dužan da dostavlja Agenciji, kao i način dostavljanja istog.

Energetski subjekti i nevladin sektor su pokrenuli sudske postupke podnošenjem 11 tužbi protiv odluka Agencije o utvrđivanju regulatorno dozvoljenog prihoda i cijena ili korekcija koje je Agencija donosila shodno metodologijama od čega je 8 tužbi Upravni sud odbio kao neosnovane, jedna presuda je donesena u korist energetskog subjekta, a po dvije tužbe postupci su u toku. Upravni sud je, rješavajući po tužbama iz prethodnog perioda, odbio kao neosnovane tri tužbe podnijete od strane Crnogorskog elektroprenosnog sistema AD Podgorica (jedna iz 2013. godine) i Željezara AD Nikšić (dvije iz 2011. godine).

Kod Vrhovnog suda NVO "MANS" je podnijela četiri zahtjeva za vanredno preispitivanje presuda Upravnog suda Crne Gore. Sva četiri zahtjeva Vrhovni sud je odbacio. Kod istog suda u postupku su još dva zahtjeva koje je pokrenula ista NVO.

U toku 2014. godine pred Ustavnim sudom Crne Gore, od strane Elektroprivrede Crne Gore AD Nikšić, podnijeta je inicijativa za ocjenu ustavnosti i zakonitosti Metodologije za utvrđivanje regulatornog prihoda i cijena za korišćenje prenosnog sistema električne energije. Po podnijetoj inicijativi Ustavni sud još uvijek nije odlučio.

Ukupna ostvarena proizvodnja električne energije, na pragu elektrana u 2014. godini iznosila je 3,038.7 GWh, što je za 69.3 GWh ili 2.2% manje od plana, odnosno za 770,5GWh ili oko 20% manje od ostvarenja u 2013. godini.

Neto potrošnja električne energije krajnjih kupaca u 2014. godini iznosila je 2.723,8 GWh, što je za 2,46 % više u odnosu na ostvarenje iz 2013. godine. Direktnim kupcima je 2014. godine isporučeno 707,98 GWh, od čega se 663,3 GWh odnosi na isporuku Montenegro Bonusu za potrebe Kombinata aluminijuma Podgorica, 16,1 GWh na isporuku Željezari, 18,1 GWh na isporuku Željezničkoj infrastrukturi, 1,1 GWh na isporuku Rudniku uglja Pljevlja, 1,7 GWh na isporuku CGES-u i 7,6 GWh na sopstvenu potrošnju TE Pljevlja. Ukupna potrošnja u Crnoj Gori je iznosila 3,279.34 GWh odnosno kad se uzme u obzir isporuka CGES-u za tercijernu rezervu ukupne potrebe su iznosile 3299.34GWh.

U 2014. godini potrošačima na distributivnoj mreži predato je 2447,7 GWh električne energije, što je za 3,25% ili 82,4 GWh manje u odnosu na 2013. godinu, odnosno 1,93% ili 48,4 GWh manje od količine električne energije koja je bila planirana Energetskim bilansom za isporuku distributivnim kupcima.

Gubici električne energije, koji su neminovni zbog fizičkih zakonitosti u energetskim procesima, su ozbiljan problem elektroenergetskog sistema Crne Gore i važan su tehnički pokazatelj. Iznos gubitaka je posebno izražen u distributivnoj mreži a sem tehničkih koji iznose 9% od preuzete električne energije iz prenosne mreže, koji iznos regulator priznaje ODS-u, sadrži još i komercijalne gubitke koji su jako visoki. Ugradnjom novih brojila kao i mjerama koje preduzima EPCG (izmještanje mjernih mjesta na granicu posjeda i učestalijih kontrola za otkrivanje neovlašćene potrošnje) postignuto je smanjenje gubitaka od 541 GWh (koliko su bili u 2012. godini kada je otpočela ugradnja novih brojila) do 431,79 GWh koliko su prikazani u 2014. godini, što je smanjenje u iznosu 20,2 %.

I pored propisane obaveze i zahtjeva Agencije da uradi studiju smanjenja gubitaka u distributivnoj mreži Elektroprivreda još nije izvršila tu obavezu. Ukupni gubici električne energije bez gubitaka tranzita, a čine ih gubici u prenosnoj i distributivnoj mreži, ostvareni su u iznosu od 554 GWh, što je za 68 GWh manje u odnosu na 2013. godinu, odnosno 141 GWh u odnosu na 2012. godinu.

Tokom 2014. godine gubici u prenosnoj mreži su iznosili 122,13 GWh (1,77%) i manji su od gubitaka ostvarenih u 2013. godini za 20,29 GWh ili 31,87 GWh u odnosu na 2012.godinu što predstavlja očekivani

trend smanjenja. Ukupni gubici električne energije ostvareni u distributivnoj mreži u 2014. godini iznose 431,79 GWh, odnosno 17,64% u odnosu na ukupnu potrošnju elektrodistributivnih potrošača. Gubici su u odnosu na 2013. godinu manji su za 47,9 GWh, odnosno za oko 10%.

Zaključno sa decembrom 2014. godine ugrađeno je 169.242 "pametnih" brojila, što čini 43,99% od ukupnog broja brojila kod svih distributivnih kupaca električne energije kojih je bilo ukupno 384.730.

Posebno treba naglasiti da trošak za nabavku energije za pokrivanje gubitaka u prenosnoj i distributivnoj mreži ostvarenih iznad odobrenih od strane Agencije ne tereti tarife za krajnje kupce.

U sprovođenju nadzora nad radom EPCG u 2014. godini po funkcionalnim cjelinama konstatovano je sljedeće stanje:

EPCG i CGES nijesu izvršili zakonsku obavezu razgraničenja vlasništva u objektima (TS 110/x kV i HE Perućica i HE Piva), iako su te aktivnosti otpočele formiranjem zajedničkog tima. Najveći dio spornih pitanja je usaglašen, ali postoje otvorena pitanja koja se odnose na pogonsku dokumentaciju, vođenje postrojenja u knjigama itd. koja su u fazi rješavanja.

FC Distribucija realizuje projekat ugradnje savremenih brojila na daljinsko očitavanje koji daje pozitivne efekte vezano za povećanje naplate i smanjenje gubitaka.

FC Distribucija nije donijela sljedeća akta: desetogodišnji plan razvoja distributivnog sistema, program mjera primjene nediskriminatornih uslova za pristup sistemu i sistem za prikupljanje podataka o kvalitetu snabdijevanja.

Elektroprivreda Crne Gore AD Nikšić podnijela je na odobravanje Agenciji Opšte uslove za snabdijevanje električnom energijom, na koje je data saglasnost i koji su objavljeni u Službenom listu CG, broj 36/14, čijim stupanjem na snagu su prestali da važe Opšti uslovi za snabdijevanje električnom energijom („Službeni list CG”, br. 20/12 i 22/13). Takođe je FC Snabdijevanje donijelo Program mjera za podsticanje upotrebe obnovljivih izvora energije i kogeneracije.

Crnogorski elektroprenosni sistem AD Podgorica nije podnio desetogodišnji plan razvoja prenosnog sistema. Ranije podnijeti Plan razvoja Agencija nije odobrila, jer nije bio usaglašen sa Strategijom razvoja energetike do 2025. godine. Pošto je u međuvremenu Vlada donijela Strategiju razvoja energetike do 2030. godine nije bilo smetnji da CGES ovaj Plan podnese Agenciji na odobravanje.

Crnogorski elektroprenosni sistem od svog formiranja ispunjava obaveze, tj. uredno dostavlja podatke o broju i trajanju prekida, neraspoloživosti elemenata prenosnog sistema, količini neisporučene električne energije, kao i o sistemskim parametrima. Dostavljeni podaci se u Agenciji sistematizuju i poslužiće kao polazna osnova za primjenu pravila o kvalitetu snabdijevanja električnom energijom kada ona budu donesena.

Elektroprivreda Crne Gore – FC Distribucija je dostavljala samo dio podataka predviđenih obrascima (podatke o broju izdatih saglasnosti za priključenje i broju priključenih kupaca), dok podatke o prekidima nije dostavljala u propisanoj formi.

Nadzor u sektoru nafte i gasa Agencija je vršila na osnovu svoje zakonske obaveze kod svih licenciranih subjekata u skladu sa svojim planom vršenja nadzora. Utvrđeno je da ovi licencirani subjekti uglavnom poštuju zakonske i uslove iz licenci, a kršenja koja su konstatovana kod subjekata, blagovremeno su otklonjena.

Rješavajući po žalbama potrošača, u okviru svojih nadležnosti, kojih je ukupno bilo 125, Agencija je 75 žalbi usvojila, 14 odbacila zbog neblagovremenosti ili zbog neispunjenja prethodnih uslova, 9 je odbijeno, 14 je riješeno pred prvostepenim organom, a 13 je u toku.

Agencija je u junu 2012. godine odobrila Investicioni plan za trogodišnji period (2012-2014. godina), čime su stvorene osnovne pretpostavke za veća ulaganja u distributivni sistem, odnosno stabilan rad i sigurno snabdijevanje kupaca električnom energijom u budućem periodu. Investicionim planom za 2014. godinu za

FC Distribuciju, ulaganja u primarnu mrežu predviđena su u iznosu od 5.802.000 €, a do 31.12.2014. godine realizovana u iznosu od 53.126 €, dok su ulaganja u sekundarnu mrežu predviđena u iznosu od 6.729.166 €, a realizovana do 31.12.2014. godine iznosila 769.647 €. Planirana ulaganja u AMR i mjerna mjesta predviđena Investicionim planom za 2014. godinu iznose 9.940.976 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2014. godine iznosila su 6.750.394 €. U ostale investicije predviđena su ulaganja u iznosu od 1.250.000 €, a realizovana ulaganja iznosila su 123.189 €, dok planirana ulaganja u ostala osnovna sredstva iznose 373.500 €, a realizovana ulaganja iznosila su 234.883 €. Planirana ulaganja u FC Snabdijevanje u 2014. godini iznosila su 289.020 €, a realizovana ulaganja zaključno sa 31.12.2014. godine iznosila su 671.089 €.

U toku 2014. godine EPCG je investirala u sopstvenu infrastrukturu 25.202.172 € što je za 8.893.696 € manje od investicionih ulaganja u 2013. godini. Od ukupnih kapitalnih ulaganja, u proizvodne kapacitete je investirano 12.071.636 € ili 47,90%, u distributivnu infrastrukturu 10.359.549 € ili 41,11%, u osnovna sredstva Snabdijevanja 671.089 € ili 2,66 % i u glavnu finansijsku direkciju 2.055.049 € ili 8,15%. U infrastrukturu DOO „Zeta Energy“ je investirano 44.849 € ili 0,18% od ukupnih investicija.

Odlukom Agencije CGES-u je odobren Izmijenjeni investicioni plan za 2014. godinu, kojim su obuhvaćene investicije u ukupnom iznosu od 25.754.000 €. U toku 2014. godine CGES je realizovao investicije u iznosu od 19.101.000 €, što je za 6.653.000 € manje od odobrenog.

Poslovanje EPCG u toku 2014. godine karakterisalo je sledeće: hidrološka situacija je bila manje povoljna u odnosu na 2013. godinu, ostvaren je visok stepen sigurnosti rada elektroenergetskog sistema Crne Gore, kao i veoma visok stepen pouzdanosti i raspoloživosti elektrana, ostvarena potrošnja električne energije je veća nego prethodne godine za 16,6 GWh, ostvareni izvoz je veći za 11 GWh u odnosu na ostvarenje u 2013. godini, ostvareni uvoz je veći 691 GWh u odnosu na 2013. godinu, plan naplate je ostvaren u cjelosti, a naplaćeno je oko 5,6 mil € više nego u 2013. godini.

Zahvaljujući naprijed navedenom EPCG je u ovoj godini uspjela realizovati značajne investicione projekte i izmiriti svoje obaveze prema trgovcima električnom energijom.

EPCG je prema Finansijskom izvještaju za godinu završenu 31. decembra 2014. godine i Izvještaju nezavisnog revizora, ostvarila ukupne prihode u iznosu od 267,59 mil € (poslovni prihodi u iznosu od 239,75 mil €, finansijski prihodi u iznosu od 10,29 mil € i ostali prihodi u iznosu od 17,55 mil €), a ukupne rashode u iznosu od 229,43 mil € (poslovni rashodi u iznosu od 213,20 mil €, finansijski rashodi u iznosu od 1,54 mil € i ostale rashode u iznosu od 14,69 mil €). Dobit prije oporezivanja iznosi 38,16 mil €, a dobit nakon umanjenja po osnovu gubitaka priznatih u toku godine u okviru pozicija kapitala u bilansu stanja za 0,423 mil € i poreza na dobit za 2,96 mil €, iznosi 34,77 mil €.

Revizorska kuća „Pricewaterhouse Coopers“ je dala mišljenje na finansijske iskaze EPCG za 2014. godinu sa iznesenom rezervom zbog nepostojanja dokumentacije o vlasništvu nad pojedinim djelovima imovine Društva.

Prema finansijskim izvještajima za 2014. godinu CGES je ostvario ukupan prihod u iznosu od 38,80 mil €. U istom periodu CGES je ostvario rashode u iznosu od 24,50 mil €, odnosno ostvario je dobit prije oporezivanja u iznosu od 13,40 mil.€. Dobit CGES nakon oporezivanja iznosi 12,14 mil. €.

U skladu sa Odlukom Agencije o odobravanju naknada i cijena koje plaćaju proizvođači električne energije priključeni na prenosni sistem za korišćenje prenosnog kapaciteta CGES je fakturisalo EPCG-u naknade za angažovanje prenosnog kapaciteta tokom 2014. godine u iznosu od 8.161.412 €. EPCG je odbila da potpiše Ugovor o korišćenju prenosne mreže za potrebe proizvođača električne energije i da plati fakture, zbog čega se vode postupci pred Privrednim Sudom.

Analizom troškova koje su u 2014. godini ostvarili operator distributivnog sistema i javni snabdjevač, koji posluju u sklopu jedinstvene EPCG, utvrđeno je da su ostvareni troškovi značajno veći od odobrenih, dok je ostvareni prihod od obavljanja regulisane djelatnosti niži od odobrenog. I pored takvog stanja EPCG je za 2014. godinu iskazala pozitivan finansijski rezultat koji je nastao usljed ostvarenja prihoda od izvoza, prihoda od snabdijevanja kupaca na tržištu, finansijskih i ostalih prihoda. Dodatnim smanjenjem troškova poslovanja, pozitivan rezultat bio bi značajno veći.

Kod operatora distributivnog sistema, operatora prenosnog sistema i javnog snabdjevača evidentno je značajno prekoračenje troškova na koje subjekti mogu uticati, što upućuje na potrebu efikasnijeg upravljanja tim troškovima. Ovo posebno imajući u vidu da subjekti obavljaju djelatnosti koje predstavljaju javnu uslugu u oblasti energetike u skladu sa Zakonom.

Prema finansijskim iskazima za 2014. godinu COTEE je ostvario ukupan prihod u iznosu od 603.274 € . U istom periodu COTEE je ostvario rashode u iznosu od 452.508 €, odnosno ostvario je dobit prije oporezivanja u iznosu od 150.766 €.

U 2014. godini Rudnik uglja AD Pljevlja ostvario je ukupan prihod u iznosu od 44.738.587 €, što je za 0,87% više u odnosu na 2013. godinu, ukupne rashode u iznosu od 39.394.498 €, što je za 5,83% manje u odnosu na 2013. godinu, odnosno ostvario dobitak u iznosu od 2.503.876 €. Istovremeno, ostvareni prihod od prodaje uglja TE "Pljevlja" iznosi 44.605.418 €. Prihodi ostvareni prodajom uglja manji su od planom utvrđenog iznosa za 1.041.512 € ili za 2,28%.

Od 63 licencirana subjekata u sektoru nafte i gasa, izvještaje o poslovanju za 2014. godinu dostavilo je 49, od čega je 38 subjekata ostvarilo pozitivan finansijski rezultat, dok ih je 11 ostvarilo negativan finansijski rezultat.

U 2014. godini nije bilo novih snabdjevača, niti promjena u načinu snabdijevanja krajnjih kupaca. Svi kupci koji su direktno priključeni na prenosni sistem, snabdijevali su se kod izabраниh snabdjevača, u skladu sa ugovorima zaključenim na tržišnim principima (KAP - kod Montenegro Bonus DOO Cetinje, a Željezara, Željeznička infrastruktura i TE „Pljevlja“, sopstvena potrošnja - kod EPCG Snabdijevanje), dok su svi ostali kupci nastavili sa snabdijevanjem kod Javnog snabdjevača (EPCG), po regulisanim tarifama koje utvrđuje Agencije.

Tržište je otvoreno za sve kupce od 01.01.2015. godine.

Kancelarija za koordinisane aukcije u JI Evropi (CAO SEE), čije je sjedište u Crnoj Gori je nadležna za dodjelu prenosnih kapaciteta na svim interkonektorima u regionu. CAO SEE je počela sa radom 2014.god. i preuzela je nadležnost nad dodjelom kapaciteta na granicama sa Albanijom i BiH, dok aukcije na granici sa Srbijom i dalje obavlja CGES (Srbija i neke druge zemlje iz regiona još nijesu zaključile sporazum sa CAO).

Crnogorski operator tržišta električne energije (COTEE), je zaključio ugovore sa 30 učesnika o učestvovanju na tržištu i to 2 proizvođača, 25 trgovaca, 2 snabdjevača i operatorom prenosnog sistema koji nabavlja energiju za pokriće sopstvenih gubitaka. COTEE učestvuje u utvrđivanju dnevnih i nedjeljnih programa proizvodnje, razmjene i potrošnje električne energije (vozni redovi), zaključuje ugovore o balansnoj odgovornosti i ugovore finansijskom poravnanju sa učesnicima, te pravi obračune odstupanja od voznih redova i obračune finansijskih poravnanja među učesnicima.

Agencija je aktivno učestvovala u radu koji se odnosi na preuzimanje i usklađivanje pravne tekovine Evropske unije sa crnogorskim zakonodavstvom u sektoru energetike a odnosi se na pregovaračka poglavlja 8 - Konkurencija, 15 - Energetika i 28 - Zaštita potrošača i zdravlja.

Agencija je takođe aktivno učestvovala u radu organa i radnih grupa Energetske zajednice, kao i u radu ostalih udruženja regulatora.

Evropska komisija je u godišnjem izvještaju ocijenila da postoji napredak u oblasti energetike, ali da je neophodno ubrzati postupak usklađivanja domaćeg zakonodavstva sa Trećim energetskim paketom.

Realizacija projekata za dovođenje gasa u Crnu Goru je pod pažnjom Energetske zajednice koja smatra da je utvrđen adekvatan pravni okvir koji će omogućiti izgradnju infrastrukture te da je neophodno institucionalno ojačati kapacitete regulatora i operatora prenosnog sistema gasa u cilju potpune spremnosti za započinjanje funkcionisanja ove oblasti energetike. Vlada Kraljevine Norveške je, kao pomoć Agenciji, obezbijedila donaciju za angažovanje eksperata kompetentnih da pripreme sva relevantna podzakonska akta koja spadaju u domen regulacije gasa.

Crnoj Gori je u sklopu desetog poziva Investicionog okvira za Zapadni Balkan (Western Balkan Investment Framework) odobren grant u iznosu od 550.000€ za izradu Studije „Master plan gasifikacije Crne Gore – Prioritetni projektni portfolio u Crnoj Gori“. Ovaj plan će bliže analizirati potrebe Crne Gore za potrošnjom gasa i način razvijanja gasne infrastrukturne mreže, kao i institucionalne mjere koje je potrebno sprovesti na nivou ministarstava i Agencije. Agencija je u ovom projektu član Upravnog komiteta i zajedno sa ostalim zainteresovanim stranama vrši nadzor i daje smjernice za rad projektnom timu. Rad na projektu izrade Master plana gasifikacije počeo je u novembru 2014. godine, a očekivanje je da će biti završen najkasnije do novembra 2015. godine.

Ekonomska regulacija cijene električne energije i usluga mrežnih djelatnosti u Crnoj Gori u proteklom periodu odvijala se u veoma složenim ekonomskim i energetskim uslovima.

Osim uticaja koji su posljedica promjena zakonske regulative u kontekstu restrukturiranja i unapređenja regulacije energetskog sektora, na ekonomsku regulaciju cijena je uticala globalna recesija koja je za posljedicu imala viškove na tržištima i u slobodnoj trgovini i niže cijene.

Međutim, smanjene potrošnje električne energije u industriji čelika i elektrolizi aluminijuma praćeno manjim obimom, samim tim i većom cijenom prenosa električne energije, bitno je umanjilo efekte niže cijene električne energije koji su se mogli očekivati za isporuke krajnjim kupcima po regulisanim cijenama u Crnoj Gori.

Ipak, regulisane cijene su, uz eliminisanje unakrsnog subvencioniranja 2011. godine, u narednim godinama uključujući izvještajnu 2014. stabilizovane, i to prije svega:

- korišćenjem mehanizma korekcija prihoda i troškova u regulatornom postupku na osnovu razlika ostvarenih i odobrenih veličina u operativnom i investicionom domenu, i
- odmjerenom državnom politikom poreza i taksi na električnu energiju.

Broj: 15/1948-3

Podgorica, 19. jun 2015. godine

Predsjedavajući Odbora Agencije

Miroslav Vukčević,

s.r.